

Yhdyskuntasuunnittelu

2022 : 4

Oikeus hyvinvointiin

Toimitus

Päätoimittajat	Anssi Joutsiniemi, anssi.joutsiniemi@aalto.fi ja Johanna Lilius, johanna.lilius@aalto.fi
Toimitussihteeri	Mikko Saukkomaa, toimitussihteeri@yss.fi
Toimituskunta	Samuli Alppi Christer Bengs Venla Bernelius Eeva Berglund Mika Hyötyläinen Mervi Ilmonen Anssi Joutsiniemi Pasi Mäenpää Pilvi Nummi Jani Päivänen Annuska Rantanen Sirkku Wallin
Ulkoasu	Valtteri Bade
Kannen kuva	Satakielitalo, Alvar Bade
Paino	J-Paino Hiirikoski Oy, Helsinki
Irtonumeroiden myynti	Tiedekirja Irtonumeron hinta: 10 euroa

Yhdyskuntasuunnittelun seura (yss)

Yhdyskuntasuunnittelun seuran jäseneksi voi liittyä osoitteessa

<http://www.yss.fi/yhteystiedot/jaseneksi-liittyminen>.

Seuran jäsenet saavat Yhdyskuntasuunnittelu-lehden (4 numeroa/vuosi) kotiin kannettuna, pääsevät jäsenhintaan seuran tapahtumiin ja saavat sähköpostitse tietoa ajankohtaisista yhdyskuntasuunnittelun tapahtumista. Jäsenyyteen liittyvissä kysymyksissä ja yhteisöjäsenyydestä voi ottaa yhteyttä seuran sihteeriin Janne Saloon (yss@yss.fi).

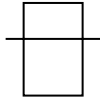
yss@yss.fi

<http://www.yss.fi>

<https://www.facebook.com/yhdyskuntasuunnittelu/>

https://twitter.com/yss_ry

<https://journal.fi/yhdyskuntasuunnittelu>

Sisältö

PÄÄKIRJOITUS		
Anssi Joutsiniemi & Johanna Lilius	Valepukuista liikennesuunnittelua	4
MITÄ NYT? – YSS:N JOHTOKUNNAN PUHEENVUORO		
Lauri Jääskeläinen	Kulttuurihistorialliset arvot vs. kasvu	9
ARTIKKELIT		
Juulia Räikkönen & Miia Grénman	Akateeminen historia, kulttuuriperintö ja tieteellinen tutkimus elävän ja elämyksellisen kaupunkikulttuurin voimavarana	11
Kati Honkanen, Jaana Poikolainen, Liisa Karlsson & Sari Havu-Nuutinen	Hyvinvointipaikat lähiössä asuvien lasten kokemana	34
KATSAUKSIA		
Heikki Moilanen	Näkökulmia hyvinvointiin aluesuunnittelussa	54
Lauri Jääskeläinen	Viisi vuosikymmentä Helsingin seudun yhteistyötä	60
Christer Bengs	Oikeutta oikeuteen – ihmisoikeuksien logiikasta	63
KIRJAT		
Christer Bengs	Ihmisoikeuksien historia	70
VÄITÖS		
Maria Jaakkola	Understanding Green Urban Landscape – A Phenomenological Approach	81
John Wylie	Opponent Statement	87

Valepukuista liikennesuunnittelua

Mitä on suomalainen yhdyskuntasuunnittelu? Kun tarkastelee suomalaisen suunnittelujärjestelmän lähihistoriaa ja nykytilaa, huomaa keskeisten suunnitteluargumenttien kytkeytyvän liikennetarpeeseen, liikennemuotojen kilpaileviin tilavarauksiin ja liikenteen uhkakuville pelotteluun. Kyse ei ole siitä, etteikö tavoitteita olisi myös muihin ympäristön laatusuhteisiin, mutta kaavoituksen ja suunnitteluun osallistuvien erikoissuunnittelijoiden roolien vakiinnuttua yleiset tavoitteet on korvattu ”hyvillä käytännöillä” (*best practice*). Nämä hyvät käytännöt koostuvat mukana häääävien toimijoiden itselleen luomista normeista ja tarpeista, jotka myös määrittävät suunnittelun painopisteet. Nykyiseksi yhdyskuntasuunnittelun sisällöksi näyttää jääneen jäljelle vain valepukuinen liikennesuunnittelu.

Esimerkkinä ongelmallisesta tilanteesta voidaan nostaa esiin SYKE:n yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmä (YKR). Siinä yhdyskunnan rakentumista seurataan 6,25 hehtaarin ruuduissa, jotka on luokiteltu oletetun pääliikkumismuodon mukaan. On harmillista, että tässä ainoassa kansallisessa käytössä olevassa yhdyskuntasuunnittelua kokoavassa tietojärjestelmässä on kyse valepukuisesta liikennesuunnittelusta, eikä rakentuvien alueiden laadullisesta ja toiminnallisesta kokonaisuudesta. Ongelmallisia ovat niin yksiköinti kuin luokittelukin, jotka eivät tavoita yhdyskuntarakenteen ominaisimpia piirteitä.

Yhdyskuntarakenteen luokittelu pohjaa Leo Kososen Kuopion kaavoituksessa kehittämään jakoon jalankulku-, joukkoliikenne- ja autovyöhykkeiksi, jotka on siirretty 250×250 metrin ruutuhilaan. Innovaatiota on tarjoiltu maailmalle myös yhteistyössä australialaisen Peter Newmanin kanssa nimellä *kaupunkikudos (urban tissue)*. Sanavalinta on mainio, koska se osuu niin oivallisesti suomalaisen kaavoituksen itse itselleen asettamaan kaupunkikirurgin rooliin. Tarinahan alkaa jo Meurmanin Asemakaavaopin vakiinnuttamasta

soluvoittoisesta sanavarastosta, joka taas on ymmärrettävä pökkauksena Saarisen City-kirjassaan esittämälle ajatukselle epäterveen kaupunkikudoksen syöpämaisestä kasvusta. Eroa on vain sillä, että Saarisen kaupunkikudos on liian tiivis, kun taas Kososen ja Newmanin kudos on liian harva.

Syvällisemmin tarkasteltuna kudosmetafora ontuu jo alustavissa eritelyissä. Määritelmän mukaan kudos muodostuu vierekkäisistä, samalla tavoin toimivista soluista ja soluväliaineesta. YKR-ruutu on kuitenkin liian suuri funktionaaliseksi yksiköksi, eikä jakaudu sen enempiä sisäisen rakenteensa kuin ”väliaineensa” mukaan mainittuihin yksiköihin. Koska kudoksen solujen rakenteellisista tai laadullisista ominaisuuksista ei puhuta mitään, kohtuuden nimissä olisi parempi, että YKR:n kauppanimi olisi kaupunkisuonisto (*urban vein*). Jos taas ruudut ovat tulkittavissa pikemmin soluista (esim. kiinteistö, tontti) koostuviksi elimiksi, kuvaavana terminä voisi olla kaupunkisuolisto (*urban gut*). Jos soluista halutaan puhua, meidän tulisi tunnistaa solun rakenteellisia ominaisuuksia. Ei lääketiedekään nimeä soluja ja elimiä suonten ja suolten sisällön mukaan.

Kestävän kaupunkikehityksen taikasanaksi on viimeisen kymmenen vuoden aikana nostettu *asemanseutu* – kas, taas eräänlainen valepukuisen liikennesuunnittelun ilmentymä, joka ei historiaansa tunnista. Suomalaisen lähiösuunnittelun ja sitä edeltäneen aiemman esikaupunkien suunnittelun perinne on ollut läpensä joukkoliikennekeskeistä. Tämä selviää vaikkapa tarkastelemalla Haaga-Vantaan suunnitelmaa ja paikallisjunan syntyä 1970-luvulla, jota ennen valtion raiteilla liikennöitiin jo ”lättähatuilla”. Pikaraitiotiesuunnitelmia on tehty pääkaupunkiin ainakin 1950-luvulta, metron suunnitelmia koko 1960-luvun, ja eurooppalaisen ja pohjoisamerikkalaisen raitiovaunun renessanssikin tunnistettiin jo 1990-luvulla. Suomalainen yhdyskuntasuunnittelu on koko modernin historiansa ollut joukkoliikenteelle edellytyksiä tukevien naapurustojen suunnittelua, mutta vasta asemansuutokeskustelu on tehnyt siitä naapuruston sisäisten ominaisuuksien sijaan ”kauttakulkuorientoitunutta” (*transit-oriented*).

Keskustelua ja tuoreinta kehitystä on siivittänyt maankäyttölainsäädännön rinnalle MAL-sopimuksien kautta rakentuva rahoitusohjaus. Lähtökohdiltaan se on tervetullut yritys saada valtio osallistumaan kaupunkiseutujen joukkoliikenteen rahoitukseen saman tapaan kuin se valtakunnallisen tie-liikenneinfrastruktuurin rakentamiseen osallistuu. Järjestelmä on kuitenkin rinnakkainen ja irrallinen MRL:n määrittämälle alueiden käytön suunnittelujärjestelmälle – kaavoitukselle. Kyse on uudesta ohjausinstrumentista, jolla valtio ostaa puhevaltaa kuntiin, joiden kaavoituksen sisältöön sillä ei nyky-lainsäädännön luoman kaavoitusmonopolin vuoksi ole mahdollisuutta

vaikuttaa. Tässä valmistelussa liikennesuunnittelijoiden resurssit ovat vahvimmat ja rahoitusneuvottelujen valtasuhteet epäsymmetriset. Kyse ei ole maankäytön, asumisen ja liikenteen suunnittelusta, vaan kuntien riittävästä lupauksista kahteen ensin mainittuun valtion liikenneinvestointien kotouttamiseksi. Kuntien kiinnostuksen asteen on määrittänyt lähinnä investointien koko, eikä kunnilla ole ollut edes resursseja seurata sen enempää syntyneiden alueiden asuntokannan rakennetta kuin orastavaa sosiaalista polarisaatiotakaan. Lyhytnäköinen kamreeritalous ja investointikiima ovat ajaneet pitkäjänteisen suunnittelun ja taloudenpidon edelle.

Jos kerran olemme niin huolissamme liikkumisen haitoista, niin miksi emme keskity siihen, missä ihmiset aikansa viettävät? Minne matkat suuntautuvat; kuinka pitkään kohteissa viivytään tai käytetään aikaa oleskeluun? Onko näille vaihtoehtoja? Miksemme puhu esimerkiksi asemanseudun sijaan aseman naapurustosta tai vain naapurustoista, joissa on asema? Pienellä muutoksella semanttinen painopiste on käännettävissä alueella olemiseen ja sinne saapumiseen, ei siihen, kuinka tehokkaasti alueelta pääsee pois. Jos tavoitteena taas on valtion tukema joukkoliikenne, miksemme mitoiteta sitä naapurustojen mukaan, vaan yritämme kasvattaa naapurustot joukkoliikennevälineen kapasiteettien mukaan? Jos ymmärrämme yhdyskuntarakenteen kudokseksi, miksemme tarkastele sen "solujen" metaboliaa – paljonko yhdyskuntarakenteeseen hiiltä sidottuna, onko maanpinta läpäisevää, tukeeko toiminnallinen rakenne paikallista lähiliikkumista, ovatko virkistysalueet virkistystä vai jotain muuta käyttöä varten? Pienillä tarkennuksella koko suunnittelun imperatiivi kääntyisi kaupunkitilan tuottajien arjesta asukkaiden arkeen, elämäntapaan ja viihtyvyyteen. Seikkoihin, joita määrittää muukin kuin laskennalliset liikennepäästöt ja aikasäästöt, tuotantoyksiköiden suuruuden ekonomia, tai tonttien arvo, rakennettavuus ja kerrosala.

Asia on erittäin ajankohtainen nyt, kun rakentamislaki on vahvistettu ja merkittäviä uudistuksia on odotettavissa vuoden 2025 alusta alkaen. Maankäyttö- ja rakennuslaista periytyvää orpoa lain puolisko ollaan vasta valmistelemassa alueidenkäytönlakina (HE 139/2022). Kun rakentaminen nyt on lainmuutoksen kautta radikaalilla tavalla erotettu laajemmista yhdyskuntarakenteellisista kytkennöistään omaksi erityislainsäädännökseen, myös muu suunnittelun terminologia vaatii tarkennusta. Huomionarvoisesti laista on pudonnut pois maankäyttö-sana, joka yhdistää rakennustoiminnasta ja muunlaisesta maanpinnan käytöstä aiheutuvat ulkoisvaikutukset. Sille on historian kuluessa muodostunut sisältöjä, joita ei voida paikata vain sanaleikkillä. Uudesta laista uhkaa tulla pelkkä MRL:n jäännöspala, jos alueidenkäyttö käsitetään vain rakentamisen raskautuksesta vapautettuna "maankäyttönä".

Maankäyttö on sanana ilmastovastuullisuuden retoriikassa jo nyt onnistuneesti kaapattu valtakunnalliselle tasolle - jopa siinä määrin, että kansallisen maankäyttösektorin ilmastosuunnitelman laati Maa- ja metsätalousministeriö. Tarkastelutavalla on tuskin mitään yhteyttä MRL:n perinteelle, joka alkaa asemaakaavalain julkisen ja yksityisen maanomistuksen jakautumisesta. Toisaalta jatkuvasti vahvistuva tulkinta poikkeaa rapautuneesta tulkinnasta, jossa maankäyttö on lähinnä tarkoittanut liikennesuunnittelun osaa, josta liikennetuotos syntyy. Tätäkään määritelmää jääme tuskin kaipaamaan. Valitettavan vähäiselle huomiolle nykyisessä asetelmassa on esimerkiksi jäänyt, kuinka isoja maa-aloja liikennealueet todellisuudessa kattavat.

Odote alueidenkäytön laille on iso, koska nykyinen kuntakaavoitus on hukannut alkuperäisen sisältönsä ja se on valjastettu tontti-, liikenne- tai energiapolitiikan kumileimasimeksi vailla laadullisia tavoitteita ja mittareita. Kysymykset *maan käytöstä* on siirretty kaavoituksen tukeman sektorihallinnon huomaan. Oppikirjaviisauden mukaan kaavoituksessa on enää kyse alueiden – siis eri kokoisten reunaviivalla ympäristöstään erotettujen yksiköiden – yhteiskunnallisesti hyväksyttävän käytön ja hallintasuhteiden määrittämisestä. Vaikka hallinnollisen territoriaalisuuden käsitteistö on siirrettävissä vaivatta kaikille mittakaavatasoille (Jauhainen & Niemenmaa 2005), se ei voi olla itsetarkoituksellista.

Avoimeksi tuleville keskusteluille jää, miten kaupunkeja ja taajamia tullaan tähän lainvalmisten kehykseen sovittelemaan. Missä laajuudessa alueisiin ja niihin kytkeytyneisiin institutionaalisiin asetelmiin halutaan ja voidaan puuttua? Kun nyt lain terminologia muuttuu virallisesti alueidenkäytöksi, niin myös liikennealueiden arviointia voidaan ja pitäisi enenevässä määrin tehdä rinnan muun alueiden käytön tarpeen kanssa. Vielä yhtenäislain valmistelun aikaan sisältökysymykset jäivät hallintasuhteisen alle, ja tavoitellun kaksitasoisen kaavajärjestelmän sijaan olikin tyrkyllä neliportainen malli. MAL-sopimuksia varten ollaan siis sorvaamassa omia kaavainstrumentteja. Ilmassa on myös viitteitä siitä, että kansallista seurantajärjestelmää ollaan vaivihkaa kehittämässä ohjausjärjestelmäksi. Jos alueiden käyttöläinsäädännön myötä rupeamme arvottamaan alueita, niin myös niiden ylikorostunut liikenneperustainen synty pitäisi arvioida kriittisesti – mieluummin riippumattomasti kansallisesti ja kansainvälisesti auditoiden.

* * *

Tämän numeron myötä Yhdyskuntasuunnittelu-lehden päätoimittajuus vaihtuu. Kapulanvaihdon yhteydessä tehtävän jättävä pääkirjoittaja haluaa kiittää

toimituskuntaa, toimitussihteeriä ja lukijoita antoisista kolmesta vuodesta. On ollut ilo huomata, että lehteä pidetään kiinnostavana julkaisufoorumina ja lehdessä julkaistavat jutut herättävät keskustelua.

Myös tulevaisuudessa Yhdyskuntasuunnittelu-lehden rakenne tulee perustamaan toimivaksi muokkautuneeseen artikkeli- ja palstajakoon. Sen sijaan sosiaalisen median ja digitaalisen median tuomat mahdollisuudet sekä akateemisen maailman kasvava vertaisarvioitavien artikkeleiden tarjonta pakottavat uudelleenarvioimaan vielä kuluvan vuoden aikana painetun lehden, PDF-muodossa julkaistavan version ja Yhdyskuntasuunnittelun seuran Internet-sivujen roolinjakoa. Erityisesti tarve vastata artikkelitarjonnan kasvuun sekä tarve reagoida nopeutuneeseen yhteiskunnalliseen keskusteluun tulevat painottamaan digitaalisen median merkitystä. Vuoden 2023 alku painottuu artikkelisuman purkamiseen, ja loppuvuotta kohti on odotettavissa laajempia muutoksia, joiden myötä painettu lehti toimii neljä kertaa vuodessa ilmestyvänä poikkileikkauksena julkaistavasta aineistosta. Toimituskunta ottaa mielellään vastaan ideoita toivotuista kehittämissuunnista ja palautetta toteutettavien uudistusten toimivuudesta.

Anssi Joutsiniemi & Johanna Lilius

Mitä nyt?

Kulttuurihistorialliset arvot vs. kasvu

Marian entisen sairaala-alueen muutos kasvuyrityskampukseksi ajautui törmäyskurssille kulttuurihistorian kanssa. Myös tuomioistuimille alueen kaavamuutos aiheutti eriäviä näkemyksiä.

Korkein hallinto-oikeus antoi päätöksensä kaavavalitukseen 10.1.2023. Helsingin hallinto-oikeus oli 26.1.2022 kumonnut Helsingin kaupunginvaltuuston 9.9.2020 hyväksymän Marian sairaala-alueen kasvuyrityskampusta koskevan asemakaavamuutoksen. Hallinto-oikeus (äänin 2-1) katsoi, ettei kaavaa valmisteltaessa tutkittu vaihtoehtoa siltä pohjalta, että myös alueen eteläosassa olevia rakennus- ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia voitaisiin säilyttää. Hallinto-oikeuden päätöksestä valituslupaa haki Helsingin kaupunginhallitus, joka siinä menestyi. Valtuuston päätös vuoden 1992 asemakaavan muutoksen hyväksymisestä jäi voimaan.

Myös KHO:n päätös oli äänestys (4-1). Vähemmistöön jäänyt oikeusneuvos totesi, ettei päätöksessä tutkittu vaihtoehtoa, jossa eteläosalle osoitettavan uudisrakentamisen yhteydessä olevia rakennus- ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia ja alueen ominaispiirteitä voitaisiin säilyttää. Valtaosa kaavamuutoksen mahdollistamasta uudisrakentamisesta on osoitettu alueen eteläosaan, jonka toimitilarakennusten korttelialueelle on osoitettu rakentamista 53 160 kerrosneliömetriä. Suurin osa siitä sijoittuu VI – XIII -kerroksisten uudisrakennusten rakennusaloille. Eteläosalla sijaitsevista neljästä ennen 1900-lukua rakennetusta rakennuksesta kaksi siirretään kokonaan muualle huolimatta niiden suojelusta vuoden 1992 kaavassa. Suojelusta tiilirakennuksesta säilyy ”muistuma” osana tulevan uudisrakennuksen aulatilaa. Vailla suojelumerkintää nykyisin olevalle kappelille on varattu uusi sijainti kaavamuutosalueelta. Alueen pohjois- ja itäosien rakennukset, joiden joukossa on Lars Sonckin suunnittelemat kivirakennukset porttiholveineen, varustetaan kaavamuutoksessa korkeimmalla suojelumerkinnällä sr-1.

Korkeimman hallinto-oikeuden päätös tuo jälleen kerran näkyviin kunnille laissa annetun kaavoitusvallan merkityksen. Lainmukaisen asemakaavan kannalta riittää, että laissa säädetty vähimmäissisältö toteutuu arvioimalla hankittuja selvityksiä sekä asemakaavan tehtävän ja tarkoituksen kannalta tarpeellisiksi katsottuja tarkasteluja. Sisältövaatimus on laissa säädetty joustavin oikeusohjein, eikä kaavan lainmukaisuuden tulkinta ole välttämättä

yksiselitteisen suoraviivaista. Sitä kuvastaa myös Marian vanhan sairaala-alueen kaavamuutos, jonka lainmukaisuudesta äänestettiin sekä hallinto-oikeudessa että korkeimmassa hallinto-oikeudessa.

Kunnan niin sanottua kaavamonopolia kuvastaa hyvin KHO:n enemmistön lähtökohdaksi hyväksymä täydennysrakentamisen määrä. Kaupunki itse on määritellyt alueelle tavoitellun rakentamistehokkuuden. Kun kaavamuutosta valtuustossa syyskuussa 2020 käsiteltiin, hehkutti silloinen pormestari Jan Vapaavuori, kuinka kysymys oli ”yksi koko vaalikauden tärkeimmistä kaavoista”. Kaava kuvasti pormestarin mukaan uskoa siihen, että startup-yrittäjyys on Helsingin menestyksen kannalta ratkaisevan tärkeää.

Myös KHO:n enemmistö toteaa, että kaavamuutoksen myötä menetetään alueen eteläosaan liittyviä rakennetun ympäristön arvoja. Arvot voivat kuitenkin väistyä, koska, kuten KHO toteaa, eteläosan suojeltujen rakennusten säilyttämisen mahdollisuus nykyisillä sijoillaan voidaan arvioida hyvin rajalliseksi. Valtion ELY-keskus tilannetta lähinnä pahoitteli, kun taas kaupungin oma museoviranomainen asettui selkeästi kaavamuutosta vastustamaan.

Tieteiden päivien keskustelutilaisuudessa (14.1.2023) tuli esiin kasvava huoli kaavasuojelun merkityksen murentumisesta. Rakennussuojelu perustuu lähes yksinomaan kuntien kaavapäätöksiin. Rakennusperintölain mukainen suojelu on jäänyt vähälle käytölle. Myöskään valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen RKY-inventointi tai maakuntakaavaan sisältyvä, valtakunnallisesti merkittäviä kulttuuriympäristöjä koskeva RK-suunnittelumääräys, eivät mitenkään aukottomasti tarkoita, etteikö niiden tarkoittamia rakennuksia voisi purkaa tilanteessa, jossa kunnalta puuttuu suojelutahto. Tämä tulee selkeästi esiin KHO:n merkittävässä jaostoplenum-ratkaisussa 2021:185, joka koskee Valkeakosken Säterin entisen tehdasalueen 18 rakennuksen ja rakennelman purkamista.

Tuomioistuinten tehtävänä on soveltaa voimassa olevaa lainsäädäntöä. Vaikka myös kunnat ovat alueidenkäytön suunnittelussaan sidottuja lakeihin, on kaavojen tavoitteiden määrittely pitkälti poliittista valintaa. Marian kaavapäätös osoittaa, että kunnan asettamalla täydennysrakentamisen tehokkuudella on suuri painoarvo, kun vaakakupissa on vähälle käytölle jääneiden suojelurakennusten säilyttäminen entisillä sijoillaan. Marian suojelluille puurakennuksille osoitetaan uusi sijainti, mutta entisen sairaala-alueen eteläosan ainutlaatuisesta 1800-luvun lopun kulttuuriympäristöstä jää vain kalpea muistuma, jos sitäkään.

Lauri Jääskeläinen

¹ Marian sairaala-alueen kaavahanketta esittelee kattavasti Jukka-Pekka Flander teoksessa *Kenen kaupunki?* (s. 67-75, toim. Harri Hautajärvi - Juhana Heikonen - Petteri Kummala - Timo Tuomi, 2021).

Akateeminen historia, kulttuuriperintö ja tieteellinen tutkimus elävän ja elämyksellisen kaupunkikulttuurin voimavarana

Juulia Räikkönen ja Miia Grénman

Yliopistot tuovat kaupungeille historiallista jatkuvuutta, uskottavuutta sekä osaamis- ja yrittäjäysleimaa, jotka lisäävät kaupunkien kilpailukykyä ja vetovoimaa. Kaupungit puolestaan tarjoavat yliopistoille toimintaympäristön lisäksi monenlaisia tutkimuksen, opetuksen ja yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen mahdollisuuksia. Tutkimuksessa tarkastellaan akateemista historiaa, kulttuuriperintöä ja tieteellistä tutkimusta osana kaupunkikulttuurin elävöittämistä, luovien kaupunkien kehittämistä sekä kaupunkien vetovoiman edistämistä. Lisäksi tarkastellaan kahta perinteistä yliopisto- ja kulttuurikaupunkia – Turku ja Tartoa – joiden kaupunkikulttuureissa ja -brändeissä välittyy selvä yliopistoleima, Tartossa jopa Turku vahvemmin. Luovien toimialojen ja tiedematkailun kehittämisen avulla akateeminen historia, kulttuuriperintö ja tiede voidaan nostaa entistä näkyvämmäksi osaksi elävää ja elämyksellistä kaupunkikulttuuria.

Asiasanat: akateeminen kulttuuriperintö, kaupunkibrändäys, kaupunkikulttuuri, tiedeturismi

Johdanto

Viime vuosina yliopistojen ja kaupunkien läheistä suhdetta on korostettu enenevässä määrin. Pyrkimyksenä on ollut sulauttaa yliopisto osaksi kaupungin identiteettiä, toimintaa, paikallista yhteisöä ja rakennettua ympäristöä (Addie, 2017; Moisiö et al., 2020). Kyseessä ei kuitenkaan ole uusi ilmiö, sillä jo ensimmäiset yliopistot olivat varsin läheisessä vuorovaikutuksessa kaupunkiansa kanssa (Chen & Guo, 2018; Hall, 1997; Perry & Wiewel, 2015). Eurooppalaiset yliopistot ovat vanhimpia edelleen toiminnassa olevia kulttuuri-instituutioita yhdessä kirkkoinstituution kanssa (Kolbe, 2012).

Vanhimmat yliopistot – Bologna, Pariisi ja Oxford – syntyivät 1100- ja 1200-luvuilla kiinteäksi osaksi kaupunkiaan (Chen & Guo, 2018). Ne saivat maalliselta tai kirkolliselta ruhtinaalta toimintaoikeudet ja osan kruunun tai kirkon vuosituloista, mikä mahdollisti muun muassa kiinteän omaisuuden hankinnan ja hallinnollisen autonomian. Yliopistoista muodostui itsellisiä korporaatioita, jotka toivat kaupunkien elämään yliopistollista leimaa (Kolbe, 2012).

Yliopistoperinteen muodostuminen on liittynyt kautta historian sekä tilaan että paikkaan; siinä missä mannereurooppalainen traditio suosi yliopistojen perustamista kaupunkikeskustoihin, anglosaksisessa traditiossa yliopistot sijoitettiin kaupunkien ulkopuolelle (Chen & Guo, 2018; Kolbe, 2012). 1900-luvulla yliopistojen tutkimusohjelmat ja tavoitteet alkoivat kuitenkin ohjata niiden institutionaalisia pyrkimyksiä kohti universaalia tiedettä, mikä puolestaan häivytti paikan merkitystä ja erotti yliopistoja paikallisyhteisöistä (Addie, 2017; Rodrigues, 2011).

Tämä tutkimus tarkastelee akateemista kulttuuriperintöä ja tieteellistä tutkimusta elävän ja elämyksellisen kaupunkikulttuurin voimavarana. Akateeminen kulttuuriperintö tarkoittaa yliopistojen edustamaa kulttuuri- ja sivistysperintöä, symboleja, merkityksiä ja arvomaailmaa sekä akateemista identiteettiä; tieteen ja tutkimuksen sisään rakentuneita kulttuurisia piirteitä sekä akateemisia tiloja ja taloja, kokoelmia ja esineitä (Kolbe, 2012). Elävä ja elämyksellinen kaupunkikulttuuri tarkoittaa puolestaan kaupungeille ominaista jokapäiväistä elämäntapaa, joka tapahtuu julkisessa kaupunkitilassa (Ruoppila & Cantell, 2000; Turley, 2015). Tutkimuksessa korostuu liiketaloustieteellinen näkökulma; kaupunki nähdään erityisesti kulutustilana, joka tarjoaa palveluita ja elämyksiä sekä paikallisille asukkaille että matkailijoille (Marjanen, Malmari & Kohijoki, 2020).

Tutkimus pyrkii vastaamaan seuraavaan kysymykseen: Mikä on yliopistojen – toisaalta akateemisen historian ja kulttuuriperinnön ja toisaalta nykypäivän tieteen ja tutkimuksen – rooli osana vetovoimaista kaupunkikulttuuria ja miten se on muuttunut aikojen saatossa. Kysymykseen haetaan vastausta

kolmen teoreettisen keskustelun ja niissä tapahtuneiden kehityskulkujen kautta: (1) yliopistojen ja kaupunkien vuorovaikutuksen, (2) kaupunkibrändäyksen ja (3) kulttuurin osana kaupunkikehitystä. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten perinteiset yliopistokaupungit – Turku ja Tartto – hyödyntävät akateemista historiaa, kulttuuriperintöä ja tieteellistä tutkimusta osana kaupungin kehitystä, vetovoimaa ja brändinrakennusta.

Turku ja Tartto ovat perinteisiä yliopistokaupunkeja, joiden akateemiset juuret ulottuvat 1600-luvulle, Ruotsin vallan alaisuuteen. Molempien yliopistokaupunkien historia on värikäs. Kuninkaallinen Turun Akademia perustettiin vuonna 1640, ja Suomen sodan jälkeen vuonna 1809 sen nimi muutettiin Keisarilliseksi Turun Akatemiaksi. Turku menetti yliopistokaupunkistatuksensa Turun palon jälkeen vuonna 1827, kun yliopisto siirrettiin Helsinkiin, minkä myötä Turun akademian historia jatkoi osana Helsingin yliopiston historiaa. Turusta tuli uudelleen yliopistokaupunki, kun Åbo Akademi ja Turun yliopisto perustettiin vuosina 1918 ja 1920. Tartton yliopiston historia on vielä selvästi monivaiheisempi. Tartton akademia perustettiin Ruotsin vallan aikana 1632, jonka jälkeen se toimi Venäjän vallan alla, itsenäisessä Virossa saksalaisten miehityksen aikana, Neuvostoaikana ja jälleen itsenäisessä Virossa. Historiansa aikana yliopisto on välillä lakkautettu ja välillä se on toiminut esimerkiksi Tallinnassa ja Pärnussa. Kuitenkin Tartton yliopiston ja kaupungin suhde on kehittynyt kiinteäksi, ja kaupunkia pidetään Viron kulttuurin ja sivistyksen pääkaupunkina.

Tutkimus pohjautuu luvussa kaksi esiteltävään kirjallisuuskatsaukseen sekä Turun ja Tartton kaupunki-, brändi-, matkailu- ja yliopistostrategioiden analyysiin, jonka tulokset esitetään luvussa kolme. Turun kaupunkistrategia 2029 sisältää strategiset ohjelmat sekä kärkihankkeet, ja Turun Matkailun masterplan 2029 linjaa matkailun kehittämisen suuntaviivoja. Tartto laati vuonna 2006 kaupunkistrategian vuodelle 2030, jota päivitettiin vuonna 2015, ja matkailun kehittämistoimet kuvataan osana kaupunkistrategian ”Luova kaupunki” -kokonaisuutta. Sekä Turun yliopisto että Åbo Akademi ovat juuri julkaisseet strategiansa vuosille 2021–2030, ja Tartton yliopiston strategia on vuosille 2021–2025. Luvussa neljä esitetään tutkimuksen johtopäätökset ja jatkotutkimusehdotukset.

Kirjallisuuskatsaus

Yliopiston ja kaupungin vuorovaikutuksen, kaupunkibrändäyksen ja kulttuurilähtöisen kaupunkikehityksen suhde

Yliopistot ovat tieteellisen tiedon työssijöitä, joissa tutkijat etsivät ratkaisuja monenlaisiin yhteiskunnallisiin haasteisiin. Koska yliopistoissa on usein korkein osaaminen ja uusin tieto, niiden ajatellaan tuottavan innovaatioita ja lisäävän alueiden kilpailukykyä ja vetovoimaa houkuttelemalla alueelle paitsi uusia asukkaita, myös yritystoimintaa ja matkailijoita (Moisio et al., 2020; Perry & Wiewel, 2015; Rääkkönen et al., 2019). Toisaalta yliopistot edustavat pysyvyyttä ja jatkuvuutta ylläpitämällä kansakuntien sivistystä (Addie, 2017). Yliopisto on Euroopan globaalisti menestynein vientituote, jonka tuhatvuotinen historia ulottuu keskiaikaisiin luostarikouluihin, kauemmas kuin useimpien valtioiden, poliittisten tai kulttuuristen järjestelmien historia (Kolbe, 2012).

Yliopistojen tehtävät liittyvät tutkimukseen, opetukseen ja yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen. Suomen yliopistolaki määrittelee yliopistojen tehtäväksi edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä kasvattaa opiskelijoita palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa (Yliopistolaki, 2009). Yliopistojen itsehallinto turvaa tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapauden. Viime vuosikymmenten aikana yliopistot ovat avautuneet yhteiskuntaan monin tavoin ja samalla yliopistojen kolmannen tehtävän – yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen – merkitys on korostunut (Addie, 2017; Lambert & Butler, 2006; Moisio et al., 2020). Moisio et al. (2020) toteavat, että vaikka Suomessa yliopistojen vaikuttavuudesta on puhuttu jo vuosikymmeniä, vasta nykyään yliopistoilta on vaadittu aiempaa strategisempaa otetta yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vahvistamisessa. Vuonna 2005 yliopistojen vuorovaikutusrooli kirjattiin yliopistolakiin, jonka mukaan tehtäviään hoitaessaan yliopistojen tulee ”toimia vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa sekä edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta” (Moisio et al., 2020). Tämä laajempi yliopistojen vaikuttavuusteema liittyy kiinteästi myös yliopistojen ja kaupunkien vuorovaikutukseen sekä yliopistojen rooliin urbaanina toimijana ja urbaanin tiedon tuottajana (Addie, 2017).

Yliopistot leimaavat myös sijaintikaupunkiansa vetovoimaa ja kaupunkibrändejä. Kuten yliopiston ja kaupungin vuorovaikutussuhde, myös brändin määritelmä ja brändäyksen kohteet ovat muuttuneet aikojen saatossa. Brändi konseptina on laajentunut tuotteiden ja palveluiden brändäyksestä geopoliittisiin kokonaisuuksiin: valtioihin, maantieteellisiin alueisiin, kaupunkeihin, vähittäismyyntialueisiin ja kaupunkikeskuksiin (de Noronha, Coca-

Stefaniak & Morrison, 2017; Gomez et al., 2018). Myös yliopistot ovat alkaneet brändätä itseään, sillä kansainvälinen kilpailu opiskelijoista, opettajista, tutkijoista sekä muista resursseista on kovaa ja erottautumiskyvystä on etua kilpailtaessa niin huomiosta kuin osajista (Joseph, Mullen & Spake, 2012). Yliopistot ovat tärkeitä paitsi kaupunkien taloudelliselle ja kulttuuriselle vetovoimalle, myös kaupunkibrändin rakentumiselle.

Vaikka kaupunkikuvan edistäminen on lähtöisin jo 1800-luvulta, vasta 1990-luvulla kehittyi ensin kaupunkimarkkinointi ja 2000-luvun alussa kaupunkibrändäys eri kohdealueiden kiristyneen kilpailun johdosta. Kaupunkibrändillä tarkoitetaan yleisesti strategisesti johdettuja ominaisuuksia ja mentaalisia mielle yhtymiä, joita kaupunkiin liitetään (Gilboa et al., 2015; Gomez et al., 2018). Kaupunkibrändäys ymmärretään erottautumisstrategiana, joka edistää kaupungin kilpailukykyä uusliberalistisen yrittäjyysajattelun mukaisesti (Jokela, 2018; Joo & Seo, 2018). Kaupunkibrändäyksen tavoitteena on kaupunkien symbolisen ja kokonaisvaltaisen mielikuvan rakentaminen ja tämän mielikuvan viestiminen niin paikallisesti kuin kansainvälisesti (Gilboa et al., 2015; Gomez et al., 2018). Kaupunkibrändäystä kohdennetaan niin nykyisille kuin potentiaalisille asukkaille, opiskelijoille, yrityksille ja matkailijoille (Merriam, Miller & Herington, 2009).

Kaupunkibrändäys on kehittynyt osana laajempaa paikan brändäystä ja usean tutkimusalan tuloksena, kuten osana tuotteiden ja palveluiden brändäystä (Parkerson & Saunders, 2005), kohdebrändäystä (Pike, 2005), yritysbrändäystä (Hankinson, 2007), matkailujohtamista (Dinnie, 2011), kaupunkikehitystä (Tallon, 2020), julkishallintoa (Lucarelli & Berg, 2011), kaupunkisuunnittelua (Costaglioli & Van Assche, 2012) sekä paikan markkinointia (Gertner, 2011). Vahva kaupunkibrändi lisää kaupungin vetovoimaa yritys- ja investointikohteena, houkuttelee osavaa työvoimaa, edistää matkailua, tukee yritystoiminnan intressejä, edistää kansainvälispoliittista kuuluvuutta sekä vahvistaa asukkaiden identiteettiä (Gilboa et al., 2015).

Kaupunkibrändäys perustuu kaupunkien kehittämiseen ja uudistamiseen, eli kokonaisvaltaiseen ja yhtenäiseen tulevaisuuden visiointiin ja toimintaan, joka pyrkii ratkaisemaan kaupunkeihin liittyviä ongelmia ja edistämään taloudellisen, fyysisen, sosiaalisen ja ekologisen kaupunkiympäristön tilaa (Roberts, 2017). Vaikka kaupunkitutkimuksessa ja kaupunkikehityksessä kulttuuri on jäänyt jossakin määrin talous- ja ympäristöteemojen jalkoihin, edellisten vuosikymmenten aikana kulttuurin merkitys erityisesti kaupunkien muutosprosessien voimavarana on korostunut (Kagan et al., 2018). Laajasti ajatellen kaupunki vaikuttaa siihen, miten aineellista ja aineetonta kulttuuria tuotetaan ja kulutetaan, mutta yhtä lailla kulttuuri muokkaa kaupunkia

(Turley, 2015). Viime vuosina tutkimuksen keskiöön on noussut kulttuurilähtöinen kaupunkikehitys eli prosessit, jotka pyrkivät integroimaan kulttuurin keskeiseksi osaksi kaupunkien strategista kehittämistä (Kalliomäki, Ahokas & Vahlo, 2017; Miles & Paddison, 2005).

Kulttuuri kietoutuukin kaupunkien kehittämiseen ja suunnitteluun monin eri tavoin. Kaupungeille on tyypillistä kulttuurinen monimuotoisuus ja paikallisuuden kietoutuminen globaaleihin virtoihin (Young, 2016). Vaikka usein puhutaan globaalista kaupungistumisesta ja kulttuurin globalisaatiosta, kaupunkiin liittyy kuitenkin aina paikallisuus, joka heijastelee kaupungin historiaa ja kulttuuriperintöä (Della Spina, 2019; García, 2004; Kalliomäki, Ahokas & Vahlo, 2017; Montalto et al., 2019a). Lisäksi kulttuuri liitetään erityisesti kaupunkikeskustoihin, sillä renessanssin ajoista lähtien merkittävimmät taide-, intellektuelli- ja kulttuuripiirit ovat löytyneet juuri kaupunkikeskustoista (Markusen, 2007). Kaupunkeja leimaa monipuolinen kulttuuritarjonta ja luovien toimialojen taloudellinen merkitys (Young, 2016). Kulttuurin merkitys on laajentunut taiteista ja kulttuuriperinnöstä kohti taloudellista hyödykettä, jolla on markkina-arvo ja merkittävä vaikutus niin viihtyisän kaupunkitilan tuottamiseen kuin alueen työllisyyteen, kilpailukykyyn ja vetovoimaan (Currid & Williams, 2010; García, 2004; Kalliomäki, Ahokas & Vahlo, 2017). Lisäksi kulttuuri on vahvasti läsnä kaupungin julkisissa tiloissa, suunnittelussa, kestävän kehityksen edistämisessä sekä historian ja kulttuuriperinnön hyödyntämisessä (Young, 2016).

Kaupunkikulttuuri tapahtuu julkisessa kaupunkitilassa ja tarkoittaa kaupungeille ominaista jokapäiväistä yhteisöllistä ja viihteellistä elämäntapaa, jonka keskeisenä voimavarana toimii vapaa-aika (Ruoppila & Cantell, 2000; Turley, 2015). Vaikka kaupunkikulttuuria on myös lähiöissä, elävä ja elämyksellinen kaupunkikulttuuri liitetään vahvasti kaupunkien keskustoihin, jotka tarjoavat ympärivuorokautisen kulutusareenan (Hart, Stachow & Cadogan, 2013; Marjanen, Malmari & Kohijoki, 2020; Ruoppila & Cantell, 2000). Kaupunkien kulttuurisen vetovoiman tarkka määrittely ja mittaaminen on haastavaa, mutta tärkeää, koska kulttuurin kehittämiseen ohjataan resursseja vain, jos ymmärretään kaupunkikulttuurin vaikutukset aluetalouteen ja kaupunkilaisten hyvinvointiin (Montalto et al., 2019a).

Yliopiston ja kaupungin vuorovaikutuksen, kaupunkibrändäyksen ja kulttuurilähtöisen kaupunkikehityksen historiallinen kehitys

Yliopiston ja kaupungin vuorovaikutuksen (Addie, 2017; Chen & Guo, 2018; Kolbe, 2012; Winkle & Perry, 2019), kaupunkibrändäyksen (Green, Grace & Perkins, 2016; Hankinson, 2010; Kavaratzis & Ashworth, 2005) sekä kulttuurilähtöisen kaupunkikehityksen (García, 2004; Young, 2016) kehityspolkuja on kuvattu osittain päällekkäisten historiallisten

vaiheiden kautta. Taulukossa 1 on tiivistetty näiden tutkimusteemojen historialliset kehitysvaiheet ja niiden keskeiset piirteet 1950-luvulta nykypäivään.

TAULUKKO 1 Yliopiston ja kaupungin vuorovaikutuksen, kaupunkibrändäyksen ja kulttuurilähtöisen kaupunkikehityksen historialliset kehitysvaiheet

Maailmansotien jälkeinen jälleenrakennus (1950–1970-luvut)	Uusliberalismi ja globaali kaupungistuminen (1980–1990-luvut)	Yhteiskunnallinen vaikuttavuus, kaupunkibrändäys ja kulttuurilähtöinen kaupunki-kehitys (2000-luvulta alkaen)
<p>Universaali tieteellinen tutkimus</p> <p>Paikan merkityksen väheneminen tutkimuksessa; suljettu yliopisto ja universaali tieto</p> <p>Modernin kaupunkiyliopiston synty (USA); yliopisto aktiivinen yhteiskunnallinen toimija ja urbaani tiedontuottaja</p> <p>Kaupunkien välinen kilpailu resursseista</p> <p>Yrittäjämäinen kaupunkikuvan edistäminen (city promotion) ja kaupunkiboosterismi</p> <p>Kulttuuri erillinen tuotteista ja taloudesta, mutta keskeinen osa kaupunkikehitystä</p>	<p>Yhteiskunnallisesti osallistava kaupunkitutkimus</p> <p>Monitieteisyys, tutkijoiden ja yliopistohallinnon näkökulmaerot</p> <p>Tietoyhteiskunnan nousu</p> <p>Yliopistot ja kaupungit aluetalouden vartijoina</p> <p>Kaupunkimarkkinoinnin vakiintuminen (city marketing)</p> <p>Kulttuuri kaupunkien taloudellisen ja fyysisen kehittämisen välineenä ja osana kaupunkimarkkinointia</p>	<p>Yrittäjämäinen ja yhteisöllinen yliopisto</p> <p>Yliopistot ankkuri-instituutioina</p> <p>Kaupunkibrändäyksen synty (city branding)</p> <p>Osallistava kaupunkibrändäys (participatory city branding)</p> <p>Kaupunkibrändäyksen ja kaupunkihallinnon yhteisriippuvuus</p> <p>Kulttuurilähtöinen kaupunki-kehitys (culture-led urban regeneration)</p> <p>Kulttuuri kaupunkien muutosprosessien voimavara</p> <p>Elävä ja elämyksellinen kaupunkikulttuuri ja kaupungin kulttuurisen elinvoiman mittaaminen</p> <p>Tiedematkailu (science tourism)</p>

Maailmansotien jälkeinen jälleenrakennus

Addie (2017) sijoittaa modernin kaupunkiyliopiston juuret 1960-luvun Yhdysvaltoihin, jossa nopea väestönkasvu sai yliopistot muokkaamaan koulutus- ja tutkimusohjelmiaan. Samaan aikaan erityisesti kaupunkiyliopistot olivat keskellä rotu- ja tasa-arvokysymyksiin liittyvää urbaania kriisiä (Addie, 2017; Winkle & Perry, 2019). Yliopistojen ja kaupunkien vuorovaikutusta edisti kasvava kiinnostus monitieteiseen kaupunkitutkimukseen, jota vauhdittivat kaupunkien rappeutuminen, sosiaalinen levottomuus ja teollisuusalueiden siirtyminen kaupunkien ulkopuolelle (Addie, 2017). Yhteiskunnallisesti osallistavaan kaupunkitutkimukseen liittyi kuitenkin myös haasteita (Angotti, Doble & Horrigan, 2011). Osa tutkijoista edisti innokkaasti uutta tutkimusotetta, mutta valmiudet monitieteiseen ja ulospäinsuuntautuvaan toimintaan olivat usein puutteellisia. Tutkijoiden ja kaupunkikehittäjien strategiset tavoitteet, työtavat ja aikarytmit eivät myöskään aina kohdanneet, ja toimintatutkimusta

tekevät tutkijat eivät välttämättä jakaneet yliopistohallinnon näkemyksiä esimerkiksi kaupunkien tai kampusalueiden kehityksestä. Lisäksi yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen merkitystä ei osattu huomioda tutkijoiden urakehityksessä, eikä tätä haastetta ole vielääkään täysin ratkaistu (Addie, 2017).

Maailmansotien jälkeistä aikaa kuvasti myös kaupunkien välinen kilpailu resursseista – niin ihmisistä kuin investoinneista (Green, Grace & Perkins, 2016). Ratkaisuksi nostettiin uusi ajatus kaupunkikuvan kehittämisestä ja kaupungin maineen edistämisestä valituille kohderyhmille. Esimerkiksi kiinnostus tehdasteollisuutta kohtaan oli suurta ja ”tehdaskaupungin” mielikuvan tuli heijastella ”tehdastyöläisen” identiteettiä. Käytännön toimenpiteinä käytettiin esimerkiksi lehtimainontaa, mutta strategisen suunnittelun puuttuessa kaupunkikuvan edistäminen oli usein lyhytkestoista ja sirpaleista, kunnes 1970-luvulle tultaessa käyttöön otettiin kehittyneempiä markkinointitekniikoita (Green, Grace & Perkins, 2016; Kavaratzis & Ashworth, 2005). Samaan aikaan esimerkiksi kaupunki- ja matkailututkimuksessa alettiin keskustella paikan mielikuvan edistämisestä. Varsinaisesta paikan brändäyksestä alettiin puhua kuitenkin vasta 1990-luvulla osana markkinointi- ja bränditutkimusta (Hankinson, 2010; Kavaratzis & Ashworth, 2005).

García (2004) mukaan maailmansotien jälkeisenä aikana kulttuuri pyrittiin erottamaan aineellisista hyödykkeistä ja taloudellisesta toiminnasta. Vaikka 1970-luvullakin kulttuuripolitiikka pyrki edistämään pikemmin sosiaalisia ja poliittisia kuin taloudellisia päämääriä, kulttuuri alettiin mieltää keskeiseksi osaksi kaupunkikehitystä. Ruohonjuuritason toimijoille annettiin poliittisia ja kulttuurisia vapauksia, kulttuuripolitiikka valjastettiin edistämään yhteisöllisyyttä ja kaupunkikeskustojen merkitys niin kansalaisidentiteetin kuin sosiaalisen vuorovaikutuksen muodostumisessa tunnustettiin (García, 2004).

Uusliberalismin ja globaalin kaupungistumisen aikakausi

Lähestyttäessä uusliberalismin ja globaalin kaupungistumisen aikakautta, yliopistot ja kaupungit löysivät jälleen yhteisiä strategisia tavoitteita (Addie, 2017). 1980-luvulta alkanut tietoyhteiskunnan nousu ja julkisen rahoituksen leikkaukset lisäsivät yliopistojen paineita yhteiskunnallisen vaikuttavuuden edistämiseen eli osaavien asiantuntijoiden ja relevantin tiedon tuottamiseen. Yliopistojen määrä ja koko kasvoivat, ja samanaikaisesti taloudelliset ja poliittiset uudistukset muokkasivat yhteiskunnan ja yliopistojen sosiospatiaalisia suhteita (Addie, 2017; Lambert & Butler, 2006). Tietopääoman keskittyessä urbaaneille alueille niin yliopistojen kuin kaupunkien harteille asetettiin aluetalouden vartijan viittaa. Yliopistot omaksuivat yrityksille tyypillisiä toimintatapoja ja näyttäytyivät joko tietotehtaina, yrittäjäyliopistoina tai osallistavina

yliopistoina (Uyarra, 2010). Kaupungit puolestaan näkivät yliopistot paikallisen ja globaalien kilpailukyvyyn edellytyksinä ja ankkuri-instituutioina, joiden avulla voidaan lisätä alueen talouskasvua ja kulttuurista elinvoimaisuutta (Addie, 2017; Winkle & Perry, 2019).

Suomessa yliopistojen yhteiskunnallinen vaikuttavuus nousi alue- ja korkeakoulupolitiikan ydinteemaksi 1990-luvulla (Moisio et al., 2020). Korkeakoulupolitiikassa alettiin puhua yliopistojen aluevaikuttavuudesta, kun taas aluepolitiikassa yliopistojen aktiivinen kehittäjärooli korostui siirryttäessä teollisuus- ja suunnittelukeskeisestä aluepolitiikasta osaamis- ja ohjelmaperusteiseen aluepolitiikkaan. Lisäksi EU:n rakennerahastot tarjosivat sopivan rahoitusvälineen yliopistojen mukaantulolle aluepolitiikan toteuttajiksi.

Yrittäjämäisen kaupunkikuvan edistäminen ja varsinaisen kaupunkimarkkinoinnin synty ajoittuvat 1970–1980-luvuille (Green, Grace & Perkins, 2016). Kaupunkikuvan kehittämistä tuli kiinteä osa kohderyhmien houkuttelua sekä kaupunkisuunnittelun ja -politiikan tavoitteiden edistämistä (Harvey, 1989). Varmistaakseen kilpailukykyään, kaupungit omaksuivat myös yrittäjämäisiä johtamiskäytänteitä, esimerkiksi lisäämällä julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyötä, mikä osaltaan vaikutti kaupunkimarkkinoinnin ja -suunnittelun tavoitteiden saavuttamiseen. Green et al. (2016) ovat kuvanneet, kuinka 1980-luvun lopulla juuri kaupunkimarkkinoinnista tuli keskeinen osa kaupunkikuvan edistämistä, ja erilaisia markkinointitermejä, tekniikoita ja johtamisfilosofioita hyödynnettiin ahkerasti. Kaupunkien kehittämisessä huomioitiin paremmin myös eri sidosryhmien tarpeet omaksumalla asiakaslähtöistä ajattelutapaa. Lisäksi tyypillisiä olivat erilaiset lippulaivahankkeet, kuten konferenssi- tai kulttuurikeskusten rakentaminen, sekä suuret tapahtumat, joista tuli keskeinen osa kaupunkimarkkinointia ja kaupungin vetovoiman kehittämistä.

Myös kulttuuripolitiikka alettiin 1980-luvun loppupuolelta lähtien nähdä entistä vahvemmin kaupunkien taloudellisen ja fyysisen kehittämisen välineenä ja osana kaupunkimarkkinointia (García, 2004). Ajanjaksoa leimasivat kasvavat investoinnit kulttuurin infrastruktuureihin, markkinointiin ja tukipalveluihin; kaupunkikeskustojen näyttävät lippulaivahankkeet ja isot kulttuuritapahtumat, joiden avulla pyrittiin edistämään kulttuurimatkailua; julkisten kaupunkitilojen uudistaminen; sekä julkisen ja yksityisen sektorin kasvava yhteistyö kaupunkikehityksessä ja kulttuurissa. 1990-luvulla kulttuurin ja talouden suhde lähentyi entisestään siirryttäessä kohti kokonaisvaltaisempaa ja strategisempaa kaupunkibrändäystä (García, 2004; Lak, Gheitas & Timothy, 2020).

Yhteiskunnallinen vaikuttavuus, kaupunkibrändäys ja kulttuurilähtöinen kaupunkikehitys

Addien (2017) mukaan nykypäivän kaupunkiyliopisto tulee ymmärtää sekä paikkana että prosessina. Kaupunki on kuitenkin usein mielletty maantieteellisesti yliopistoa ympäröiväksi alueeksi, eikä osaksi monikansallisten toimintojen verkostoa, mikä paremmin kuvaisi nykypäivän kaupunkeja. Yhteiskunnallinen vaikuttavuus on puolestaan keskittynyt pitkälti aluetalouden kasvattamiseen yliopistojen sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman kustannuksella. Lisäksi sekä kaupunki että yliopisto on mielletty rationaalisiksi ja monoliittisiksi toimijoiksi, joiden vuorovaikutusta olisi leimannut johdon strateginen yhteistyö, eikä niinkään laajemman tutkija- ja opiskelijajoukon arkipäiväinen ja epämuodollinen vuorovaikutus.

Moisio et al. (2020) tiivistävät nyky-yliopistojen yhteiskunnallisen roolin kolmeen ydinteemaan: yliopistot toimivat inhimillisen pääoman lähteinä, kaupallistettavan tiedon tuottajina ja sosiaalisen pääoman tukipilareina (vrt. Charles, 2006). Yliopistokoulutus tuottaa inhimillistä pääomaa eli uutta osaamista. Elämyksellisen ja vuorovaikutteisen oppimisen aikakaudella yliopistot pyrkivät ulottamaan sekä toimintojaan että kampusalueitaan kiinteäksi osaksi kaupunkeja ja niiden kehittämistä. Kaupallistettavan tiedon tuotanto tarkoittaa esimerkiksi teknologioiden siirtoa, tutkimustietoon perustuvaa uutta yritystoimintaa, tiedon patentointia ja lisensointia sekä sopimustutkimusta ja konsultointia. Näitä toimintoja tuetaan usein juuri yliopistojen ja kaupunkien yhteisillä teknologiakeskuksilla ja tiedepuistoilla. Sosiaalinen pääoma puolestaan viittaa yliopistojen keskeiseen rooliin osana sosiaalista ja kulttuurista toimintamallia, jonka varassa demokraattinen yhteiskunta toimii ja kehittyy.

Monet sosiaaliseen pääomaan liittyvät kysymykset jäävät usein kaupallisesti hyödynnettävän tiedon, johtamisjärjestelmien uudistamisen tai rakenteellisten kysymysten jalkoihin ja suhteellisen perinteisiin käsityksiin yliopistojen vaikuttavuudesta. Yliopistoilla sekä niiden tutkijoilla ja opettajilla on monenlaisia rooleja yhteiskunnan kehitystä suuntaavissa verkostoissa, joiden solmukohtina yliopistokampukset toimivat (Moisio et al., 2020).

Globalisaation ja digitalisaation vauhdittama kaupunkienvälinen kilpailu ihmisistä, yrityksistä ja investoinneista on kiristynyt viimeisten vuosikymmenten aikana. Kaupunkibrändäys nähdään keinona saavuttaa kilpailuetua investointien ja matkailun sekä kaupunkisuunnittelun ja -kehityksen edistämässä (Merrilees et al., 2009). 2000-luvulta alkaen kaupunkimarkkinointiin tuli selkeä brändinäkökulma – kaupunki itsessään alettiin nähdä brändinä, jota tulee johtaa kuten tuote- ja palvelubrändejä (Green, Grace & Perkins, 2016; Hankin-

son, 2010). Kaupunkibrändäys nähtiin myös keinona vahvistaa niin kaupunki-identiteettiä kuin kaupunkikuvaa (Gilboa et al., 2015; Gomez et al., 2018). 2010-luvulta eteenpäin on alettu puhua osallistavasta kaupunkibrändäyksestä, jossa kaupunkibrändiä rakennetaan ja tuotetaan yhdessä asukkaiden ja muiden sidosryhmien kanssa (Jokela, 2020; Joo & Seo, 2018). Tavoitteena on kestävän kaupunkibrändin rakentaminen ja siitä viestiminen, mikä tukee kaupunkisuunnittelua ja -kehitystä. Kaupunkibrändäys on jatkuva, vuorovaikutteinen prosessi, joka yhdistää hallinnon ja suuren yleisön päätöksenteossa, käytännön toimeenpanossa ja kaupunkibrändin uudistamisessa. Osallistavalle kaupunkibrändäykselle on ominaista "bottom-up" ajattelutavan yleistyminen sekä sen yhdistyminen "top-down" -ajattelun kanssa; tavoitteena on saavuttaa kaupunkibrändäyksen osallistavaa muutosta (Jokela, 2020; Joo & Seo, 2018).

Nykyäänä myös kulttuuri nähdään kaupunkien muutosprosessien keskeisenä voimavarana. Kulttuurin merkitys on laajentunut taiteista ja kulttuuriperinnöstä kohti taloudellisia hyödykkeitä, joilla on paitsi markkina-arvoa, myös keskeinen rooli viihtyisän kaupunkitilan tuottamisessa (Currid & Williams, 2010; Kagan et al., 2018). Kaupungit ovat pyrkineet vastaamaan ensin palveluyhteiskunnan ja sitten elämys- ja merkitystalouden vaatimuksiin kulttuurilähtöisellä kaupunkikehityksellä (Jocić, 2020; Lak, Gheitasi & Timothy, 2020). Kaupunkien asukkaita rohkaistaan aktiiviseen toimijuuteen; osallistumaan kaupunkikehitykseen ja muokkaamaan kaupunkitiloja ja asuinalueita mieleisikseen (Jung et al., 2015).

Elävä ja elämyksellinen kaupunkikulttuuri on myös matkailuvaltti. Matkailijat etsivät entistä useammin autenttisia, ekologisia ja eettisiä "live like a local" -elämyksiä, joiden avulla he kokevat olevansa osa paikallista yhteisöä (Bock, 2015; Lak, Gheitasi & Timothy, 2020). Matkailun kehittäminen toimii myös konkreettisenä keinona nostaa akateemisen historian, kulttuuriperinnön ja tieteellisen tutkimuksen näkyvyyttä ja merkitystä sekä kaupunkikulttuurissa että yliopistojen yhteiskunnallisessa vuorovaikutuksessa (Räikkönen et al., 2019).

Tiedematkailulla tarkoitetaan matkailua, jossa matkailijoiden motiivit ja matkailukokemusten sisältö kytkeytyvät tieteeseen ja tutkimukseen. Se voi liittyä sekä kulttuuri- että luontomatkailuun, mutta keskeistä on, että tiedematkailukohteissa kokemusten arvo muodostuu joko passiivisesta tieteeseen tutustumisesta tai aktiivisesta osallistumisesta tieteen tekemiseen (Räikkönen et al., 2021, 2019).

Akateeminen historia, kulttuuriperintö ja tieteellinen tutkimus Turun ja Tarton strategioissa, brändeissä ja kaupunkikulttuureissa

Kaupunki- ja brändistrategiat

Turun kaupunki juhlii 800-vuotisjuhlaa vuonna 2029 ja seuraavana vuonna Tarton kaupunki viettää 1000-vuotisjuhlaan. Nämä juhlavuodet ovat myös Turun ja Tarton kaupunkistrategioiden kiintopisteitä, mikä yhdessä kaupunkien akateemisen historian kanssa muodostaa mielenkiintoisen vertailuasetelman (Taulukko 2).

TAULUKKO 2 Turun ja Tarton kaupunki- ja brändistrategiat

	Turku 2029	Tartto 2030
Visio	Suomen Turku on kiinnostava ja rohkeasti uudistuva eurooppalainen yliopisto- ja kulttuurikaupunki, jossa on hyvä elää ja onnistua yhdessä.	Tartto on yliopistokaupunki, Viron sivistyspääkaupunki, nuorten kaupunki ja älykkään liiketoimintaympäristön omaava palvelujen keskus. Inspiroivalla ja turvallisella kaupungilla on ainutlaatuinen kulttuurihistoria, joka vetää puoleensa matkailijoita.
Arvot ja toimintalupaukset	<ol style="list-style-type: none"> 1. Asukas- ja asiakaslähtöisyys 2. Vastuullisuus ja suvaitsevaisuus 3. Uudistuminen ja yhteistyö 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Innovatiivisuus 2. Avoimuus 3. Rakastettavuus 4. Osallistuminen 5. Synergia
Strategiset kokonaisuuudet ja kärkihankkeet	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hyvinvointi ja aktiivisuus 2. Kilpailukyky ja kestävä kasvu <p>Keskustan kehittäminen, Turun Tiedepuisto ja Smart and Wise Turku</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Koulujen ja tiedon kaupunki 2. Älykkään yrittäjyyden kaupunki 3. Inspiroiva urbaani kaupunki 4. Välittävä kaupunki 5. Luova kaupunki
Brändi-strategia	<p>Turun brändin kulmakivet:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. historia 2. merellisyys 3. kulttuuri 4. koulutus, tiede ja elinkeinoelämä <p>Turku-brändin ydin: Turku – parasta aikaa</p>	<p>Mainonta/markkinointi kaupunkistrategiassa:</p> <p>”Tartton mainostaminen kaupunkina, joka tukee koulutusta ja tutkimusta.”</p> <p>”Markkinointistrategiat eri kulttuuri-aloille.”</p> <p>”Kulttuurin mainonta ja markkinointi; tarjonnan, tarpeiden, markkinoiden ja kohderyhmien analysointi”</p> <p>”Kansainvälisesti Tartto tunnetaan hansa-, yliopisto- ja museokaupunkina ja matkailumarkkinointi perustuu aktiiviseen kohdemarkkinointiin eri asiakas-segmenteille.”</p>

Turun kaupunkistrategia 2029 sekä siihen liittyvät strategiset ohjelmat ja kärkihankkeet kuvaavat tärkeimpiä tavoitteita, joilla tulevaisuutta rakennetaan (Turun kaupunki, 2018). Turun kaupunkivision mukaan:

Suomen Turku on kiinnostava ja rohkeasti uudistuva eurooppalainen yliopisto- ja kulttuurikaupunki, jossa on hyvä elää ja onnistua yhdessä.

Vuonna 2006 Tarton kaupunki laati ensimmäisen ja varsin kattavan kaupunkistrategian vuodelle 2030 (Tartu City Government, 2006), ja vuonna 2015 kaupunki julkaisi päivitetyn ja tiivistetymmän version (Tartu City Government, 2015). Tarton kaupunkivision mukaan:

Tartto on yliopistokaupunki, Viron sivistyspääkaupunki, nuorten kaupunki ja älykkään liiketoimintaympäristön omaava palvelujen keskus. Inspiroivalla ja turvallisella kaupungilla on ainutlaatuinen kulttuurihistoria, joka vetää puoleensa matkailijoita.

Turun kaupunkivisio kuvaa eurooppalaista yliopisto- ja kulttuurikaupunkia, jossa historia, kaupunkikulttuuri ja matkailu kietoutuvat yhteen. Kaupunkistrategia korostaa Turun ainutlaatuista historiaa: Suomen talouden, hyvinvoinnin ja kulttuurin juuret ovat Turussa, jonka lisäksi ruotsin kieli ja ruotsinkielinen kulttuuri sekä kansainvälisyys ovat kiinteä osa kaupungin identiteettiä. Tämä tekee Turusta kiinnostavan niin kaupunkilaisille, opiskelijoille, osaavalle työvoimalle, matkailijoille kuin yrityksille.

Tärkeiksi koettujen arvojen pohjalta Turun kaupunki on laatinut toimintalupaukset kolmeen pääteemaan liittyen: asukas- ja asiakaslähtöisyys, vastuullisuus ja suvaitsevaisuus sekä uudistuminen ja yhteistyö. Kaupunkistrategiassa on kuvattu, kuinka Turku uudistuu ja kasvaa tulevina vuosina, keskeisinä tavoitteinaan kaupunkilaisten hyvinvoinnin ja aktiivisuuden sekä elinkeinoelämän kilpailukyvyn edistäminen kestäväällä tavalla. Kaupungin elinvoiman ja kasvun tulee rakentua ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäväälle perustalle. Kaupungin kehittämisen on oltava johdonmukaista ja sen tulee perustua sekä Turun mainetta kantaviin vahvuuksiin että turkulaisten omiin kokemuksiin kotikaupungistaan. Turku haluaa samalla kantaa vastuunsa koko kaupunkiseudun kilpailukyvästä ja menestyksestä. Tätä tavoitetta kuvaa myös kolme kaupunkistrategiasta johdettua kärkihanketta: Keskustan kehittäminen, Turun Tiedepuisto ja Smart and Wise Turku.

Tarton kaupunkivisio kuvaa puolestaan kaupunkia koko maan sivistyspääkaupunkina, perinteisenä yliopistokaupunkina sekä luovana ja avoimena nuorten kaupunkina. Strategisiin toimenpidekokonaisuuksiin sisältyvät sekä "Koulujen ja tiedon kaupunki" että "Luova kaupunki". Kaupunkistrategiassa

on kuvattu, kuinka Tarton tavoitteena on luoda Viron paras oppimisympäristö toiselle ja kolmannelle asteelle sekä vahvistaa kansainvälistä yhteistyötä tutkimuksen ja kehittämisen saralla. Lisäksi tavoitteena on taata nopeat ja kätevät kansalliset ja kansainväliset yhteydet Tarttoon eri liikennemuodoilla.

Turun brändistrategian kulmakivet ovat historia, merellisyys, kulttuuri sekä koulutus, tiede ja elinkeinoelämä (Turun kaupunki, 2021). Brändistrategia tukee Turku eurooppalaisena yliopisto- ja kulttuurikaupunkina korostavaa kaupunkivisiota. Tarton kotisivuilla ei ole saatavilla erillistä brändistrategiaa, mutta kaupunkistrategia käsittelee kaupunkimielikuvaa ja -markkinointia. Akateeminen historia, kulttuuriperintö ja tiede ovat vahvasti läsnä molempien kaupunkien kaupunkibrändeissä.

Turku ja Tartto vahvistavat kaupunkibrändiensä ydinviestejä iskulauseilla ja logoilla. Turun brändin ydin kiteytyy ajatukseen ”Turku – parasta aikaa”. Logoissa yliopisto- ja kulttuurikaupungin mielikuvaa vahvistetaan nostamalla esiin kulttuuritarjontaa, tapahtumia, urheilua ja ruokaa sekä koulutusta, tiedettä, liiketoimintaa ja verkostoitumista. Käytännön kaupunkibrändäyksestä kulttuuriin liittyvät tunnukset ovat kuitenkin selvästi vahvemmin läsnä kuin koulutukseen ja tieteeseen liittyvät tunnukset. Tarton slogan on ollut jo vuodesta 1999 ”Hyvien ajatusten kaupunki”, ja myös logossa yliopiston päärakennuksen pylväät muistuttavat akateemisesta kulttuuriperinnöstä.

Molemmat kaupungit painottavat lisäksi mielikuvaa nuorekkaasta opiskelijakaupungista. Turku identifioituu kaupunkistrategiassaan Suomen parhaaksi opiskelijakaupungiksi ja tavoitetta tukee Opiskelijakaupunki Turku-konsepti. Lisäksi uuden Talent Turku -yhteistyömallin avulla tuetaan kansainvälisten opiskelijoiden ja osaajien maahanmuuttoa ja kotoutumista. Turun kaupunki ja yliopistot ovat yhdessä mukana myös kansainvälisissä yliopistokaupunkien verkostoissa, kuten EUniverCities-verkostossa ja European Campus of City-Universities -liittoumassa.

Koulujen ja tiedon kaupunki Tartto puolestaan identifioituu paitsi nuorten ja opiskelijoiden kaupungiksi, myös jatkuvan oppimisen ja uudelleenkokulituksen keskuksiksi. Tartu Welcome Centre on kaupungin ja yliopistojen yhteinen palvelumalli, joka tarjoaa tietoa ja palveluita kansainvälisille opiskelijoille ja asiantuntijoille. Lisäksi Tarton mielikuvaa sivistyksen pääkaupunkina tukee kuuluminen Unescon kirjallisuuskaupunkien sekä luovien kaupunkien -verkostoihin.

Matkailustrategiat

Elävä ja elämyksellinen kaupunkikulttuuri tarkoittaa laajasti ottaen kaupungeille ominaista jokapäiväistä elämäntapaa (Ruoppila & Cantell, 2000; Turley,

2015), joka on kaupunkimatkailun keskeinen voimavara (Bock, 2015; Lak, Gheitsi & Timothy, 2020). Kaupunkien kulttuurisen vetovoiman tarkka määrittely ja mittaaminen on haastavaa, mutta tärkeää, koska kulttuurin kehittämiseen ohjataan resursseja vain, jos ymmärretään kaupunkikulttuurin vaikutukset aluetalouteen ja kaupunkilaisten hyvinvointiin (Montalto ym., 2019a). Euroopan komissio kehitti vuonna 2017 kaupunkien kulttuurialan ja luovien alojen toimintaa mittaavan seurantavälineen: The cultural and creative cities monitor (Montalto ym., 2019b). Se mittaa mukaan valittujen 168 kaupungin suoriutumista kolmella mittarilla: (1) kulttuurinen vetovoima mittaa kulttuurikohteiden ja palveluiden määrää ja vetovoimaa, (2) luova talous mittaa kulttuurin luomien työpaikkojen ja innovaatioiden määrää ja (3) mahdollistava ympäristö mittaa muita tekijöitä, joita vaaditaan kulttuurin ja luovien prosessien menestykseen (esim. luottamus ja suvaitsevaisuus).

Turku ja Tartto ovat molemmat mukana mittauksessa. Turku oli Euroopan kulttuuripääkaupunki vuonna 2011 ja Tartto on sekä Unescon kirjallisuuskaupunki että valittu Euroopan kulttuuripääkaupungiksi vuodeksi 2024 (Montalto ym., 2019b). Tartto pärjää kaupunkien vertailussa selvästi Turku paremmin: sen kokonaisindeksi on 33,8 (kulttuurinen vetovoima 47; luova talous 25; mahdollistava ympäristö 23), ja Turun puolestaan 28,1 (kulttuurinen vetovoima 33,2; luova talous 19; mahdollistava ympäristö 36).

Matkailun strategisessa kehittämisessä molemmat kaupungit nostavat esiin kulttuurin, saavutettavuuden, kestävän kehityksen sekä laadukkaat elämispalvelut. Siinä missä Turku painottaa kaupunkikulttuurin ohella erityisesti merellisyyttä ja saaristoluontoa, Tartto profiloi itsensä hansa-, yliopisto- ja museokaupungiksi ja nostaa tutkimusperinteen vahvemmin esiin osana kaupungin matkailutarjontaa. Taulukko 3 tiivistää Turun matkailun masterplanin 2029 ydinkohdat (Turku Business Region, 2020) sekä Tarton kaupunkistrategian 2030 matkailuun liittyvät toimenpidekokonaisuudet ”Luovan kaupunki” -kokonaisuudessaan.

Tiedematkailukohteella tarkoitetaan kohdetta, jossa kokemusten arvo muodostuu joko passiivisesta tieteeseen tutustumisesta tai aktiivisesta osallistumisesta tieteen tekemiseen (Räikkönen et al., 2021, 2019). Turussa on useita tiedematkailukohteita, kuten Turun kaupungin Biologinen museo, Turun yliopiston kasvitieteellinen puutarha, luonnontieteellinen museo ja tiedekeskus sekä Åbo Akademin Sibelius-museo. Kasvitieteellisessä puutarhassa vierailee vuosittain noin 100 000 kävijää, mutta muiden kohteiden kävijämäärät ovat selvästi pienempiä. Turun yliopisto kuitenkin kehittää aktiivisesti tiedematkailua ja tiedematkailustrategian mukaisesti:

Turun yliopisto on avoinna läheltä ja kaukaa tuleville, kaikenikäisille vierailijoille, tarjoten kiinnostavia ja kehittäviä tiede-elämyksiä sekä aitoja kohtaamisia, jotka haastavat ajattelemaan ja toimimaan kriittisesti, luovasti ja vastuullisesti.

Esimerkiksi luonnontieteellisen museon ja tiedekeskuksen toimintaa on tarkoitettu avata laajemmalle yleisölle kiinteässä yhteistyössä Turun kaupungin ja Åbo Akademin kanssa.

TAULUKKO 3 Turun ja Tarton strategisen matkailun kehittämisen ydinsisällöt

Turun matkailun masterplan 2029

Missio

Turku asukkaineen, toimijoineen ja yrityksineen tarjoaa kiinnostavia elämyksiä ja kokemuksia ainutlaatuisessa kulttuuri- ja saaristokaupungissa. Turku on paikka, jossa halutaan asua, opiskella, yrittää, tehdä töitä ja lomailla.

Visio

Vuonna 2029 saaristo- ja kulttuurikaupunki Turku on Pohjois-Euroopan kiinnostavin, elämyksellinen ja kestävin kaupunki vierailijalla 365 päivää vuodessa.

Toimenpidekokonaisuudet

Matkailun strateginen kehittäminen

Tunnettuuden, elämyksellisyyden ja saavutettavuuden kehittäminen

Läpileikkaavat teemat

Kestävä matkailu, digitalisaatio, laatu, osaaminen ja tutkimus

Tarton strategia 2030

Luova kaupunki: Tartto tunnetaan matkailukohteena

Tartto esittelee Viron kulttuuria ja tutkimuserinnettä vierailijoille ja ajanmukaiset menetelmät lisäävät museoiden interaktiivisuutta ja kokemuksellisuutta.

Tartosta kehitetään matkailukohde, jonka perustan luovat Toomemäki, Tiedekeskus AHHAA, Viron kansallismuseo, Kulttuurikortteli Jaani sekä Emajoen ranta-alue.

Kestävä konferenssimatkailukohde tarjoaa modernit, kansainväliset vaatimukset täyttävät kokous- ja konferenssipalvelut.

Kansainvälisesti Tartto tunnetaan hansa-, yliopisto- ja museokaupunkina ja matkailumarkkinointi perustuu aktiiviseen kohdemarkkinointiin eri asiakassegmenteille.

Säännöllisen vesi- ja laivaliikenteen kehittäminen Emajoelle ja Peipsi-järvelle sekä jokirannan kehittäminen vetovoimaiseksi vapaa-ajanalueeksi.

Kesiajan reitin (Via Hanseatica) kehittäminen yhdistää Tarton Itämeren matkailualueisiin.

Matkailupalveluiden laadun kehittäminen.

Kansainvälisen yhteistyön lisääminen kehitysprojektien avulla.

Vaikka sekä Turussa että Tartossa on useita tiedematkailukohteita, Tarton tarjonta on selvästi laajempaa. Valtaosa Tarton kärkikohteista nojaa akateemiseen kulttuuriperinteeseen ja tieteelliseen tutkimukseen. Tarton yliopistomuseoon kuuluvat museon päärakennus, yliopiston taidemuseo, tähtitorni, kasvitieteellinen puutarha sekä luonnontieteellinen museo. Kokonaisuus on

arvostettu luonnontieteiden, taiteen ja tutkimuksen museo sekä kansallisesti että kansainvälisesti merkittävä tieteellinen instituutio. Yliopistomuseon tavoitteena on säilyttää, täydentää ja esitellä historiaa, taidetta ja kulttuuriperintöä sekä yliopiston kokoelmia yleisölle, tehdä tutkimusta, nostaa esiin sekä ihmis- että luonnontieteitä ja etsiä kestäviä ratkaisuja luonnonympäristön suojeluun. Myös suosittu Tiedekeskus AHHA sai alkunsa yliopiston ja kaupungin yhteistyöstä, ja se pyrkii oivaltamisen ilon avulla edistämään tutkittuun tietoon perustuvaa ajattelua.

Yliopistostrategiat

Yliopistojen strategiat keskittyvät pääasiassa vaikuttavaan tutkimukseen ja opetukseen, mutta nostavat esiin myös alueellista yhteiskunnallista vuorovaikutusta (Taulukko 4). Turun yliopiston (2020) strategian 2021–2030 missio korostaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja aktiivista aluekehitysroolia. Konkreettiset toimenpidekokonaisuudet korostavat yrittäjämäistä asennetta ja toimintatapaa sekä vahvoja alueellisia kumppanuuksia yritysten, korkeakoulujen ja kampuskaupunkien kanssa. Yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen pääpaino on taloudessa ja kansainvälisen yhteistyön kehittämisessä. Kulttuurilähtöistä kehittämistoimintaa edustaa tiedematkailun edistäminen: yliopisto pyrkii kestäväen tiedematkailun edelläkävijäksi ja elämyksellisen yleisötoiminnan kärkiyliopistoksi.

Åbo Akademin (2020) Strategia 2021–2030 nostaa esiin aluekehityksen lisäksi yliopiston kulttuurista merkitystä. Se toimii porttina Suomeen ja Pohjoismaihin, edistää korkeatasoista tutkimusta, luo avoimia ja inspiroivia kampuksia sekä toimii tulevaisuuden työpaikkana. Kaupunkiyhteistyö edistää inklusiivista ja avointa yhteiskuntaa sekä pyrkimystä integroida yliopistokampukset eläväksi osaksi kaupunkiympäristöä. Lisäksi Åbo Akademi toimii aktiivisena yhteistyöfoorumina kampuskaupunkien, yritysten, kulttuurielämän, koulutusorganisaatioiden sekä kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa.

Tarton yliopiston strategian 2021–2025 (University of Tartu, 2020) missiossa puolestaan sosiaalinen pääoma ja yliopiston kulttuurinen ulottuvuus ovat vielä vahvemmin esillä. Yliopiston pitkä historia ja merkitys koko kansakunnan sivistykselle näyttäytyy vahvana kansallisen kulttuurin ja kulttuuriperinnön edistämisenä. Yliopisto kehittää tutkimusperusteista yhteiskuntaa ja vastaa yhteiskunnallisiin haasteisiin aktiivisen tiedonsiirron ja tieteen popularisoinnin avulla sekä edistää tutkijoiden työskentelyjaksoja julkisen sektorin organisaatioissa. Strategia käsittelee myös yliopiston roolia aluekehityksessä, erityisesti yhteistyötä kampuskaupunkien kanssa. Ajatuksena on, että yliopisto

Yliopisto	Visio	Missio
Turun yliopisto	Olemme korkealaatuinen, kansainvälisesti tunnustettu tiedeyliopisto. Rakennamme rohkeasti hyvinvointia ja kestävää tulevaisuutta.	Turun yliopisto on kansainvälisesti verkostoitunut ja vetovoimainen tiedeyliopisto, jonka vahvuus on korkeatasoisessa ja monialaisessa tutkimuksessa. Edistämme sivistystä ja vapaata tiedettä sekä annamme siihen perustuvaa opetusta. Toimimme tiiviissä yhteistyössä suomalaisen yhteiskunnan kanssa ja osallistumme aktiivisesti alueemme kehittämiseen.
Åbo Akademi	Åbo Akademilla on merkittävä rooli kansainvälisessä tutkimuksessa ja koulutuksessa, jolla edistetään tervettä ja kestävää elinympäristöä, erityisesti Itämeren alueella. Koulutuksen kautta Åbo Akademi kasvattaa eettisesti vastuuntuntoisia kansalaisia, tutkijoita ja asiantuntijoita, ja vastaavasti tutkimuksella vaikutetaan globaalien haasteiden ratkaisemiseen ja YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamiseen.	ÅÅ on Suomen ruotsinkielinen monitieteellinen sivistysyliopisto, joka toteuttaa kulttuuria ylläpitävää tehtäväänsä tuottamalla monikielistä akateemista osaamista ja korkeakoulutettuja asiantuntijoita. ÅÅ vaikuttaa yhteiskuntaan sivistyksen, koulutuksen, uuden tieteellisen tiedon ja ajankohtaisen asiantuntemuksen kautta sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Turun ja Vaasan kampuksilla toimiva ÅÅ on yhtenäinen, kansainvälisesti tunnustettua tutkimus- ja koulutustoimintaa harjoittava yliopisto. ÅÅ toimintaa ohjaavat arvot: tutkimuksen ja koulutuksen vapaus ja eettinen vastuullisuus. ÅÅ toimii rohkeasti moninaisuutta, osallisuutta, tasa-arvoa ja kestävyyttä edistävällä tavalla.
Tarton yliopisto	Olemme yksi Euroopan johtavista tiedeyliopistoista, akateemisen henkisen ilmapiirin Eestin kansallisen kulttuurin keskus sekä tietointensiivisen talouden vauhdittaja. Pidämme yhtä ja olemme inspiroiva ja avoin akateeminen yhteisö.	Eestin kansallisen yliopistona kannamme vastuuta yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemisessa, toimimme tietoyhteiskunnan edelläkävijänä ja edistämme elinikäisen oppimisen ja tulevaisuustaitojen merkitystä. Takaamme eestiläisen sivistyksen, kielen ja kulttuurin jatkuvuutta. Vahvana tiedeyliopistona kehitämme koulutusta, tutkimusta, teknologiaa ja luovaa toimintaa globaalin tieteidenvälisen yhteistyön avulla.

ja kaupunki täydentävät toistensa osaamista erityisesti älykkään kaupungin, rittäjyyden, matkailun ja liikkumisen sekä koulutuksen ja kulttuurin saroilla.

Johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin akateemista kulttuuriperintöä ja tieteellistä tutkimusta elävän ja elämyksellisen kaupunkikulttuurin voimavarana. Kirjallisuuskatsauksessa käytiin läpi yliopistojen ja kaupunkien vuorovaikutusta, kaupunkibrändäystä ja kulttuurilähtöistä kaupunkikehitystä sekä näiden

historiallista kehitystä. Tarkoituksena oli selvittää sitä, mikä on yliopistojen – toisaalta akateemisen historian ja kulttuuriperinnön ja toisaalta nykypäivän tieteen ja tutkimuksen – rooli osana vetovoimaista kaupunkikulttuuria. Lisäksi tarkasteltiin sitä, miten perinteiset yliopistokaupungit – Turku ja Tartto – hyödyntävät akateemista historiaa, kulttuuriperintöä ja tieteellistä tutkimusta osana kaupungin kehitystä, vetovoimaisuutta ja brändinrakennusta.

Tutkimuksen tulokset korostavat yliopistojen avautumista ympäröivään yhteiskuntaan sekä yliopistojen, kaupunkien, kaupunkilaisten ja matkailijoiden yhteistoimijuuden, osallistamisen ja vuorovaikutuksen merkitystä. Kaupungeille yliopistot ja tieteellinen tutkimus tuovat historiallista jatkuvuutta ja uskottavuutta, mutta myös osaamis- ja yrittäjyysleimaa. Lisäksi akateeminen kulttuuriperintö voidaan nähdä keskeisenä osana kestävien ja luovien kaupunkien sekä kulttuuri- ja tiedematkailun kehittämistä. Akateemisen historian, kulttuuriperinnön ja tieteellisen tutkimuksen mieltäminen laaja-alaisesti osana kaupunkikulttuuria vaikuttaa positiivisesti kaupunkien vetovoimaan ja kaupunkibrändeihin.

Akateemisen kulttuuriperinnön ja tieteellisen tutkimuksen rooli ja näkyvyys kaupunkikulttuurissa heijastuu kaupunkien kulttuuritarjontaan, luoviin toimialoihin ja kaupungin asenneilmapiiriin. Kaupunkien ja yliopistojen strategiat kuvaavat tulevaisuuden tahtotiloja eli hahmottelevat toiminta- ja asenneympäristön ääriviivoja. Perinteistä yliopistojen ja kaupunkien vuorovaikutusta edustavat tiedepuistot; Turussa kaupungin ja yliopiston yhteistyötä edistää Turku Science Park Oy ja Tartossa Baltian vanhin tiedepuisto – Tartu Science Park. Kulttuuri- ja luovien toimialojen nousu näkyy kuitenkin molempien toiminnassa: ExperienceTurku-kärkiala edistää elokuva- ja peli- ja matkailualojen kehitystä ja myös Tartossa on luoviin toimialoihin liittyvää yrityshautomotoimintaa.

Molemmissa kaupungeissa on myös kaupunkien ja yliopistojen yhteisiä hankkeita, konsepteja ja fyysisiä tiloja. Turussa ajankohtainen esimerkki on Vanhakaupungin kehittämishanke, joka konkretisoi kaupungin, kulttuuri-toimijoiden, luovien alojen, matkailuelinkeinon ja yliopistojen yhteistyötä. Toisaalta yhteistyötä rakennetaan myös Turun Kulttuurikampuksen varaan, joka seuraa Terveys- ja Teknologiakampusten viitoittamaa polkua monitieteisinä teemakokonaisuuksina, joilla on keskeinen rooli aluetaloudessa. Lisäksi Turku panostaa vahvasti Turun Kaupunkitutkimusohjelmaan, joka edistää kaupunkitutkimusta ja lisää yhteistyötä ja tutkimustiedon vaikuttavuutta yliopistojen ja kaupungin välillä. Tartossa kaupungin ja yliopiston vuorovaikutusta jäsentävät esimerkiksi Tartu Healthy City ja Tartu Smart City

-konseptit. Tarton erityispiirteenä on myös yliopiston tutkijoiden työkierto eli työskentelyjaksot kaupungin ja muun julkisen sektorin organisaatioissa.

Turku ja Tartto ovat maidensa johtavia kulttuurikaupunkeja. Molempien kulttuurinen vetovoima on jopa korkeammalla tasolla kuin maidensa pääkaupungeilla (Montalto et al., 2019b), ja kaupunkikulttuurissa näkyy myös selvä yliopistoleima. Tarton kaupunkikulttuurissa ja -brändissä akateeminen kulttuuriperintö näyttäytyy jopa Turkuu vahvemmin. Mikäli kaupunkia tarkastellaan luovien kaupunkien näkökulmasta, kulttuuritarjonnan lisäksi keskeistä on avoin asennerympäristö sekä luovien alojen keskittymät ja toimintaolosuhteet. Luovien alojen kehitystä kuvaavilla mittareilla Turku ja Tartto jäävät kuitenkin selvästi pääkaupunkiansa taakse. Jatkossa olisikin mielenkiintoista tarkastella perinteisiä yliopistokaupunkeja suhteessa pääkaupunkeihin ja pohtia keinoja vahvistaa erityisesti luovien alojen merkitystä ja kasvupotentiaalia esimerkiksi erillisten kasvuoahjelmien avulla.

Tutkimuksen tulokset avaavat uusia tutkimus- ja kehittämismahdollisuuksia myös tiedematkailun saralla. Kaupunkien näkökulmasta tiedematkailu lisää alueen matkailutarjontaa ja -vetovoimaa sekä korostaa akateemisen kulttuuriperinnön ja tieteen merkitystä osana yliopistokaupungin brändiä. Yliopistoille tiedematkailu on puolestaan osa yhteiskunnallista vuorovaikutusta, joka eroaa perinteisestä yleisötoiminnasta vahvan elinkeinotoimintapainotuksensa vuoksi. Tiedematkailun tutkimus ja käytännön kehittäminen hyödyttävät elävän ja elämyksellisen kaupunkikulttuurin rakentumista. Lisäksi kehitys edistää yliopistojen pyrkimyksiä vastata toimintaympäristön muutoksiin sekä tarpeeseen lisätä tieteen avoimuutta ja tutkimuksen vaikuttavuutta. Turun ja Tarton strategioiden tarkka analyysi antaa mahdollisuuksia erityisesti suomalaisen ja virolaisen tiedematkailun kehittämiseen ja tutkimukseen, mutta tulevaisuudessa niitä voisi soveltaa myös laajemmin Pohjoismaihin ja Baltiaan.

Kirjallisuus

- Acuti, D., Mazzoli, V., Donvito, R. & Chan, P.** (2018). An Instagram content analysis for city branding in London and Florence. *Journal of Global Fashion Marketing*, 9(3), pp. 185–204. <https://doi.org/10.1080/20932685.2018.1463859>
- Addie, J.** (2017). From the urban university to universities in urban society. *Regional Studies*, 51(7), pp. 1089–1099. <https://doi.org/10.1080/00343404.2016.1224334>
- Angotti, T., Doble, C. & Horrigan, P.** (2011). At the boundaries. The shifting sites of service learning in design and planning. Teoksessa T. Angotti, C. Doble & P. Horrigan (toim.), *Service-learning in design and planning*. Oakland: New Village.
- Bock, K.** (2015). The changing nature of city tourism and its possible implications for the future of cities. *European Journal of Futures Research*, 3(1), pp. 1–8. <https://doi.org/10.1007/s40309-015-0078-5>

- Charles, D.** (2006). Universities as key knowledge infrastructures in regional innovation systems. *Innovation. The European Journal of Social Science Research*, 19(1), pp. 117–130. <https://doi.org/10.1080/13511610600608013>
- Chen, Z. & Guo, J.** (2018). Historical Sources of University Campus Form and its Relationship with Urban Space. *The 3rd International Conference on Smart City and Systems Engineering (ICSCSE)*, pp. 746 – 749. <https://doi.org/10.1109/ICSCSE.2018.00160>
- Currid, E. & Williams, S.** (2010). The geography of buzz. Art, culture and the social milieu in Los Angeles and New York. *Journal of Economic Geography*, 10(3), pp. 423–451. <https://doi.org/10.1093/jeg/lbp032>
- de Noronha, I., Coca-Stefaniak, J. & Morrison, A.** (2017). Confused branding? An exploratory study of place branding practices among place management professionals. *Cities*, 66, pp. 91–98. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2017.04.001>
- Della Spina, L.** (2019). Multidimensional assessment for “culture-led” and “community-driven” urban regeneration as driver for trigger economic vitality in urban historic centers. *Sustainability*, 11(24), p. 7237. <https://doi.org/10.3390/su11247237>
- Dinnie, K.** (2011). Introduction to the Theory of City Branding. Teoksessa K. Dinnie (toim.), *City Branding: Theory and Cases*. London: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9780230294790_1
- García, B.** (2004). Cultural policy and urban regeneration in Western European cities. Lessons from experience, prospects for the future. *Local Economy*, 19(4), pp. 312–326. <https://doi.org/10.1080/0269094042000286828>
- Gertner, D.** (2011). Unfolding and configuring two decades of research and publications on place marketing and place branding. *Place Branding and Public Diplomacy*, 7(2), pp. 91–106. <https://doi.org/10.1057/pb.2011.7>
- Gilboa, S., Jaffe, E., Vianelli, D., Pastore, A. & Herstein, R.** (2015). A summated rating scale for measuring city image. *Cities*, 44, pp. 50–59. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2015.01.002>
- Gomez, M., Fernandez, A., Molina, A. & Aranda, E.** (2018). City branding in European capitals. An analysis from the visitor perspective. *Journal of Destination Marketing & Management*, 7, pp. 190–201. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2016.11.001>
- Green, A., Grace, D. & Perkins, H.** (2016). City branding research and practice. An integrative review. *Journal of Brand Management*, 23(3), pp. 252–272. <https://doi.org/10.1057/bm.2016.8>
- Hall, P.** (1997). The university and the city. *GeoJournal*, 41(4), pp. 301–309. <https://doi.org/10.1023/A:1006806727397>
- Hankinson, G.** (2010). Place branding research. A cross-disciplinary agenda and the views of practitioners. *Place Branding and Public Diplomacy*, 6(4), pp. 300–315. <https://doi.org/10.1057/pb.2010.29>
- Hankinson, G.** (2007). The management of destination brands. Five guiding principles based on recent developments in corporate branding theory. *Journal of Brand Management*, 14(3), pp. 240–254. <https://doi.org/10.1057/palgrave.bm.2550065>
- Hart, C., Stachow, G. & Cadogan, J. W.** (2013). Conceptualising town centre image and the customer experience. *Journal of Marketing Management*, 29(15–16), pp. 1753–1781. <https://doi.org/10.1080/0267257X.2013.800900>
- Harvey, D.** (1989). From managerialism to entrepreneurialism: The transformation in urban governance in late capitalism. *Geografiska Annaler*, B 71(1), pp. 3–17. <https://doi.org/10.1080/04353684.1989.11879583>
- Jocić, N.** (2020). Culture-Led Urban Development vs. Capital-Led Colonization of Urban Space: Savamala – End of Story? *Urban Science*, 4(3), p. 35. <https://doi.org/10.3390/urbansci4030035>
- Jokela, S.** (2020). Transformative city branding and the evolution of the entrepreneurial city. The case of ‘Brand New Helsinki’. *Urban Studies*, 57(10), pp. 2031–2046. <https://doi.org/10.1177/0042098019867073>

- Joo, Y. & Seo, B.** (2018). Transformative city branding for policy change. The case of Seoul's participatory branding. *Environment and Planning C. Politics and Space*, 36(2), pp. 239–257. <https://doi.org/10.1177/2399654417707526>
- Joseph, M., Mullen, E. & Spake, D.** (2012). University branding. Understanding students' choice of an educational institution. *Journal of Brand Management*, 20, pp. 1–12. <https://doi.org/10.1057/bm.2012.13>
- Jung, T., Lee, J., Yap, M. & Ineson, E.** (2015). The role of stakeholder collaboration in culture-led urban regeneration. A case study of the Gwangju project, Korea. *Cities*, 44, pp. 29–39. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2014.12.003>
- Kagan, S., Hauerwaas, A., Holz, V. & Wedler, P.** (2018). Culture in sustainable urban development. Practices and policies for spaces of possibility and institutional innovations. *City, Culture and Society*, 13, pp. 32–45. <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2017.09.005>
- Kalliomäki, H., Ahokas, I. & Vahlo, J.** (2017). *Kansainvälistä ja kotimaaisia kokemuksia cultural planning -menetelmästä: Kulttuurilähtöisen kaupunkikehittämisen mahdollisuudet suomalaisilla kaupunkiseuduilla*. Loppuraportti 1/2017. Turku: Turun kaupunkorakentamiskeskus, CCR tutkimuspalvelut.
- Kavaratzis, M. & Ashworth, G.** (2005). City branding. An effective assertion of identity or a transitory marketing trick? *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 96(5), pp. 506–514. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9663.2005.00482.x>
- Kolbe, L.** (2012). "Huipulle ja yhteiskuntaan" – Oma kulttuuriperintö yliopistojen kilpailuvaltiaksi. *Tieteessä tapahtuu*, 30(4), pp. 27 – 34.
- Lak, A., Gheitsi, M. & Timothy, D. J.** (2020). Urban regeneration through heritage tourism. Cultural policies and strategic management. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 18(4), pp. 386–403. <https://doi.org/10.1080/14766825.2019.1668002>
- Lambert, R. & Butler, N.** (2006). *The future of European universities. Renaissance or decay?* London: Centre for European Reform.
- Lucarelli, A. & Berg, P.** (2011). City branding. A state-of-the-art review of the research domain. *Journal of Place Management and Development*, 4(1), pp. 9–27. <https://doi.org/10.1108/17538331111117133>
- Marjanen, H., Malmari, M. & Kohijoki, A.-M.** (2020). Turun keskusta kulutustilana – vetovoimatekijät, kulutavat ja rahankäyttö. Tutkimuskatsauksia 5/20. Turku: Turun kaupunki, Kaupunkitutkimusohjelma.
- Markusen, A.** (2007). A consumption base theory of development. An application to the rural cultural economy. *Agricultural and Resource Economics Review*, 36(1), pp. 9–23. <https://doi.org/10.1017/S1068280500009412>
- Merrilees, B., Miller, D. & Herington, C.** (2009). Antecedents of residents' city brand attitudes. *Journal of Business Research*, 62(3), pp. 362–367. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2008.05.011>
- Miles, S. & Paddison, R.** (2005). Introduction. The rise and rise of culture-led urban regeneration. *Urban Studies*, 42(5/6), pp. 833–839. <https://doi.org/10.1080=00420980500107508>
- Moisio, S., Saarinen, J., Sotarauta, M., Uotila, T. & Vaattovaara, M. K.** (2020). *Kampus kaupunkina-kaupunkikampus. Keskustakampuksen merkitys Oulun yliopistolle ja Oululle*. Oulu: Oulun yliopisto. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2020101283690>
- Montalto, V., Moura, C., Langedijk, S. & Saisana, M.** (2019a). Culture counts. An empirical approach to measure the cultural and creative vitality of European cities. *Cities*, 89, pp. 167–185. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.01.014>
- Montalto, V., Tacao Moura, C., Panella, F., Alberti, V., Becker, W. & Saisana, M.** (2019b). *The Cultural and Creative Cities Monitor. 2019 Edition*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2760/473302>
- Parkerson, B. & Saunders, J.** (2005). City branding. Can goods and services branding models be used to brand cities? *Place Branding*, 1(3), pp. 242–264. <https://doi.org/10.1057/palgrave.pb.5990026>

- Perry, D. & Wiewel, W.** (2015). The university, the city, and land. Context and introduction. Teoksessa W. Wiewel & D. C. Perry (toim.), *Global universities and urban development. Case studies and analysis*. London: Routledge.
- Pike, S.** (2005). Tourism destination branding complexity. *Journal of Product & Brand Management*, 14(4), pp. 258–259. <https://doi.org/10.1108/10610420510609267>
- Roberts, P.** (2017). The evolution, definition and purpose of urban regeneration. Teoksessa P. Roberts, H. Sykes & R. Granger (toim.), *Urban regeneration*. London: Sage. <https://www.doi.org/10.4135/9781473921788.n2>
- Rodrigues, C.** (2011). Universities, the second academic revolution and regional development. A tale (solely) made of 'Techvalleys'? *European Planning Studies*, 19, pp. 179–194. <https://doi.org/10.1080/09654313.2011.532664>
- Ruoppila, S. & Cantell, T.** (2000). Ravintolat ja Helsingin elävöityminen. Teoksessa Toimittanut Stadiipiiri. URBS. Kirja Helsingin kaupunkikulttuurista. Helsinki: Edita.
- Räikkönen, J., Grénman, M., Rouhiainen, H., Honkanen, A., & Sääksjärvi, I. E.** (2021). Conceptualizing nature-based science tourism. A case study of Seili Island, Finland. *Journal of Sustainable Tourism*, pp. 1–19. <https://doi.org/10.1080/09669582.2021.1948553>
- Räikkönen, J., Rouhiainen, H., Grénman, M., & Sääksjärvi, I. E.** (2019). Advancing environmental sustainability through nature-based science tourism. The potential of universities. *Matkailututkimus*, 15(1), pp. 67–87. <https://doi.org/10.33351/mt.79852>
- Tallon, A.** (2020). *Urban Regeneration in the UK*. London: Routledge.
- Tartu City Government** (2006). *The Development Strategy "Tartu 2030" (2006)*. <https://tartu.ee/en/strategies>
- Tartu City Government** (2015). *The Development Strategy "Tartu 2030" (2015)*. <https://tartu.ee/en/strategies>
- Turku Business Region** (2020). *Turun matkailun masterplan 2029*. <https://turkubusinessregion.com/en/publications-and-statistics/matkailun-aineistopankki/>
- Turun kaupunki** (2021). *Turun kaupungin brändikäsikirja*. <https://www.turku.fi/media>
- Turun kaupunki** (2018). *Turun kaupunkistrategia 2029*. <https://www.turku.fi/kaupunkistrategia>
- Turley, A.** (2015). *Urban culture. Exploring cities and cultures*. London: Routledge.
- Turun yliopisto** (2020). *Turun yliopiston strategia 2021–2030*. <https://www.utu.fi/fi/yliopisto/turun-yliopiston-strategia-2030>
- University of Tartu** (2020). *University of Tartu Strategic Plan 2021–2025*. <https://www.ut.ee/en/strategic-plan-2025>
- Uyarra, E.** (2010). Conceptualizing the regional roles of universities, implications and contradictions. *European Planning Studies*, 18, pp. 1227–1246. <https://doi.org/10.1080/09654311003791275>
- Van Assche, K. & Costaglioli, F.** (2012). Silent places, silent plans. Silent signification and the study of place transformation. *Planning Theory*, 11(2), pp. 128–147. <https://doi.org/10.1177/1473095211421086>
- Winkle, C. & Perry, D.** (2019). Shifting roles for campus-building in university–community relationships. Teoksessa Á. Kövér & G. Franger (toim.) *University and Society. Interdependencies and Exchange*. Cheltenham, UK & Northampton, MA: Edward Elgar Publishing.
- Yliopistolaki** (2009). 2 §: Tehtävät. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090558>
- Young, G.** (2016). Introduction. Culture and planning in a grain of sand. Teoksessa G. Young (toim.), *The Routledge Research Companion to Planning and Culture*. London: Routledge.
- Åbo Akademi** (2020). *Merellinen sivistysyliopisto: Strategia 2021–2030*. <https://www.abo.fi/fi/abo-akademista/organisaatio-ja-strategia/abo-akademins-strategia/>

Hyvinvointipaikat lähiössä asuvien lasten kokemana

Kati Honkanen, Jaana Poikolainen, Liisa Karlsson ja
Sari Havu-Nuutinen

Tutkimuksessa selvitettiin millaiset paikat ovat merkityksellisiä 2–12-vuotiaiden lähiössä asuvien lasten hyvinvoinnille heidän oman kokemuksensa perusteella ja miksi. Teoreettisena viitekehystenä on subjektiivinen hyvinvointi ja paikkakokemukset. Tutkimusmenetelminä käytettiin valokuvahaastattelua ja piirustusryhmäkeskustelua. Tulosten mukaan hyvinvointipaikkojen merkitysten syntymisessä ratkaisevia tekijöitä havaittiin olevan sosiaalinen vuorovaikutus, mielekäs toiminta ja positiivinen tunnekokemus. Lapset ovat aktiivisia subjekteja määritellessään omaa liikkumistaan ja asuinalueitaan. Lapset käyttävät ja muuntavat paikkoja omiin tarkoituksiinsa; he tekevät paikoista omia. Jos hyvinvointia haastavaksi kuvatulla asuinalueella tarkastellaan vain sosioekonomisten indikaattoreiden valossa, yhteisölähtöinen hyvinvointi ja alueen voimavarat voivat jäädä piiloon.

Asiasanat: subjektiivinen hyvinvointi, paikka, paikkakokemus, asuinalue, lapsinäkökulmatutkimus

Johdanto

Yksilötasolla hyvinvointia tarkasteltaessa käytetään subjektiivisen hyvinvoinnin käsitettä (Koch, 2018). Lasten yksilölliset hyvinvointikokemukset liittyvät niin tunteisiin, kokemuksiin kuin elinoloihin. Tieto lasten hyvinvoinnista

muodostuu usein rekisteritietojen perusteella, ja tätä kautta lasten hyvinvoinnista, huonovointisuudesta sekä hyvinvoinnin riskitekijöistä tiedetään paljon. Esimerkiksi väestötiedoista, lastensuojelusta, toimeentulosta, etuuksista, tutkinnoista, kuolemansyistä ja rikoksista ylläpidetään omia rekistereitä. Rekisteritietoja yhdistelemällä on osoitettu, että useimmat suomalaiset lapset voivat hyvin, mutta osa lapsista kohtaa hyvinvointiaan koskevia haasteita, kuten lapsiperheköyhyyttä ja mielenterveysongelmia (Ristikari ym., 2018, s. 4, 14; UNICEF, 2020).

Lasten yksilöllisten erojen lisäksi eri väestöryhmien välillä on varsin selkeitä ja pysyviä hyvinvointieroja, jotka on tunnistettu liittyvän perheen sosiaaliseen asemaan, kuten vanhempien koulutukseen tai tuloihin (Kestilä ym., 2019, s. 133). Ongelmat ilmenevät eri asuinalueilla paikallisesti, alueellinen eriytyminen on voimistunut, ja huono-osaisuuden kasautuminen on jatkanut koko 2000-luvun ajan (esim. Vaattovaara & Kortteinen, 2012; Saikkonen ym. 2018, s. 138). Tarkastelemalla asukkaiden työttömyysastetta, pienituloisuutta ja matalaa koulutustaustaa, lähiöiden kehityksen voidaan todeta olleen epäsuotuisaa suhteessa muihin alueisiin Suomessa (Stjenberg, 2015). Monien lähiöiden maine on kuitenkin rakentunut stereotyyppien varaan. Lähiöistä käyty julkinen keskustelu on pääosin kielteistä ja häiriöihin keskittyvää. (Ilmonen, 2016, s. 101–102.) Kun mediassa keskitytään tiettyjen asuinalueiden sosiaalisiin ongelmiin, uhkaavat haastavina näyttäytyvien lähiöiden ja niiden asukkaiden omat kokemukset ja voimavarat jäädä piiloon.

Tavanomaisesti suuri osa lasten hyvinvointia koskevasta tutkitusta tiedosta muodostuu aikuisten näkökulmasta, eivätkä tutkimukset usein kohdistu lasten omiin näkemyksiin (Dunlop-Bennett ym., 2019; Gillett-Swan, 2017). Tässä tutkimuksessa lähiössä asuvat lapset on kohdattu oman elämänsä asiantuntijoina tunnustamalla, että lapsilla on pätevää tietoa omasta elinympäristöstään ja hyvinvoinnin kokemuksistaan (Fattore & Mason, 2017). Tässä tutkimuksessa keskitytään lasten omiin kokemuksiin ja subjektiiviseen hyvinvointiin perinteisen rekistereistä saatavan tiedon sijaan. Lähtöoletuksena on, että lasten kokemukset ja näkemykset voivat poiketa tai täydentää eri rekistereistä saatua tietoa.

Tässä tutkimuksessa lasten subjektiivista hyvinvointia tarkastellaan kokemuksena elinympäristöistä, erityisesti heidän omasta asuinalueestaan, sillä asuinaluekokemukset kytkeytyvät subjektiiviseen hyvinvointiin (Poikolainen & Honkanen, 2016). Tutkimuksella tavoitellaan lasten kokemustiedon tuottamista yhdyskuntasuunnittelun pohjaksi. Ymmärrys asumisen arjesta on asukka käyttäjälähtöisen suunnittelun lähtökohta, sillä asukkaat ovat asumisen kokemuksellisen laadun parhaita asiantuntijoita (Kuoppa ym., 2020). Toisaalta

tämän tutkimuksen tavoitteena on myös löytää uusia näkökulmia lasten hyvinvoinnin kokemuksista heille tärkeissä paikoissa hyödyntäen laadullisia menetelmiä, jotka sopivat lasten kanssa tehtävään tutkimukseen.

Tutkimusaihetta tarkastellaan monitieteellisesti, paikan ja hyvinvoinnin käsitteitä yhdistäen. Yhden tieteenalan sijaan liikutaan useilla limittäisillä tieteellisten suuntausten kentillä ja aihetta tarkastellaan kasvatustieteen, ihmismaantieteen ja sosiologian tieteenaloilla. Tutkimusote on lapsinäkökulmainen eli lapset nähdään aktiivisina toimijoina, joilla on paitsi sanottavaa ja näkökulmia, myös oikeus ja edellytykset kertoa niistä (James & James 2008, s. 17). Tämän artikkelin tutkimuskysymyksenä ovat: millaiset paikat ovat merkityksellisiä 2–12-vuotiaiden lasten hyvinvoinnille heidän oman kokemuksensa perusteella ja miksi koetut paikat ovat merkityksellisiä?

Lasten subjektiivinen hyvinvointi muodostuu toiminnan ja paikan välisessä suhteessa

Lapsen hyvinvoinnin määrittelyä ohjaavat sosiaaliset ja kulttuuriset taustatekijät. Esimerkiksi Wellingtonissa, Uudessa-Seelannissa asuvat 8-vuotiaat samoalaiset lapset näkivät hyvinvoinnin kokonaisvaltaisena käsitteenä, joulukona erilaisia asioita, jotka sisälsivät hyvinvoinnin fyysisiä, sosioemotionaalaisia, psykologisia, henkisiä ja kulttuurisia ulottuvuuksia. (Dunlop-Bennett ym., 2019.) Lasten hyvinvoinnilla on todettu olevan useita ulottuvuuksia ja yhteyksiä muihin ilmiöihin kuten koettuun terveyteen, riskikäyttäytymiseen ja identiteettiin (Ng & Vella-Brodrick, 2019). Esimerkiksi 8–14-vuotiaiden saksalaisten lasten kanssa tuotetusta laadullisesta aineistosta havaittiin, että lapsen mahdollisuus osallistua sosiaaliseen elämään sekä lapsen osallisuuteen kuuluvan itsemääräämisoikeuden huomioiminen ovat keskeisiä lapsen hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä (Hunner-Kreisel & März, 2019). Lasten onnellisuuden on todistettu ennustavan onnellisuutta ja elämään tyytyväisyyttä aikuisiällä (Coffey ym., 2015).

Lapsen subjektiivinen hyvinvointi syntyy dynaamisessa lapsen, kontekstin ja toiminnan välisessä suhteessa, mikä voi muuttaa niin lasta, kontekstia ja toimintaa tai niiden suhdetta toisiinsa. Lasten subjektiivista hyvinvointia edistävä toiminta tarjoaa sopivan haasteen ja edistää lapsen pystyvyyttä. Toiminta voi tapahtua niin yksin, pareina kuin ryhmissä. (Brockevelt ym., 2019.) Hyvinvointi on myös sosiaalisesti rakennettua ja jaettua (Fattore & Mason, 2017). Subjektiivista hyvinvointia voidaan tutkia monesta näkökulmasta ja useimmiten tutkimukset kohdistuvat sosiodemografisiin tekijöihin, mutta viime aikoina on keskitytty enemmän yksilöllisiin tekijöihin, kuten persoonallisuuseroihin (Goswami, 2014).

OECD:n (2019) lasten hyvinvoinnin tietoportaalien mukaan maiden välisessä vertailussa suomalaiset lapset ovat reilusti keskiarvon yläpuolella esimerkiksi materiaalisessa hyvinvoinnissa sekä kognitiivisissa ja koulutuksellisisissa tuloksissa. Sen sijaan sosiaalisilla ja emotionaalisilla indikaattoreilla tarkasteltuna suomalaiset lapset sijoittuvat maiden välisessä vertailussa keskiarvolle. Laadullinen tutkimus tuo tietoportaalien tarjoamaan vertailutietoon täydennystä tai uusia näkökulmia. Esimerkiksi lapset, jotka asuvat matalatuloisessa tai työttömyyttä kohdanneessa perheessä, eivät välttämättä koe hyvinvoinnin puutetta, vaikka vanhemmat kokevat oman hyvinvointinsa epävakaaksi (Poikolainen, 2014). Singaporessa asuvien pienituloisten perheiden lasten subjektiivista hyvinvointia tutkittaessa taas huomattiin, että lapset pystyivät itse edistämään hyvinvointiaan kehittämällä strategioita onnellisuuden mahdollisuuksien lisäämiseksi tai vaikuttaakseen taloudellisista rajoitteista johtuviin tilanteisiin (Hong & Goh, 2019).

Lasten subjektiivisen hyvinvoinnin tutkimus on kasvava tutkimusalue (Goswami ym., 2016) ja kiinnostus lasten käsityksiin heidän elämäänsä koskevissa asioissa on viime vuosina lisääntynyt. Lasten näkemyksiä on tutkittu esimerkiksi yhteisöistä (esim. Bessell, 2019), leikkiympäristöistä (esim. Hayball ym., 2018), kaupunginosista (esim. Rogers, 2012), esikouluista (esim. Koch, 2018; Colwell ym., 2016) sekä lasten suhtautumisesta elämään, kuolemaan ja hyvinvointiin (Gillett-Swan, 2017). Lasten näkökulmasta vahvat, tukea antavat ja positiiviset ihmissuhteet eri-ikäisten ihmisten välillä johtavat siihen, että lapset tuntevat olonsa paremmaksi ja turvallisemmaksi yhteisöissään (Bessell, 2019). Lasten sosiaalisten suhteiden, erityisesti toverisuhteiden, on todettu olevan kriittinen tekijä lasten hyvinvoinnille, samoin kuin asuinympäristön tarjoamat mahdollisuudet fyysisesti aktiiviseen liikkumiseen ja leikkimiseen (Rogers, 2012).

Lasten paikkakokemukset ja suhteet paikkoihin

Suhteet paikkoihin eli paikkasuhteet ovat olennainen osa yksilöiden elämää (Manzo, 2005). Paikan kokeminen kiinnittyy sosiaaliseen todellisuuteen ja elettyyn elämään, joka rakentuu uudelleen uusissa paikkakokemuksissa tuottaen tunnekokemuksia (Ylitapio-Mäntylä, 2014 s. 191). Paikan käsitteen määrittely ei ole yksiselitteinen, sillä yhtäältä paikka voidaan nähdä tunnistettavana, fyysisesti rakennettuna tai luonnollisena paikkana, jolla on selkeät rajat (Duhn, 2012; Dunne ym., 2018). Toisaalta paikka voidaan määritellä dynaamisena ja jatkuvasti uudelleen rakentuvana tiettyyn paikkaan kietoutuvien sosiaalisten prosessien kautta (Massey, 1994, s. 4).

Lasten paikkasuhteen on todettu olevan lähtökohtaisesti kehollinen ja kokemuksellinen. Paikkatunne (sense of place) kehittyi jo varhaisessa iässä

lapsen kehollisessa tunnekokemuksen kietoutumassa paikan kanssa (Bartos, 2013). Lapsi voi havaita ympäristön tarjoavan potentiaalista toimintaa, mutta tämä havainto voi syntyä vasta kun yksilön ominaisuudet kuten fyysiset kyvyt, sosiaaliset tarpeet ja henkilökohtaiset pyrkimykset sopivat yhteen ympäristön kanssa (Kyttä, 2004). Lasten ympäristöstään havaitsemat toimintamahdollisuudet eli tarjoumat voivat olla toiminnallisia, sosiaalisia tai emotionaalisia (Gibson, 1979, s. 127; Kyttä ym., 2009). Tarjoumien virittäminä lapset poimivat ympäristöstään paikkakokemuksen ainekset aisti- ja tunneperustaisesti. Näin tarjouma taustoittaa paikkakiintymystä ja paikan merkitysten rakentumista, asettuen ihmisen vastavuoroisen ympäristökokemuksen motivoijaksi ja virittäjäksi. (Vesala, 2016, s. 205.)

Paikka muodostaa fyysisen ja sosiaalisen järjestelmän, jossa toiminta tietyllä hetkellä tapahtuu normien, sääntöjen ja käytäntöjen mukaisesti. Esimerkiksi jalkapalloa pelataan tietyissä paikoissa tiettyinä aikoina kahden joukkueen kohdatessa. Lapsiryhmän tunnistamat tarjoumaryypäät muodostavat sosio-kulttuurisen kerroksen tiettyyn paikkaan, jossa toimitaan tiettyjen normien, sääntöjen ja käytäntöjen mukaisesti. (Kyttä ym., 2018.) Kun ihmisten suhteista paikkaan opitaan lisää, avautuu uusia näkökulmia paikkakokemusten huomioimiseen (Manzo, 2005). Tässä laadullisessa tutkimuksessa paikkaa tarkastellaan lasten paikoille antamien merkitysten eli paikkakokemusten kautta.

Tutkimuskonteksti, tutkimuksen toteuttaminen ja menetelmät

Tämä tutkimus selvittää millaiset paikat ovat hyvinvoinnille merkityksellisiä 2–12-vuotiaille Lahden kaupungin Liipolan lähiössä asuville ja siellä koulua käyville lapsille heidän oman kokemuksensa mukaan sekä sitä, miksi koetut paikat ovat merkityksellisiä heille. Liipolan lähiö määritellään sosioekonomisten indikaattoreiden kautta tarkasteltuna haastavaksi kasvuympäristöksi. Esimerkiksi alueen työttömyysaste on korkea ja koulutustaso alhainen kaupungin keskiarvoon verrattuna. Tutkimusaineisto tuotettiin Lahdessa Ympäristöministeriön Asuinalueiden kehittämissohjelmaan (2013–2015) kuuluvassa tutkimushankkeessa ”Asuinalue lapsiperheiden kokemana: Hyvinvointi haasteellisessa ympäristössä”.

Tutkimusaineisto tuotettiin valokuvahaastatteluilla ja piirustusryhmäkeskusteluilla, joissa molemmissa oli oma aineistontuottamisprosessinsa. Valokuvahaastattelu on tutkimusmenetelmä, jossa tutkimukseen osallistuvat ottavat kuvia, joita käytetään puolistrukturoiduissa haastatteluissa. Aikaisemmin valokuvahaastattelua on käytetty esimerkiksi paikkasuhteita selvittävässä tutkimuksissa (Vallius, 2016). Valokuvia käytetään haastatteluissa

keskustelun käynnistäjinä ja niiden tarkoituksena on helpottaa haastattelijan ja haastateltavan välistä vuorovaikutusta (Cook & Hess, 2007; Mykkänen & Böök, 2013). Valokuvia käyttämällä pyritään mahdollistamaan sellaisten tunteiden ja arvojen esiin nostamisen osaksi tutkimusaineistoa, johon pelkällä suullisen tai kirjoitetun tiedon avulla ei päästä. Menetelmä mahdollistaa myös lasten tiedon tuottamisen huomioiden heidän erilaiset valmiutensa ikätasoon nähden. Aikuisten roolina oli toimia prosessissa avustajina. Lapset saivat esimerkiksi halutessaan pyytää vanhemmiltaan apua kameran käyttöön.

Valokuvahaastatteluihin osallistui yhdeksän iältään 2–12-vuotiaista lasta (yksi 2-vuotias, kaksi 4-vuotiaista, yksi 5-vuotias, yksi 6-vuotias, yksi 7-vuotias, kaksi 9-vuotiaista ja yksi 12-vuotias). Tutkimusta ei rajoitettu ennakkoon määritellyllä ikäryhmällä, vaan tutkimukseen osallistui eri-ikäisiä lapsia. Siinä vaiheessa, kun osallistujia etsittiin valokuvahaastatteluihin, haluttiin antaa osallistujien itse päättää omasta soveltuvuudesta ja halukkuudesta osallistua tutkimukseen. Eri-ikäisten lasten mukaan ottaminen tutkimukseen mahdollisti laadullisesti rikkaan ja moninaisen aineiston tuottamisen.

Haastateltavia etsittiin mukaan koulun vanhempainiltojen ja lähiön yhteisötilan kautta. Osallistujat saivat käyttöönsä kertakäyttökameran kahden viikon ajaksi. Kuvausohjeet pidettiin lyhyinä, jotta niiden muistaminen ja ymmärtäminen olisi mahdollisimman helppoa. Osallistujia neuvottiin valokuvaamaan kertakäyttökameralla paikkoja, joissa he viettivät aikaa ja joissa he tunsivat olonsa hyväksi. Lisäksi heitä pyydettiin valokuvaamaan paikkoihin liittyviä tilanteita, jotka tuottivat kokemuksia hyvästä olost. Koska lapset eivät käytä hyvinvoinnin käsitettä arkikielessään, päädyttiin käyttämään ilmaisua ”hyvä olo” hyvinvoinnin sijaan (ks. myös Dunlop-Bennett 2019). Tutkimuksessa mukana olleet lapset saivat itse päättää milloin, missä ja kenen kanssa he ottivat kuvia. Valokuvaaminen tapahtui vuosina 2013–2014, kaikkina neljänä vuodenaikana.

Kuvien ottamisen jälkeen järjestettiin valokuvahaastattelut, jotka olivat kestoltaan noin tunnin mittaisia. Haastatteluja tehtiin erilaisissa kokoonpanoissa, koska lapset ja nuoret päättivät itse, kenen kanssa he halusivat osallistua haastatteluihin. Pienten lasten kanssa heidän äitinsä olivat läsnä ja saman perheen sisarukset osallistuivat samanaikaisesti haastatteluun. Vanhemman läsnäolo on saattanut yhtäältä rajoittaa lapsen haastattelussa esiin tuomia asioita, toisaalta vanhemman läsnäolo on saattanut vähentää jännitystä. Keskusteluissa käytettiin valokuvahaastattelun tukena teema-haastattelurunkoa (ks. Madill, 2011), joka auttoi tutkijoita varmistamaan, että tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi saatiin riittävä aineisto.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin myös piirustusryhmäkeskustelua. Piirtämisen on todettu olevan hyödyllinen menetelmä silloin, kun selvitetään lasten näkökulmia ja mielipiteitä. Lasten kerronta ja piirustukset yhdessä välittävät merkityksiä, joita lapset ovat tuottaneet ja joita he ovat valmiita jakamaan (Einarsdóttir ym., 2009). Piirustusryhmäkeskustelulla tarkoitetaan ryhmässä tapahtuvaa keskustelua lasten piirustusten äärellä.

Piirustusryhmäkeskustelut toteutettiin Liipolan lähiön peruskoulun 1–4. luokkalaisille vapaaehtoisuuteen perustuen. Tutkimuksesta tiedotettiin myös vanhempia ja heiltä pyydettiin tutkimusluvat. Ryhmäkeskusteluihin osallistui 49 lasta, jotka olivat 7–11-vuotiaita. Kuusi tunnin mittaista ryhmäkeskustelua järjestettiin koulupäivien aikana keväällä 2014. Aineiston tuottaminen tapahtui siten, että aluksi tutkijat järjestivät yhteisen tutustumisleikin. Tämän jälkeen he pyysivät lapsia piirtämään kaksi kuvaa: mukavat paikat lähiössä ja tilanteet, jotka tekevät onnelliseksi. Lapset piirsivät itsenäisesti, mutta työskentelivät ryhmässä. Samaan aikaan tutkijat keskustelivat piirustuksista lasten kanssa ja tekivät muistiinpanoja. Lopuksi kokoonnuttiin yhteen keskustelemaan valmiista piirustuksista.

Tutkimuksen toteuttamisessa vaadittiin tilannekohtaisuuden huomiointia, menetelmien muovautuvuuden mahdollistamista ja eettistä herkkyyttä (ks. myös Honkanen ym., 2018). Esimerkiksi nuorimman osallistujan ikä yllätti tutkijat, mutta 2-vuotiaan osallistuminen tuntui luonnolliselta, sillä samasta perheestä osallistui myös kolme vanhempaa sisarusta tutkimukseen. Haastattelutilanne myös osoitti, että 2-vuotias oli aktiivinen toimija, joka halusi tuoda esille valokuvien äärellä omia kokemuksiaan ja näkökulmiaan. Hänen kohdallaan tarvittiin kuitenkin äidin apua sekä valokuvaamisessa että välillä kerronnan tulkitsemisessa. Myös kahden muun nuoren osallistujan (4- ja 5-vuotiaat) kohdalla äiti tarvittaessa osallistui haastattelutilanteessa kuviin liittyvään kerrontaan. Menetelmällisesti valokuvahaastattelun käyttäminen siten vaatii yksilökohtaista muovaamista muun muassa osallistuvan lapsen iän mukaan. Piirustusryhmäkeskusteluihin osallistuminen oli valokuva-haastattelua rajatumpi, sillä osallistujaryhmistä ja toteutuksen ajankohdasta päätettiin yhdessä koulun kanssa. Lopullisen osallistumispäätöksen tekivät kuitenkin lapsi ja hänen huoltajansa.

Menetelmät ja aineistot asettavat aina omat rajoitteensa tutkimukselle. Tutkimusaineiston tarkastelua rajaa tutkijoiden asettamat teoreettiset ja analyttiset lähestymistavat (Honan ym., 2000), ja vaikka valituilla menetelmillä on pyritty osallistavaan sekä lapsinäkökulmaiseen tiedon tuottamiseen, tutkijat ovat mukana tiedon tuottamisessa ohjatessaan tarinointia lasten kanssa tutkimuskysymysten ja -teemojen suunnassa (Holland ym., 2010). Lisäksi lasten

on todettu olevan herkkiä kontekstille, jossa tutkimus toteutetaan (Hill, 2006). Tämä näkyy lasten tuottamissa aineistoissa, erityisesti piirustusryhmäkeskusteluissa, jotka toteutettiin koulukontekstissa. Esimerkiksi kaksi vierekkäin kuvia piirtäneistä lapsista työstivät hyvin samankaltaiset kuvat ja he myös sanoittivat kuvansa samantyyppisesti.

Aineiston analyysi

Tutkimuksessa pyrittiin säilyttämään lasten näkemykset myös analyysiprosessissa. Tämä tapahtui epistemologisena valintana siitä, että lasten tuottama tieto nähdään arvokkaana (Goertz & Mahoney, 2012; Poikolainen, 2014) ja analyysia tehtiin kiinnittämällä huomiota lasten näkemyksien säilyttämiseksi keskiössä (Karlsson, 2012, s. 23–24).

Tutkimuksen aineisto muodostui valokuvahaastatteluista (105 lasten ottamaa valokuvaa) ja piirustusryhmäkeskusteluista (91 lasten tekemää piirrosta). Sekä visuaalista että sanallista dataa analysoitiin käyttämällä Rosen (2012) kehittämää ja Mykkäsen ja Böökin (2013) soveltamaa rakennetulkinta-analyysimenetelmää. Analyysissa valokuvat ja piirustukset ryhmiteltiin sisällön mukaan. Visuaaliset tiedot ryhmiteltiin niiden teeman mukaan (esim. perheenjäsen, koti, leikkipaikka). Piirustusten ja valokuvien visuaalinen sisältö kirjoitettiin matriisiin. Esimerkiksi valokuvauskohteet ryhmiteltiin seuraaviin teemoihin: lähiympäristö (esim. luonnonelementit, piha), määritellyt paikat (esim. koti, lähiön yhteisötila), läheiset ihmiset (esim. ystävät, sukulaiset), välineet (esim. lelut, keinu) ja eläimet. Piirustuksista löytyi seuraavat teemat: ohjatut harrastukset (esim. jalkapallo), omatoimiset harrastukset (esim. leikkikenttäpelit), eläimet ja luonto (esim. lemmikit, metsä), läheiset ihmiset (esim. perheenjäsenet), määritellyt paikat (esim. koulu) ja muut asiat (esim. raha).

Kuvien ryhmittelyn jälkeen haastatteluissa ja ryhmäkeskusteluissa tuotettu kerronnallinen aineisto yhdistettiin visuaaliseen dataan. Käytännössä tämä tehtiin tarkastelemalla kuvaa yhdessä siihen liittyvän kertomuksen kanssa. Visuaalisen ja narratiivisen aineistojen yhteistarkastelu tehtiin valokuva- tai piirustuskohtaisesti. Kuviin yhdistyi lasten paikkakertomuksia, joiden avulla tunnistettiin perusteita sille, miksi lapset kokivat paikan merkitykselliseksi omalle hyvinvoinnilleen. Kuvan merkitys avautui usein sen jälkeen, kun lapsi kertoi siihen liittyvistä kokemuksistaan. Kertomukset kuvien takana olivat toisinaan yllättäviä. Esimerkiksi isät esiintyivät harvoin valokuvissa, mutta heistä puhuttiin usein haastatteluissa (ks. myös Honkanen ym., 2018).

Tulokset

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli, millaiset paikat ovat merkityksellisiä 2–12-vuotiaiden lasten hyvinvoinnille heidän oman kokemuksensa perusteella. Tulosten mukaan lapsille merkityksellisiä paikkoja ovat yksityiset ja julkiset rakennukset sekä rakennettu ympäristö ja rakentamaton luontoympäristö. Yksityisistä rakennuksista merkityksellisiä ovat oma koti, kesämökki ja isovanhempien koti. Julkisista rakennuksista merkityksellisiä lapsille ovat päiväkotit, koulu, oman asuinalueen yhteisötila ja kauppa. Perhepuistot, leikkikentät ja oma piha ovat merkityksellisiä rakennettuja ympäristöjä, kun taas merkityksellisiä rakentamattomia luontoympäristöjä ovat asuinalueen lähimetsät.

Toisena tutkimuskysymyksenä oli, miksi nämä paikat ovat lasten hyvinvoinnille merkityksellisiä. Paikat muodostuivat merkityksellisiksi lapsille siksi, että niissä mahdollistuu sosiaalinen vuorovaikutus ja mielekäs toiminta. Merkityksellisyyden synnyssä lapsi yhdistää paikkaan sosiaalisen vuorovaikutuksen muodostumisen perheenjäseniin, sukulaisiin, naapureihin, ystäviin tai kavereihin. Paikat tarjoavat myös mahdollisuuksia mielekkääseen toimintaan, esimerkiksi leikkiin, harrastamiseen, yhdessäoloon tai rauhoittumiseen. Sosiaalisen vuorovaikutuksen ja mielekkään toiminnan avulla lapselle syntyy positiivinen tunnekokemus ja kokemus hyvinvointipaikasta.

Julkiset ja yksityiset rakennetut paikat sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollistajana

Kaikille avoimissa **rakennetuissa julkisissa paikoissa** lapsilla on mahdollisuus kokoontua ja tavata ystäväverkostoa. Lapsille merkityksellisiä julkisia paikkoja heidän hyvinvointinsa kannalta ovat päiväkotit, koulu ja asuinalueen yhteisötila. Lisäksi erityisesti piirustusaineistossa lapset toivat esiin kauppojen tärkeyttä, joissa voidaan käydä yhdessä kaverin kanssa ja tehdä pieniä ostoksia. Sosiaaliset suhteet tekevät näistä paikoista merkityksellisiä lapsille, sillä niihin liitetään ennen kaikkea ystävien ja kavereiden tapaaminen, yhteinen oleskelu, leikki ja juttelu.

Koulu koetaan hyvinvointia tukeväksi paikaksi erityisesti siksi, että se tarjoaa mahdollisuuksia sosiaaliseen vuorovaikutukseen vertaisten kanssa, mutta toisaalta lapset pitivät myös oppimista merkityksellisenä hyvinvoinnille. Piirustuksissa ja piirustusryhmäkeskusteluissa koulu esiintyy kaikkein yleisimmin kivana paikkana. Oma luokkahuone esiintyy joissakin piirustuksissa, mutta kaikkein yleisimmin piirustuksissa on koulun piha, ja lapset halusivat keskustella välitunneista ja siellä tapahtuvasta toiminnasta. Välituntitoiminnassa lapset korostavat yhdessä tekemistä, leikkejä ja pelejä koulukavereiden

kanssa. Myös valokuvahaastatteluissa keskusteltiin välitunneista ja tuotiin esille myös kritiikkiä siitä, ettei koulussa ehdi riittävästi viettää aikaa kavereiden kanssa välitunneilla, kuten leikkiä yhdessä.

“Ei kerkee tehdä mitään välkällä. Siis kun menee vaan pihalle ja sit oottaa, et kaverit on tullu pihalle, ni sit kerkee ehkä, jos vaikka kirkkistä pelaa koulun pihalla, ni kerkee, ni sit yhtäkkiä, ei kerkee ees loppuun, ni soi jo ja pitää lähtee sisälle.”

Poika 9 vuotta

Tämän tutkimuksen vanhin osallistuja, 12-vuotias tyttö, kertoi viettävänsä toisinaan aikaa kaupungin ostoskeskuksessa kavereiden kanssa, mutta muille tutkimukseen osallistuneille ostoskeskus ei toiminut kohtaamispaikkana. Sen sijaan lapset nauttivat heille suunnatuista julkisista paikoista, kuten asuinalueen yhteisötila Toimelan tarjoamista mahdollisuuksista kokoontua, viettää aikaa ja pelailla kavereiden kanssa. Piirustusryhmäkeskusteluissa yhteisötilasta keskusteltiin paljon, ja erityisen hyvänä lapset pitivät tilaan luotuja toiminnan mahdollisuuksia, kuten liikunta-aluetta, sählykaukaloa, pingispöytää, oleskelutiloja, leluja ja pelejä. Parasta yhteisötilassa kuitenkin oli mahdollisuus viettää koulun jälkeen yhdessä aikaa kavereiden kanssa tarjolla olevia toimintoja hyödyntäen.

Tärkeimmät valokuvissa ja piirustuksissa esiintyneet **rakennetut yksityiset paikat** ovat koti, isovanhempien koti ja kesämökki. Nämä paikat tarjoavat rajatun ympäristön rauhoittumiselle tai läheisten kanssa yhteisen ajan viettämiselle. Lapset toivat esiin myös ”salaisia paikkoja”. Näillä tarkoitetaan paikkoja, joita lapset käyttävät omiin tarkoituksiinsa ilman aikuisen valvontaa. Paikat voivat olla lasten itsensä rakentamia majoja tai olemassa olevia rakennuksia, kuten katoksia tai liiterteitä, joita käytetään alkuperäisestä käyttötarkoituksesta poikkeavalla tavalla.

Isovanhempien kodit ja kesämökit ovat merkittäviä yksityisiä paikkoja, joissa vapaa-aikaa vietetään yhdessä perheen, sukulaisten ja lemmikkien kanssa. Lapsille kesämökki on hyvinvoinnin kokemisen paikka ja usein myös vähävaraisten perheiden lapsilla on pääsy kesämökille. Kesämökit saattoivat olla niin oman perheen kuin sukulaisten tai ystävien omistamia. Seuraavassa haastattelukatkelmassa 4- ja 9-vuotiaat sisarukset keskustelivat ottamiensa mökkikuvien äärellä. Myös äiti osallistui keskusteluun.

HAASTATTELIJA: *“Mitä sä tykkäät tehdä mökillä?”*

TYTTÖ 4-V: *“No onkii ja, ja. No uija, heittää tikkaa.”*

POIKA 9-V: *“Et sä osaa heittää tikkaa.”*

ÄITI: "Heittäähän [lapsen nimi] omaan tauluun tikkaa."

POIKA 9-V: "Ai niin, heittää siihen vanhaan tauluun."

Lapsen sosiaalinen vuorovaikutus toteutuu sekä yhteisöissä, kuten koulu- tai harrasteryhmissä, että yksityisissä suhteissa, esimerkiksi sisaruksen tai parhaan ystävän kanssa. Lasten piirustusaineisto sisältää paljon kuvauksia lapsen sosiaalisesta verkostosta. Alle kouluikäiset lapset leikkivät mielellään sisarusten ja kavereiden kanssa, kun taas 9-vuotiailla ja sitä vanhemmilla lapsilla ystävien rooli entisestään vahvistuu.

Rakennettu ja rakentamaton ympäristö mielekkään toiminnan mahdollistajana

Lähiympäristön tarjoamien toimintamahdollisuuksien merkitys on tärkeää. Lapset eivät vaadi paljoa edellytyksiä ympäristöltä organisoidakseen mielekkästä tekemistä. Lapset arvostavat **rakennettua ympäristöä**, joka tarjoaa mahdollisuuksia tekemiseen, esimerkiksi leikkikenttiä, perhepuistoa, pelikenttiä ja pihoja. Varsinkin pojat piirsivät jalkapalloa pelaavia poikia kuvaavia tilanteita ja valokuvasivat esimerkiksi kerrostalon kotipihaa, jota käyttivät pelaamiseen kavereiden kanssa. Pelialustana toimiva piha on riittävän avara ja muilta pihaa käyttäviltä asukkailta toivotaan ymmärrystä lasten pelaamiseen pihalla.

"No pyöräillä, pelata sählyy ja sit voi mennä uimaan tonne jonneki ihme, minne kaupunkiin tai tonne jonnekki Mytyyn tai maauimalaan. Ja sitte ku ainaki yhel kaveril, joka asuu Launeel, ni sil on tramppa, ni siäl voi hyppiä sillai. Ja sit käydää Ala-Liipolan kentäl pelaa jalkkista ja sit pelaa footbackii ja olla kirkkistä ja keinistä ja vaikka mitä kaikkee, mitä vaan keksii."

Poika, 9 vuotta

Lapset näkevät ja kokevat oman elinympäristönsä omien liikkumis- ja kulkumahdollisuuksiensa mukaan. Jotkut lähiössä asuvien kouluikäisten lasten suosikkipaikat eivät sijaitse heidän omalla asuinalueellaan. Tällaisia oman asuinalueen ulkopuolelta löytyviä suosikkipaikkoja ovat esimerkiksi perhepuisto, mäkihyppytorni ja ulkouima-allas. Paikka koetaan kuuluvaksi omaan asuinalueeseen, jos lapsella on sinne mahdollisuus itsenäisesti kulkea esimerkiksi polkupyörällä. Näin oman asuinalueen rajat määrittyvät omien liikkumismahdollisuuksien mukaan. Alle kouluikäisten lasten itsenäisen liikkumisen mahdollisuudet ovat rajatummalla, eivätkä he nimenneet suosikkipaikkoja oman asuinalueen ulkopuolelta.

Valokuvahaastatteluissa esille nousee myös turvattomuuden tunteita herättäviä paikkoja. Tällainen paikka on syrjässä oleva leikkikenttä, jossa

leikkiminen ilta-aikaan tuntuu turvattomalta. Lisäksi oman lähiön ostoskeskuksen liepeet tuntuivat lapsista turvattomilta, koska siellä he kohtaavat päihtyneitä aikuisia. Lapset pyrkivät mahdollisuuksien mukaan välttämään turvattomilta tuntuvia paikkoja.

Kun valokuvahaastattelussa kysyttiin, mikä lapsen ottamista valokuvista on suosikkikuva, valitsivat lapset usein valokuvan rakennetusta ympäristöstä tai **rakentamattomasta luontoympäristöstä**. Rakentamaton luontoympäristö löytyy oman asuinalueen lähimetsästä. Suosikkikuvissa esiintyy esimerkiksi kiviä, puita ja lätäköitä. Lasten arvostamat paikat ovat luonnonläheisiä ja metsäisiä, eikä lasten ottamissa kuvissa ole hoidettuja kukkapenkkejä tai istutuksia. Esimerkiksi yhdeksänvuotiaan pojan kuvasta löytyvät kotikerrostalon sadevesisyöksytorvet, jotka tarjoavat mielenkiintoisen leikkiympäristön. Tai viisivuotiaan pojan valokuvauskohteena oleva lätäkkö löytyy matkalla omasta kodista päiväkotiin. Yksittäiset melko pienet luonnonmateriaalit, kuten kivet, kepit ja lätäkököt korostuvat erityisesti alle kouluikäisten kerronnassa ja paikoille saatettiin antaa itse keksimiä nimiä.

TYTTÖ 4-V: *“Se on meidän takapihalla. Me yleensä leikitään [siskon nimi] kans mörkökiven tykönä.”*

HAASTATTELIJA: *“No miks sen nimi on mörkökivi?”*

TYTTÖ 4-V: *“No koska se näyttää möröltä.”*

Lapsen ikä tai sukupuoli ei määritä luontokokemusta itsessään, mutta toimintatapa luonnossa vaihtelee: alle kouluikäiset ja 1–2.-luokalla olevat lapset leikkivät luonnossa sen eri materiaaleja hyödyntäen, kun taas yli 9-vuotiailla kouluikäisillä toiminta keskittyy enemmän onkimiseen, souteluun tai ihan vain oleiluun luonnossa rauhoittavassa ympäristössä. Myös harrastuksissa ikäryhmien välillä on eroja. Alle kouluikäiset lapset ja valtaosa 7–10-vuotiaista harrastavat ilman ohjausta, esimerkiksi leikkimällä leikkikentällä tai pihoilla. Noin 10 vuoden ikäisillä ja sitä vanhemmilla lapsilla on enenevästi maksullisia harrastuksia, jotka tapahtuvat ohjatusti tietyissä paikassa harrastusseuran organisoimana. Pääasiassa nämä lasten esille tuomat harrastukset liittyivät urheiluun, esimerkiksi ampumahiihtoon, jalkapalloon tai mäkihyppyyn.

Sosiaalinen vuorovaikutus ja mielekäs toiminta kietoutuvat yhteen muodostaen hyvinvointipaikan

Sosiaalisen vuorovaikutuksen ja mielekkään toiminnan avulla lapselle syntyy positiivinen tunnekokemus, jonka kautta lapselle muodostuu kokemus hyvinvointipaikasta. Esimerkit hyvinvointipaikan rakentumisesta sosiaalisen vuo-

rovaikutuksen ja mielekkään toiminnan kietoutumisen kautta avautuivat lasten kertomuksissa. Jopa kaikkein nuorin tutkimukseen osallistunut lapsi, 2-vuotias tyttö, kertoi suosikkipaikastaan, johon liittyi vuorovaikutus ja tunnekokemus. Kuvauskohteena työllä on lähiön kuntoradan portaat. Tytön kuvausavustajana toimi hänen äitinsä, kun 2-vuotias osoitti valokuvattavan kohteen. Pieni valokuvaaja sanoitti kertomusta kuvan ympärille ja sanoituksen tulkitsemisapuna haastattelutilanteessa toimi äiti. Lapsen kertomuksen mukaan isä odottaa portaiden alapäässä, kun lapsi itse kiipeää portaita. Äiti täydensi kertomalla, että portailla kulkeminen on osa lapsen jokapäiväisiä mieluisia toimintoja.

Tämä esimerkki osoittaa, että aina itse paikka ei ole tärkeä. Sen sijaan kokemukset sosiaalisesta vuorovaikutuksesta ja paikassa tapahtuva toiminta, eli tässä tapauksessa yhdessäolo isän kanssa ja kiipeäminen rakennetussa ympäristössä, luovat lapselle hyvinvoinnin tunteita. Portaat ovat symboli isän ja lapsen kohtaamiselle, jossa yhdistyy sekä mielekäs toiminta että sosiaalinen vuorovaikutus.

Yhteenvedo ja johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää millaiset paikat ovat merkityksellisiä lähiössä asuvien 2–12-vuotiaiden lasten hyvinvoinnille heidän oman kokemuksensa perusteella ja miksi koetut paikat ovat heille merkityksellisiä. Lapsille merkitykselliset paikat ovat niin julkisia ja yksityisiä rakennettuja paikkoja kuin rakennettuja ympäristöjä ja rakentamatonta luontoympäristöä. Se, miksi nämä paikat muodostuvat lapsille merkityksellisiksi, liittyy siihen, että niissä mahdollistuu sosiaalinen vuorovaikutus ja mielekäs toiminta synnyttäen positiivisen tunnekokemuksen. Esimerkiksi valokuva kuntoportaista lähellä kotia havainnollistaa, kuinka rakennettu ympäristö, paikka, sisältää sosiaalisen vuorovaikutustilanteen (isän kanssa) ja mielekästä toimintaa (portaiden kiipeäminen). Tämä synnyttää positiivisia tunteita (esim. turvallisuus) ja näin lapselle muodostuu hyvinvointipaikka. Vaikka tutkimuksen keskeiset tulokset (sosiaalinen vuorovaikutus, mielekäs toiminta, positiiviset tunteet) olivat yhteisiä kaikille lapsille, vaihtelevat toiminnan ja sosiaalisen vuorovaikutuksen muodot lapsen iän mukaan.

Hyvinvointipaikkojen toiminnalliset ja sosiaaliset ulottuvuudet korostuivat lasten kerronnassa. Ympäristön ominaisuuksien osalta lasten kannalta oleellisia ovat paikkojen luontomaisuus, saavutettavuus ja käytettävyys omaehtoiselle toiminnalle. Alle kouluikäiset lapset keskittyvät leikkiin hyödyntäen lähiympäristön luonnonmateriaaleja kuten kiviä, keppejä, lätäköitä ja kasvillisuutta. Raittila (2008, s. 104–105) käyttää käsitettä ”lähelle katsominen”

pienien lasten tavasta poimia katseellaan ympäristöstä lähellä olevia yksityiskohtia ja miten heidän huomionsa kiinnittyy näkyvissä oleviin pienkohteisiin. Tämä lasten erityistaito tuli esille tässä tutkimuksessa alle kouluikäisten lasten valokuvahaastatteluissa ja valokuvatuista kohteista.

Lähelle katsomisen havaintoa voitaisiin hyödyntää lähiympäristön suunnittelussa kiinnittämällä huomiota lasten tasolla eli melko matalalla oleviin pieniin yksityiskohtiin, jotka houkuttelevat lasta ympäristön tutkimiseen ja hyödyntämiseen. Koska luonto kiinnostaa ja innostaa lapsia, tärkeäksi muodostuu sekä mahdollisimman helppo pääsy lähimetsään että luonnonmateriaalien säilyttäminen osana asuinympäristöjä. Lapsille on tärkeää, että esimerkiksi kerrostalojen piha-alueilta löytyy kiviä ja muokattavaa materiaalia, kuten hiekkaa. Liipolan lähiössä lapset saavuttavat lähimetsän helposti, sillä asuinalue on lähes kauttaaltaan metsän ympäröimä. Myös kerrostalojen piha-alueilla on säilytetty lapsia kiinnostavia luonnonmateriaaleja. Tämän tutkimuksen löydökset tukevat aiempia tutkimuksia, jotka viittaavat siihen, että luonnolla on potentiaalia tukea ihmisten hyvinvointia erityisesti kaupunkiympäristöissä (esim. Taylor ym., 2018). Lisäksi luonto tarjoaa perheille mahdollisuuksia kokoontua yhteen ja toimia yhdessä rauhoittavassa ympäristössä (Freeman & Tranter, 2011, s. 164).

Lapset ovat aktiivisia toimijoita määritellessään omaa liikkumistaan ja alueitaan. Lapsen itsenäinen liikkuminen ja lupa tutkia lähiympäristöä ilman aikuisen valvontaa tarjoaa pääsyn paikkoihin, joissa lapsen fyysinen toiminta mahdollistuu (Larouche ym., 2019, s. 27). Jos lapset voivat tutkia ja liikkua itsenäisesti asuinalueellaan, he voivat tuntee omistavansa heille merkityksellisiä paikkoja (Carroll ym., 2015). Asuinalue ja elinympäristö voivat mahdollistaa lasten omaehtoisen toiminnan, mutta ne voivat myös määrätä ja rajoittaa heidän toimintamahdollisuuksiaan. Samanaikaisesti lapset saavuttavat, käyttävät ja muuntavat paikkoja omiin tarkoituksiinsa; he tekevät paikoista omiaan. Lasten leikkiminen ulkokatoksessa tai kerrostalon sadevesisyöksytörvillä osoittaa, kuinka ympäristö ei tarjoa vain toimintamahdollisuuksia, vaan myös kuinka lapset muokkaavat paikkoja omaan käyttöönsä ympäristön tarjoumien avulla.

Lapset luovat salaisia paikkoja, joita he voivat käyttää omiin tarkoituksiinsa ilman aikuisen valvontaa. Salaisen paikan luominen liittyy aiemmin tunnistettuun paikan luomisen prosessiin. Lapset luovat salaisia paikkoja, joita he voivat kokea omanaan osana laajempaa ympäristöään (Colwell ym., 2016). Vesala (2016, s. 8) on tutkimuksessaan todennut lasten havaitsevan herkästi paikkojen uudet käyttömahdollisuudet, jotka toisinaan voivat olla ristiriidassa aikuisen näkemyksen mukaisen paikan alkuperäisen käyttötarkoituksen kanssa. Taustalla on ympäristön tarjoumien erilaiset tulkinnat. Lasten tulkintojen

huomioiminen paremmin lähialueiden suunnitteluvaiheessa voisi rikastuttaa tilojen käyttöä.

Aiemmassa tutkimuksessa lähiympäristöä tarkasteltaessa on havaittu 10–12-vuotiaiden lasten kokevan, että leikkikenttien laitteet ja telineet on suunniteltu pienemmille lapsille, eivätkä ne ole tarkoitettu heidän ikäisilleen (Hayball ym., 2018). Lapset ovat tuoneet esille toiveen, että leikkipaikka olisi sopivampi myös isommille lapsille (Chaudhury ym., 2019). Leikkikenttien suunnittelu on Suomessakin perinteisesti pohjautunut sille, miten aikuiset näkevät lasten tarpeet ja miten aikuiset haluavat vaikuttaa lasten ympäristöihin (Moll & Jouhki, 2021). Tämän tutkimuksen tulokset vahvistavat sitä, että alle 10-vuotiaat ovat leikkikenttien aktiivikäyttäjiä, mutta tätä vanhemmat lapset eivät juuri hakeudu leikkikentille. Vuorokauden aika vaikuttaa sekä leikkikenttien käyttöön että turvallisuuden tunteeseen, ja ilta-aikaan leikkikentät saatetaan kokea turvattomiksi. Lapsille tärkeää on paikan tarjoama mahdollisuus yhdessäololle ja sosiaaliselle kanssakäymiselle niin muiden vertaisten kuin esimerkiksi vanhempien kanssa. Tämän vuoksi leikkipais-tojen tulisi tarjota mahdollisuuksia eri-ikäisten kohtaamiselle ja toiminnalle.

Tämän tutkimusaineiston tuottamisen aikana Liipolan asuinalueohjelman keskipisteenä oli yhteisötila Toimela, joka toimi Liipolan ostoskeskuksen tyhjissä tiloissa lähellä koulua. Toimelassa pyrittiin löytämään uusia sosiaalisia innovaatioita ja yhdistämään eri-ikäisiä liipolalaisia. Tavoitteena oli siirtää Toimelan toiminnot uuteen monitoimitaloon, ja näin tehtiinkin uuden monitoimitalo Onnin valmistuessa loppuvuodesta 2015. Toimela onnistui tavoittamaan liipolalaiset lapset, sillä kaikki tähän tutkimukseen osallistuneet lapset tiesivät Toimelan olemassaolosta, ja valtaosa nimesi sen myös itselle tärkeäksi hyvinvointia tuottavaksi paikaksi. Asuinalueohjelma näyttää onnistuneen synnyttämään Toimelassa sellaista toimintaa, jonka liipolalaiset lapset ottivat omakseen. Myös Langager ja Spencer-Cavaliere (2015) ovat havainneet, että heikon sosioekonomisen aseman omaavan perheen lapsille asuinalueen monitoimitalo tarjoaa mahdollisuuksia tekemiselle ja yhdessäololle. Lähiöihin rakennetut monitoimitalot näyttävätkin olevan lasten näkökulmasta menestys. Voidaan myös todeta niiden tarjonnan turvallisen ympäristön lasten yhdessäololle esimerkiksi koulupäivien jälkeen.

Lasten nimeämien hyvinvointipaikkojen ulkopuolelle jäävät esimerkiksi ravintolat, teatterit ja museot. Vuoden 2017 vapaa-aikatutkimuksen tulosten mukaan 83 prosenttia 10 vuotta täyttäneestä väestöstä on käynyt vuoden aikana vähintään yhden kerran elokuvissa, konserteissa, teatterissa, museossa, tanssiesityksessä tai oopperassa (Pirnes, 2021, s. 227). Voidaan pohtia, onko niin, etteivät esimerkiksi teatterit, ravintolat ja museot tavoita lähiössä asuvia

lapsia vai eivätkö nämä paikat ole tulleet heille mieleen, kun tarkastelu on kohdistunut omaan asuinalueeseen ja mielekkääseen toimintaan paikoissa. Voidaan myös olettaa, että tulokset saattaisivat olla erilaisia tarkastellessa jotain muuta asuinaluetta toisenlaisella sosioekonomisella profiililla. Makkauttomuus korostuu tämän tutkimuksen lasten hyvinvointipaikoissa lukuun ottamatta joitakin harrastuksia, kuten ampumahiihtoa ja mäkihyppyä.

Tämän tutkimuksen perusteella valokuvaus ja piirtäminen ovat toimivia tapoja, joilla lapset voivat osallistua ympäristön arviointiin. Valokuvat ja piirustukset eivät kuitenkaan itsessään riitä kertomaan siitä, mikä paikassa on merkityksellistä. Kuvat itsessään ovat vähemmän tärkeitä kuin ne kertomukset, joiden avulla lapsi muistaa valokuvassa esitetyn hetken, joka laukaisee emotionaalisen ja aistimuksellisen kokemuksen (Bartos, 2013). Lasten kerronnan kautta ympäristön toiminnalliset, sosiaaliset ja emotionaaliset tarjoumat avautuivat (vrt. Kyttä ym., 2009).

Tutkimuksen lähtöoletuksena oli, että laadullisin menetelmin tarkasteltuna lasten kokemukset ja näkemykset voivat poiketa rekisterien kautta saatavasta tiedosta tai ne voivat täydentää niiden tuottamaa tietoa. Yksi tällainen tutkimuksen tuottama havainto on, että lapset määrittävät omaa asuinaluettaan varsin eri tavoin kuin aikuiset. Omaa asuinaluetta määrittää se, millaiset mahdollisuudet lapsella on liikkua ympäristössään, jolloin fyysisesti kaukanakin sijaitsevat paikat voidaan kokea omaan asuinalueeseen kuuluvaksi. Samalla on huomioitava, että suomalaiset lapset liikkuvat hyvin itsenäisesti monien muiden maiden lapsiin verrattuna (Kyttä ym., 2015). Lapset ovat aktiivisia toimijoita määritellessään omaa liikkumistaan.

Ihmisten välisten vuorovaikutustilanteiden mahdollistaminen, toimintamahdollisuuksien tukeminen ja osallisuuden mahdollistaminen kaupunkiympäristön suunnittelussa on oleellista (vrt. Maununaho, 2018). Paikallisen tason suunnittelulla on merkitystä sille, millaisia lasten hyvinvointikokemukset paikoissa ovat. Hyvinvointia ei voi saavuttaa, jos lapsilla ei ole roolia elämänsä ja ympäristönsä muokkaamisessa (McKendrick, 2014, s. 292). Suunnittelun kelpoisuus määräytyy lopulta suunnittelun lopputuloksena syntyneen ympäristön käytön mukaan (Nyman, 2020). Erityisesti huomiota pitää kiinnittää siihen, miten lapset pääsevät osallistumaan ja vaikuttamaan oman ympäristönsä arviointiin ja suunnitteluun. Suunnittelussa on otettava avoimeen pohdintaan se, millaista tulevaisuuden ympäristöä ollaan rakentamassa, miksi ja kenelle (vrt. Santaoja ym., 2016). Uudet ideat ympäristön kehittämisestä ja asuinalueilla tapahtuvasta yhteistoiminnasta voivat tulla lapsilta itseltään. Lapsilta saatavan tiedon hyödyntämisestä käytännössä on olemassa aiempia hyviä kokemuksia esimerkiksi pehmoGIS-menetelmän avulla, jolla lasten

ja nuorten ympäristökokemukset ja arkikäyttäytyminen on voitu kiinnittää paikkaan (Kyttä ym., 2009; Kyttä ym., 2018).

Jos hyvinvointia niin sanotussa haastavassa elinympäristössä tarkastellaan vain sosioekonomisten indikaattoreiden valossa, yhteisöllinen hyvinvointi ja alueen voimavarat voivat jäädä piiloon. Vaikka joillakin asuinalueilla on sosiaalisia ongelmia korostava maine, tarjoavat nämä asuinalueet mahdollisuuksia positiiviseen identifioitumiseen ja sosiaalisesti tukeviin verkostoihin (Van Aerschoot & Salminen, 2018). Lasten tuottamaa tietoa voidaan hyödyntää kehitettäessä matalan sosioekonomisen tason asuinalueita sekä niiden ympäristöjä entistä yhteisöllisemmin.

Kiitokset

Olemme erittäin kiitollisia kaikille niille lapsille ja perheille, jotka osallistui-
vat tutkimukseen. Kiitämme yhteistyöstä tutkimuksen toteutuksen aikana
Liipolassa toiminutta Liipola-Kaikuharjun koulun (nykyisin Lähteen perus-
koulun Liipolan toimipiste) henkilökuntaa sekä Lahden kaupungin perusope-
tuspalveluita. Tutkimusprojekti oli osa Asuinalueiden kehittämisohjelmaa
(2013–2015), jonka rahoittajana olivat Asumisen rahoitus- ja kehittämiskes-
kus ARA ja Helsingin yliopiston HY+.

Kirjallisuus

- Bartos, A. E.** (2013). Children sensing place. *Emotion, space and society*, 9, 89–98. <https://doi.org/10.1016/j.emospa.2013.02.008>
- Brockevelt, B., Cernyl, S., Newland, L. & Lawler, M.** (2019). Activities within an ecological, relationship-based model of children's subjective well-being. *Child Indicators Research*, 12(2), 589–608. <https://doi.org/10.1007/s12187-018-9563-2>
- Carroll, P., Witten, K., Kearns, R. & Donovan, P.** (2015). Kids in the city: Children's use and experience of urban neighbourhoods in Auckland, New Zealand. *Journal of Urban Design*, 20(4), 417–436. <https://doi.org/10.1080/13574809.2015.1044504>
- Chaudhury, M., Hinckson, E., Badland, H. & Oliver, M.** (2019). Children's independence and affordances experienced in the context of public open spaces: a study of diverse inner-city Duhnan suburban neighbourhoods in Auckland, New Zealand. *Children's Geographies*, 17(1), 49–63. <https://doi.org/10.1080/14733285.2017.1390546>
- Coffey, J., Warren, M., & Gottfried, A.** (2015). Does infant happiness forecast adult life satisfaction? Examining subjective well-being in the first quarter century of life. *Journal of Happiness Studies*, 16(6), 1401–1421. <https://doi.org/10.1007/s10902-014-9556-x>
- Colwell, M.J., Gaines, K., Pearson, M., Corson, K., Wright, H.D. & Lgan, B.J.** (2016). Space, place, and privacy: Preschool children's secret hiding places. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 44(4), 412–421. <https://doi.org/10.1111/fcsr.12169>
- Cook, T. & Hess, E.** (2007). What the Camera Sees and from Whose Perspective. Fun Methodologies for Engaging Children in Enlightening Adults. *Childhood*, 14(1), 29–45. <https://doi.org/10.1177/0907568207068562>
- Duhn, I.** (2012). Places for pedagogies, pedagogies for places. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 13(2), 99–107. <https://doi.org/10.2304/ciec.2012.13.2.99>

- Dunlop-Bennett, E., Bryant-Tokalau, J. & Dowell, A.** (2019). When you ask the fish: Child wellbeing through the eyes of Samoan children. *International Journal of Wellbeing*, 9(4), 97–120. <https://doi:10.5502/ijw.v9i4.1005>
- Dunne, L., Hallett, F., Kay, V. & Woolhouse, C.** (2018). Spaces of inclusion: investigating place, positioning and perspective in educational settings through photo-elicitation. *International Journal of Inclusive Education*, 22(1), 21–37. <https://doi:10.1080/13603116.2017.1348546>
- Einarsdóttir, J., Dockett S., & Perry B.** (2009). Making Meaning: Children's Perspectives Expressed Through Drawings. *Early Child Development and Care*, 179(2), 217–232. <https://doi:10.1080/03004430802666999>
- Fattore T. & Mason, J.** (2017). The significance of the social for child well-being. *Children and Society*, 31(4), 276–289. <https://doi:10.1111/chso.12205>
- Freeman, C. & Tranter, P.** (2011). *Children and their Urban Environment. Changing Worlds*. London: Earthscan.
- Gibson, J.** (1979). *The ecological approach to visual perception*. Boston: Houghton Mifflin.
- Gillett-Swan, J.** (2017). 'You can't have well-being if you're dead ... or can you?' Children's realistic and logical approach to discussing life, death and wellbeing. *Children and Society*, 31(6), 497–509. <https://doi.org/10.1111/chso.12221>
- Goertz, G. & Mahoney, J.** (2012). Concepts and measurement: Ontology and epistemology. *Social Science Information*, 51(2), 205–216. <https://doi.org/10.1177/0539018412437108>
- Goswami, H.** (2014). Children's subjective well-being: Socio-demographic characteristics and personality. *Child Indicators Research*, 7(1), 119–140. <https://doi:10.1111/chso.12221>
- Goswami H., Fox, C. & Pollock, G.** (2016). The current evidence base and future needs in improving children's well-being across Europe: is there a case for a comparative longitudinal survey? *Child Indicators Research*, 9(2), 371–388. <https://doi:10.1007/s12187-013-9205-7>
- Hayball, F., McCrorie, P., Kirk, A., Gibson, A-M. & Ellaway, A.** (2018). Exploring children's perceptions of their local environment in relation to time spent outside. *Children and Society*, 32(1), 14–26. <https://doi:10.1111/chso.12217>
- Hill, M.** (2006). Children's voices on ways of having a voice: Children's and young people's perspectives on methods used in research and consultation. *Childhood*, 13(1), 69–89. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0907568206059972>
- Holland, S., Renold, E., Ross N.J., & Hillman, A.** (2010). Power, agency and participatory agendas: A critical exploration of young people's engagement in participative qualitative research. *Childhood*, 17(3), 360–375. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0907568210369310>
- Honan, E., Knobel, M., Baker, C. & Davies, B.** (2000). Producing possible Hannahs: Theory and the subject of research. *Qualitative inquiry* 6(1), 9–32. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0907568210369310>
- Hong, R. & Goh, E.** (2019). Using photo elicitation interviewing to access the subjective well-being of children from poor families within an affluent Asian society: Insights for service delivery. *International Children and Youth Services Review*, 96, 430–438. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.12.006>
- Honkanen, K., Poikolainen, J. & Karlsson, L.** (2018). Children and young people as co-researchers. Researching subjective well-being in residential area with visual and verbal methods. *Children's Geographies*, 16(2), 184–195. <https://doi:10.1080/14733285.2017.1344769>
- Hunner-Kreisel, C. & März, S.** (2019). Children and participation: Mapping social inequalities within concepts of well-being in qualitative research. *Child Indicators Research*, 12, 425–442. <https://doi:10.1007/s12187-018-9598-4>
- Ilmonen, M.** (2016). Tulevat lähiöt: segregaatia vai gentrifikaatiota? Teoksessa I. Akkila, J. Hirvonen, M. Ilmonen, J. Lilius, M. Mälkki & M. Norvasuo (toim.), *Lähiö ja kaupunki: asuinalueen rajat muutoksessa*. (s. 101–117). Aalto-yliopiston julkaisusarja Aalto TT 3/2016. [https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/20295/D4_norvasuo_markku_\(toim.\)_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/20295/D4_norvasuo_markku_(toim.)_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

- James, A & James, A.** (2008). *Key concepts in childhood studies*. Lontoo: Sage.
- Karlsson, L.** (2012). Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja toiminnan poluilla. Teoksessa L. Karlsson & R. Karimäki (toim.), *Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan*. (s.17–63). Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura, Kasvatusalan tutkimuksia no. 57.
- Kestilä, L., Karvonen, S., Parikka, S., Seppänen, J., Haapakorva, P. & Sutela, E.** (2019). Nuorten hyvinvoinnin erot. Teoksessa L. Kestilä, & S. Karvonen (toim.), *Suomalaisten hyvinvointi 2018*. (s. 120–142). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/137498>
- Koch, A.B.** (2018). Children's perspectives on happiness and subjective well-being in preschool. *Children & Society*, 32(1), 73–83. <https://doi:10.1111/chso.12225>
- Kuoppa, J., Saarimaa, S., Ruoppila, S., Laine, M., Nieminen, N. & Haverinen, R.** (2020). Houkuttelevan asumisen ainekset. *Yhdyskuntasuunnittelu*, 58(2), 10–32. <https://doi.org/10.33357/ys.95604>
- Kyttä, M.** (2004). The extent of children's independent mobility and the number of actualized affordances as criteria for child-friendly environments. *Journal of Environmental Psychology*, 24(2), 179–198. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(03\)00073-2](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(03)00073-2)
- Kyttä, M., Broberg, A. & Kahila, M.** (2009). Lasten liikkumista ja terveyttä edistävä urbaani ympäristö. *Yhdyskuntasuunnittelu*, 47(2), 6–25. http://www.yss.fi/yks2009-2_kyttayms.pdf
- Kyttä, M., Hirvonen, J., Rudner, J., Pirjola, I. & Laatikainen, T.** (2015). The last free-range children? Children's independent mobility in Finland in the 1990s and 2010s. *Journal of Transport Geography*, 47, 1–12. <https://doi:10.1016/j.jtrangeo.2015.07.004>
- Kyttä, M., Oliver, M., Ikeda, E., Ahmadi, E., Omiya, I. & Laatikainen, T.** (2018). Children as urbanites: mapping the affordances and behavior settings of urban environments for Finnish and Japanese children. *Children's Geographies*, 16(3), 319–332. <https://doi:10.1080/14733285.2018.1453923>
- Langager, M.L. & Spencer-Cavaliere, N.** (2015). 'I feel like this is a good place to be': children's experiences at a community recreation centre for children living with low socioeconomic status. *Children's Geographies*, 13(6), 656–676. <https://doi:10.1080/14733285.2014.937677>
- Larouche, R., Mitra, R., Owen, E. & Waygood, D.** (2019). Transport and physical wellbeing. Teoksessa O. Waygood, M. Friman, L. Olsson & R. Mitra (toim.), *Transport and children's wellbeing*. (s. 21–39). AE Amsterdam: Elsevier.
- Madill, A.** (2011). Interaction in the semi-structured interview: A comparative analysis of the use of and response to indirect complaints. *Qualitative Research in Psychology*, 8(4), 333–353. <https://doi:10.1080/14780880903521633>
- Manzo, L. C.** (2005). For better or worse: Exploring multiple dimensions of place meaning. *Journal of Environmental Psychology*, 25(1), 67–86. <https://doi:10.1016/j.jenvp.2005.01.002>
- Massey, D.** (1994). *Space, place, and gender*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Maununaho, K.** (2018). Ihmisen näkökulma integroidun asumisen jaetuissa tiloissa. *Yhdyskuntasuunnittelu*, 56(4), 28–44. <https://www.yss.fi/journal/ihmisen-nakokulma-integroidun-asumisen-jaetuissa-tiloissa/>
- McKendrick, J.H.** (2014). Geographies of children's well-being: in, of, and for place. Teoksessa A. Ben-Arieh, F. Casas, I. Frones & J. Korbin (toim.), *Handbook of child well-being. Theories, methods and policies in global perspective*. (s. 279–300). London: Springer Reference.
- Moll, V. & Jouhki, E.** (2021). Leikin paikka. Rakennettujen leikkiympäristöjen kehitys 1970-luvun Helsingissä. *Yhdyskuntasuunnittelu*, 59(1), 10–32. <https://doi.org/10.33357/ys.99337>
- Mykkänen, J. & Böök, M-L.** (2013). Photographing as a research method – Finnish children's views of everyday life. Teoksessa E. Oinonen & K. Repo (toim.), *Women, men and children in families: Private troubles and public issues*. (s. 169–194). Tampere: Tampere University Press.
- Ng, A. & Vella-Brodrick, D.** (2019). Towards a cross-disciplinary framework for promoting youth wellbeing. *International Journal of Wellbeing*, 9(4), 26–42. <https://doi:10.5502/ijw.v9i4.999>

- Nyman, K.** (2020). Elämä lähtökohtana ja päämääränä. Kohti käyttökelpoista suunnittelua. *Yhdyskuntasuunnittelu*, 58(3), 29–36. <https://journal.fi/yhdyskuntasuunnittelu/article/view/102710/59896>
- OECD.** (2019). *Child Well-Being Data Portal*. <http://www.oecd.org/els/family/child-well-being/data/>
- Pirnes, E.** (2021). Paljonko on paljon? Teoksessa R. Hanifi, J. Haaramo & K. Saarenmaa (toim.), *Mitä kuuluu vapaa-aikaan? Tutkimus, tieto ja tulkinnat* (s. 223–249). Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/eli_vapm_202100_2021_23894_net.pdf
- Poikolainen J.** (2014). Lasten positiivisen hyvinvoinnin tutkimus – metodologisia huomioita. *Nuorisotutkimus*, 32(2), 3–22. <https://elektra.helsinki.fi/oa/0780-0886/2014/2/lastenpo.pdf>
- Poikolainen, J. & Honkanen, K.** (2016). Asuinalue lapsiperheiden kokemana – hyvinvointi haasteellisessa ympäristössä. Teoksessa *Tutkitusti parempi lähiö – Asuinalueiden kehittämissohjelman tutkimusjulkaisu* (s. 40–45). Helsinki: Asumisen rahoitus- ja kehittämisskeskus ARA ja Ympäristöministeriö. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/159846>
- Raitilla, R.** (2008). *Retkellä. Lasten ja kaupunkiympäristön kohtaaminen*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3217-6>
- Ristikari, T., Keski-Säntti, M., Sutela, E., Haapakorva, P. Kiilakoski, T., Pekkarinen, E., Kääriälä, A., Aaltonen, M., Huotari, T., Merikukka, M., Salo, J., Juutinen, A., Pesonen-Smith, A. & Gissler, M.** (2018). Suomi lasten kasvuympäristönä. *Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/137104>
- Rogers, M.** (2012). 'They are there for you': The importance of neighbourhood friends to children's well-being. *Child Indicator Research*, 5, 483–502. <https://doi:10.1007/s12187-012-9146-6>
- Rose, G.** (2012). *Visual methodologies. An introduction to researching with visual materials*. Los Angeles: Sage.
- Saikkonen, P., Hannikainen, K., Kauppinen, T., Rasinkangas, J. & Vaalavuo, M.** (2018). *Sosiaalinen kestävyys: asuminen, segregaatio ja tuloerot kolmella kaupunkiseudulla*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/136125>
- Santaaja, M., Laine, M. & Leino, H.** (2016). "Joku palikka siitä puuttuu" – Luottamuksen rakentuminen täydennysrakentamisen suunnittelussa. *Yhdyskuntasuunnittelu*, 1(54). <http://www.yss.fi/journal/joku-palikka-siita-puuttuu-luottamuksen-rakentuminen-taydennysrakentamisen-suunnittelussa/>
- Stjenberg, M.** (2015). Suomalaisien 1960- ja 1970-lukujen lähiöiden sosioekonominen kehitys ja alueellinen eriytyminen. *Yhteiskuntapolitiikka*, 80(6), 547–561. <https://www.julkari.fi/handle/10024/136125>
- Taylor, L., Hahs, A. & Hochuli, D.** (2018). Wellbeing and urban living: nurtured by nature. *Urban Ecosystems*, 21(1), 197–208. <https://doi:10.1007/s11252-017-0702-1>
- UNICEF.** (2020). *Worlds of Influence Understanding What Shapes Child Well-being in Rich Countries*. UNICEF Office of Research, Florence. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/Tiedotteet/Report+Card+16_Final.pdf
- Ylitapio-Mäntylä, O.** (2014). Valokuvallisia paikkatarinoita lapsuudesta. Teoksessa E.K. Hyry-Beihammer, M. Hiltunen & E. Estola (toim.), *Paikka ja kasvatus*. (s. 170–198). Rovaniemi: Lapin Yliopistokustannus.
- Vaattovaara, M. & Kortteinen, M.** (2012). Segregaatiosta ja sen inhimillisestä ja yhteiskunnallisesta merkityksestä. *Talous & yhteiskunta*, 40(3), 60–66.
- Vallius, A.** (2016). Kuvallistettu kuuluminen: Valokuvahaastattelu ja visuaalinen analyysi paikkasuhteiden tutkimuksessa. *Terra: maantieteellinen aikakauskirja*, 128(3), 147–160.
- Van Aerschot, L. & J. Salminen, J.** (2018). Hyvä, paha lähiö: nuoret ja asuinalueella syntyvä sosiaalinen pääoma. *Sociologia*, 55(3), 248–262. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/63565>
- Vesala, P.** (2016). *Koulupihan merkitys alakoulun oppilaille. Lapsen ja ympäristön vastavuoroisen suhteen analyysi*. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto. <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/16352?locale-attribute=fi>

Näkökulmia hyvinvointiin aluesuunnittelussa

Heikki Moilanen, arkkitehti SAFA
Green Building Council Finland

Jokavuotinen Kestävän aluesuunnittelun seminaari järjestettiin 14.9.2022 osana maailmanlaajuista World Green Building Week –viikkoa. Teemana viikolla oli tänä vuonna Building for everyone. Seminaarissa teemaa tarkasteltiin tulevaisuuden kestävyiden ja hyvinvoinnin kautta. Tapahtuma avattiin Ympäristöministeriön alustuksella ministeriön ajankohtaisiin teemoihin liittyvillä nostoilla, jonka jälkeen kuultiin kolme aiheeseen liittyvää puheenvuoroa ja paneelikeskustelu.

Kestävä aluesuunnittelu hyvinvoinnin edistäjänä

Teemaan liittyvät alustukset tarkastelivat hyvinvoinnin ja kestävyiden arvioimista aluesuunnittelussa eri näkökulmista. Ensimmäisenä professori Marketta Kyttä Aalto-yliopiston Spatial Planning and Transportation Engineering-tutkimusryhmästä esitteli ympäristöterveystutkimuksen viimeisimpiä tuloksia tutkimusryhmän työn kautta. Esitys linkittyi myös seuraavaan puhujaan projektipäällikkö Tapio Reinikaiseen Suomen ympäristökeskukselta. Reinikainen alusti ehdotusta Suomen Kestävän kaupunkikehityksen avainindikaattorisarjaksi, jota ollaan parhaillaan testaamassa kunnissa. Tarkoitus on tuoda kuntavaikuttajille ja suunnittelijoille vertailukykyinen tapa arvioida alueiden kestävyysominaisuuksia. MUUAN Oy:ssä kaupunkisuunnittelun johtotehtävissä ja Aalto-yliopiston opettajana toimiva Olli Metso esitteli päivän viimeisenä alustajana MUUAN:in hyödyntämää suunnittelufilosofiaa alueen identiteetin kautta tapahtuvasta kestävyystyöstä aluesuunnittelussa. Metso esitteli suunnittelutyötään ohjanneita periaatteita ja reflektoi näiden teemojen näkymistä ja implementointia kahdessa Case-esimerkissä.

Alustusten jälkeen teemaa Hyvinvointi aluesuunnittelussa pohdittiin paneelikeskustelussa Raklin Kimmo Kurunmäen johdolla. Keskustelun paneelisteina toimivat Sanna Lehtinen Aalto-yliopistolta, Johanna Sääksniemi Lahden kaupungilta ja Olli Metso MUUAN:ilta.

Marketta Kyttä – ympäristöterveys ja sen tutkimus

KUVA 1 Marketta Kyttä

Marketta Kyttä avasi puheenvuorossaan tutkimusryhmänsä toimintaa ja tuloksia ympäristöterveystutkimuksen saralta. Kyttä nosti esille elinympäristöjen suorat ja epäsuorat vaikutukset ihmisten hyvinvointiin, terveyteen ja sairauksiin. Ympäristöllämme on vaikutusta hyvinvointiimme. Se voi esimerkiksi edistää arkiliikuntamme määrää tai elvyttää stressistä ja edistää siten henkistä hyvinvointia yhteisöissä. Tutkimusryhmä on hyödyntänyt erityisesti Maptionnaire-työkalua, joka pohjautuu ryhmän kehittämään softGIS-metodologiaan. Verrattuna erilaisiin Gallup-työkaluihin tai kenttäkyselyihin työkalu mahdollistaa helppokäyttöisemmän ja vaivattomamman tavan kerätä suurelta määrältä henkilöitä tietoa ympäristön koetuista heikkouksista ja vahvuuksista.

Elinympäristöjä tulisi arvioida dynaamisemmilla malleilla

Työkalua on hyödynnetty kansanvälisesti jo yli 40 eri maassa. Kytän tutkimusryhmä on keskittynyt pääkaupunkiseudun alueeseen. Työkalulla on tunnistettu Helsingin epämiellyttävimmiksi koettuja kaupunkitiloja ja alueita. Näistä useimmat ovat keskittyneet vilkkaasti liikennöidyille alueille keskustassa. Myös ihmisten elinympäristöjen rakennetta ja laajuutta on selvitetty ryhmän Urbaani onni -tutkimuksessa, jossa yhdyskunnan elinympäristöjen rakenteita on tutkittu yksilön näkökulmasta. Tutkimuksen tulokset korostavat jo ennalta tuttua viheralueiden merkitystä kaupunkilaisten hyvinvoinnin kannalta, mutta myös staattiseen mallinnukseen perustuvan elinympäristön arvioinnin heikkouksia. Tutkimuksen tuloksena useita yksilölle tärkeitä kohteita jää välittömän elinympäristön ulkopuolelle kauaskin oman asumuksen staattisesta lähiympäristöstä. Lisäksi huomioon tulisi ottaa niin yksilölliset kuin alueellisetkin erot. Elinympäristöjä tulisi tuloksien mukaan arvioida dynaamisemmilla malleilla. Ihmisen elinympäristö ei ole etäisyyskiltään eikä tietyille ympäristöille altistumiseltaan staattista. Tämä vaihtelu ja altistumisen määrä olisi suunnittelun ja hyvinvointivaikutusten kannalta tärkeää huomioida.

Toinen mielenkiintoinen havainto elinympäristöjen osalta on ollut tiiviiden keskusta-alueiden ja haja-asutusalueiden ero suhteessa alueen myönteiseksi kokemiseen ja palveluiden saavutettavuuteen. Tiiviissä ympäristöissä lähipalveluiden saavutettavuus ja lyhyt etäisyys ovat todettu olevan yhteydessä alueen koettuun mielekkyyteen. Haja-asutusalueilla lähipalveluiden

läheisyys taas koetaan päivästoin myönteistä kokemusta vähentävänä tekijänä. Yleisinä havaintoina tutkimukset ovat vahvistaneet riittävän asukas- ja risteystiheyden, kuten myös julkisen liikenteen pysäkkien ja viheralueiden tiheyden hyvinvointia lupaavaa ja edistävää vaikutusta.

Tapio Reinikainen – indikaattorit kestäväälle kaupunkikehitykselle

Suomen Ympäristökeskuksen projektipäällikkö Tapio Reinikainen esitteli vuorollaan KEKANUA-projektia (Kestävän kaupunkikehityksen NUA-indikaattorit) sekä siihen liittyvää kehitystyötä. Projektin tarkoituksena on valita, tuottaa ja kehittää indikaattoreita kestäväälle kaupunkikehitykselle. Indikaattorit on tarkoitettu ministeriöiden, kaupunkien ja kuntien sekä niiden kehittäjien sekä päätöksentekijöiden hyödynnettäviksi. Indikaattoreiden avulla pyritään tuottamaan käyttökelpoinen järjestelmä, jolla kestävää kaupunkikehitystä pystyttäisiin arvioimaan. Lisäksi kestävästä kaupunkirakenteesta sekä alueiden käytöstä voidaan luoda vertailukelpoista ja tavoitteellisesti myös EU- ja YK-raportointiin yhteensopivaa dataa.

Tehtyä indikaattorityötä on leimannut tyypillinen paradoksi. Laajan ilmiöjoukon selkeä ja tiivis esittäminen vaatii mahdollisimman rajatun indikaattorijoukon. Toisaalta riittävän kattavan kuvauksen varmistamiseksi vaaditaan useita erilaisia indikaattoreita. Lopulliseen versioon valikoitui lopulta 13 ilmiötä ja 46 niitä mittaavaa indikaattoria, joita nyt testataan kuntien kanssa. Seuraavaksi työssä on edessä yhteisten metadatatamääritysten laadinta ja määrittely sekä suunnitelman laadinta indikaattorien hyödyntämisestä kunnallisessa päätöksenteossa. Lisäksi indikaattorisarjan käyttöön on kehitteillä ohjeistusta.

Olli Metso – Alueellinen identiteetti kestävyystyön lähtökohtana

KUVA 2 Olli Metso

Arkkitehti Olli Metso arkkitehtitoimisto MUUAN:ilta kertoi, miten hän ja hänen toimistonsa ovat käyttäneet paikallista identiteettiä välineenä ja suunnittelufilosofi-ana alueiden kestävässä suunnittelussa. Metso käsitteli identiteettiä viiden pääteeman avulla ja esitteli teemoja Oulun Hartaanselän ja Islannin Breithin Akranesin alueiden kilpailutöiden kautta.

Viisi pääteemaa identiteettiin

MUUAN on jakanut pääteemat rakennettuun ympäristöön, alueen käyttäytymiskulttuuriin, luonnon ympäristöön sekä pehmeään ja kovaan infrastruktuuriin. Metso korosti suomalaisille alueille monesti ominaisen yhdenvertaisuuteen ja tasalaatuisuuteen pyrkivän suunnittelun käänköpuolta, joka voi johtaa liian monotoniseen kaupunkiympäristöön. Paikallinen korttelikohdainenkin identiteetti ja varsinkin käyttäytymiskulttuuri tulisi huomioida aluesuunnittelussa nykyistä paremmin. Näin pystyttäisiin vahvistamaan olemassa olevia käyttäytymiskulttuureja ja vahvistamaan niitä tasapaksun one size fits all -ajattelun sijaan.

Kilpailutöiden kautta Metso selitti suunnittelua ohjanneita teesejä. Alueilla tulisi aina pyrkiä rakentamaan jo rakennetulle ja miettiä uudisrakentamisen sekä olemassa olevan suhde hyvin tarkoin. On tärkeää huomioida, miten luonto tuodaan alueille ja miten sillä voidaan keskusta-alueillakin tuottaa lisää hyvinvointia. Liikkuminen itsessään tulisi priorisoida liikenteen suunnittelun yli. Monipuolinen liikkumistapojen kirjo luo joustavampaa ja moninaisempaa kaupunkitilan käyttöä. Meidän tulisikin uudelleen pohtia, mitä kaikkea katumiljöön oikeastaan kaupungeissamme voisi olla. Yhteisön omasta aktiivisuudesta voidaan saada alueen historiallisia kerroksia esiin nostamalla yhteys alueen identiteettiin ja onnistuessaan se voi olla pedagoginen lisä alueen käyttäjille ja asukkaille. Elävä alue edellyttää asukkaiden omaa tahtoa käyttää aluetta, ja viimeiseksi Metso nostikin esiin alueen käyttäjien osallistumisen mahdollistamisen tärkeyden.

Paneelikeskustelu – mikä luo hyvinvointia ympäristössämme?

Raklin Kimmo Kurunmäen vetämässä paneelikeskustelussa pohdittiin aluesuunnittelun ja hyvinvoinnin yhteyttä. Keskustelussa todettiin, että koemme hyvän tai hyvinvointia edistävän elinympäristön eri tavoin. Osalle hyvän ympäristön tuottaa vehreys, toisille alueen monimuotoisuus ja vaihtelu, kun taas kolmansille helppous. Hyvinvoinnista kaupunkiympäristöissä keskityttiin keskustelussa julkiseen tilaan, palveluiden saatavuuteen ja esimerkiksi liikuntarajoitteisten ihmisten mahdollisuuksiin käyttää julkista tilaa, jonka tulisi olla kaikille avointa ja turvallista. Panelistit nostivat esille ikäihmisten liikkumismahdollisuudet ja toisaalta lapsien itsenäisen kulun mahdollistavan turvallisen kaupunkitilan indikaattoreina hyvälle julkiselle kaupunkitilalle.

Panelisteilta kysyttiin myös vahvuuksia ja heikkouksia, joita he tunnustivat suomalaisissa alueissa ja mitä muutoksia näiden suunnitteluun on odotettavissa. Suomalainen kaupunkirakenne ja kaupunki-infrastruktuuri koettiin

verrattain laadukkaaksi ja tasavertaiseksi. Tässä nähtiin kuitenkin ongelmaksi yleinen tasapaksuus ja monotonisuus. Vanhoja rakennuksia tulisi säilyttää uusien seassa ja esteettisiä ja tilallisia interventioita ja kikkailuja tulisi suosia, jotta kaupunkirakenteen monimuotoisuus lisääntyisi. Hyvinvoinnin näkökulmasta tulisi tarkastella juuri liikkumisen mahdollisuuksia.

Moninaisuus nähtiin ratkaisuna moneen kysymykseen. Panelistien puheiden taustalla kaikui ajatus moninaisesta liikkumistapojen reittien ja alueiden verkostosta, joissa uusi ja vanha sekä tuttu ja vieras vuorottelevat keskenään muodostaen mielenkiintoista vuoropuhelua. Visioissa vaihtelevampi ja eläväisempi kaupunkirakenne onnistutaan tasapainottamaan helppoutta, turvallisuutta ja vehreyttä kaikille tarjoavaan ympäristöön. Tätä kautta myös hyvinvointi lisääntyisi.

Tulevaisuuden potentiaalisina muutoksina teemaan nähtiin arvojen eriarvoistuminen ja ekologisten arvojen suhde yleiseen hyvinvointiin. Ilmastonmuutos, sen suorat ja toisaalta välilliset vaikutukset, kuten ilmastopakolaisuus nähtiin ilmiöinä, jotka tulevat vaikuttamaan alueisiimme tulevaisuudessa. Niin myös väestörakenteen muutos ja työn murros. Oma vastuumme alue-suunnittelussa tulee ymmärtää, mutta vastuun ymmärtäminen ei ole vielä tarkoita vastuun ottamista. Meidän tulee kaupunkisuunnittelijoina, päättäjinä ja kaupunkitilan käyttäjinä ottaa oma vastuumme ja tehdä sen mukaisia tekoja, ehdotuksia ja edistämistoimia.

Aluesuunnitteluseminaarin anti

Indikaattorityö ja Kytän tutkimusryhmän hyvinkin yksilölähtöinen dynaamisen elinpiirin käsite nostavat esiin aluesuunnittelun keskeisen problematiikan yksilöllisyyden ja yleistämisen tasapainottelusta kaupunkialueita kehitettäessä. Kestävyyttä ja hyvinvointia voidaan mitata indikaattoreilla, ja parametreilla pystytään yleistämään sekä havaitsemaan alueellisesti hyvinvoinnille edulliseksi havaittuja piirteitä. Silti, kuten Kyttäkin esittää, jokaisen henkilön oma elinpiiri ja toiminta ovat hyvin dynaamisia ja vaihtelevia.

Tiiviin urbaanin keskusta-alueen ja harvemmin asutetun ympäristön tarpeet sekä laatutekijät ovat erilaisia, ja tämä on otettava suunnittelussa huomioon. Olli Metson työssään hyödyntämän paikallisesta identiteetistä ammentavan ja siihen pohjautuvan hyvinvoinnin ja kestävyyden tarkastelu voi jäädä indikaattorityössä tai elinpiirien tarkastelussa irtonaiseksi, jopa kokonaan olemattomaksi ominaisuudeksi. Silti sen merkitystä ei voi väheksyä. Kolmen alustajan näkökulmat näyttivät useamman eri lähestymistavan laadun ja hyvinvoinnin tavoittelemiseksi yhdyskuntarakenteessa ja elinym-

päristöissämme. Hyvinvointia voidaan mitata tietyin reunaehdoin, mutta ominaisuutena se on ihmislähtöinen ja siten myös subjektiivinen.

Seminaarien esitysten ja keskustelun annin pohjalta meidän pitäisi pystyä tarkastelemaan elinympäristöjämme eri ominaisuuksien ja skaalojen summana. Hyvinvointi tarkoittaa eri asioita eri henkilöille, mutta jokaisella on siihen oikeus ja sen lisäämiseen on myös pyrittävä nyt sekä tulevaisuudessa. Seminaarin perusteella moninainen kaupunki tarjoaa vaihtelevampaa ja elinvoimaisempaa ympäristöä sekä enemmän vaihtoehtoja asukkaiden tarpeiden tyydyttämiseen. Yleisesti taas luontoarvojen ja turvallisuuden edistämisen voidaan katsoa palvelevan lähes kaikkia yhteisöjen jäseniä ja edistävän hyvinvointia. Hyvinvointia edistävä ympäristö on myös sosiaalisesti kestävä ympäristöä.

Viisi vuosikymmentä Helsingin seudun yhteistyötä

Lauri Jääskeläinen

Pandemian aiheuttaman tauon jälkeen Yhdyskuntasuunnittelun seura ry järjesti 18.11.2022 pitkstä aikaa keskustelutilaisuuden ajankohtaisesta teemasta. Aiheena oli eläkkeelle siirtyneen Hannu Penttilän teos ”Maasta ja metropolista – Omakohtaisia kokemuksiani viideltä vuosikymmeneltä” (2022).

Maanmittausalan koulutuksen saaneen DI Hannu Penttilän (s. 1954) ura on ollut monipuolinen yhdistelmä järjestötoimintaa, poliittisia luottamustehtäviä sekä viranhoitoa niin valtion, Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunnan YTV:n sekä Helsingin ja Vantaan kaupungin johtotehtävissä. Kokemusta hän hankki myös maakuntatasolta Hämeen maakuntajohtajana.

Penttilä kävi YSS:n tilaisuudessa läpi omakustanteisen teoksensa aihepiireistä lähinnä maapolitiikkaan ja pääkaupunkiseudun alueidenkäyttöön liittyviä kysymyksiä. Pieneltä osin esille nousivat myös Ruuhka-Suomen luonnonsuojelun käänneet. Itse teoksessa on luonnonsuojelu hyvin edustettuna, sillä Penttilän kolmannen sektorin toiminta oli nuorena partiolaisena keskittynyt erityisesti luonnonsuojeluun ja hän toimi Suomen luonnonsuojeluliiton Ympäristövuoden 1980 projektipäällikkönä. Vasta 24-vuotiaana hänet nimitettiin Espooseen perustetun ympäristönsuojelulautakunnan ensimmäiseksi puheenjohtajaksi.

Penttilä korostaa pitkäjänteisen ja suunnitelmallisen maapolitiikan merkitystä. Väestömäärältään kasvavien seutujen on vaikea huolehtia toimivasta

yhdyskuntarakenteesta ja kohtuullisten elinolojen turvaamisesta ilman vaalikaudet ylittävää ja kunnan strategiaan valintoihin perustuvaa maapolitiikkaa, jota myös lainsäädäntö tukee. Penttilän aloittaessa Vantaan apulaiskaupunginjohtajana vuonna 2015 kaupunki oli ajautunut hänen mukaansa hoipertelemaan maapolitiikasta maamarkkinoille. Penttilä ihmetteli myös suurin sanoin jo kahtena vaalikautena yritettyä lunastuslain uudistusta, joka muuttaisi vuonna 1977 säädetyn ”Kekkosen kompromissin” peruseriaatetta ansiottoman arvonnousun leikkauksesta osana lainsäädäntöä. Jopa oikeusministeriö lähti puhumaan ”oikeudenmukaisesta voitonjaosta” yhteiskunnan ja maanomistajan välillä sekä lunastuskorvauksen korottamisesta. Pian päättyvällä vaalikaudella korvauserusteiden uudistus ei kuitenkaan etene.

Pääkaupunkiseudun yhteistyö lähti Penttilän keräämien tietojen mukaan kehittymään maaliskuussa 1970. Tuolloin Hotelli Marskin yökerhon edessä kokoontunut viisikko, johon kuului pääkaupunkiseudun neljä kunnanjohtajaa ja sisäasiainministeriön kansliapäällikkö Arno Hannus, pääsi yhteisymmärrykseen vapaaehtoisen yhteistyötoimikunnan tarpeellisuudesta. Lakisäätiseksi toiminta muuttui YTV-lailla vuonna 1974, jonka jälkeen toimintaa on kehitetty lakien ja poliittisten suhdanteiden aallokossa vaihtelevalla intensiteetillä. Kataisen ja Stubbin hallitusten kaavailema metropolihallinto kaatui, kun ensin demarit torppasivat vahvoja peruskuntia tavoittelevan PARAS-hankkeen ja vastavuoroisesti kokoomus kaatoi metropolihallintokaavailut. Tämä vuosia jatkunut poliittinen kädenvääntö tavallaan synnytti valtion ja pääkaupunkiseudun 14 kunnan yhteisen MAL-sopimuksen. Penttilä kuvaa sittemmin seitsemälle seudulle laajentunutta MAL-sopimuskäytäntöä menestystarinaksi. Monet muut pääkaupungin ja valtion väliset neuvottelut eivät aina ole poikineet menestyksiä. Esimerkkinä epäonnistumisesta Penttilä halusi tuoda esiin Helsingin kantakaupungin alle suunnitellun Pisara-radan, mutta ottamatta sen enempää kantaa hankkeen järkevyyteen.

Keskustelua tilaisuudessa siivitti Greater Helsinki Vision -kilpailu. Valmistellun ja etukäteen pyydetyn puheenvuoron käyttänyt Pekka Korpinen, Hannu Penttilän edeltäjä Helsingin kaupunkisuunnittelu- ja kiinteistötoimen apulaiskaupunginjohtajana (1991–2007), arvioi vuonna 2007 ratkenneen kilpailun poikineen MAL-sopimuskäytännön. Kilpailussa oli seudun tavoitteelliseksi asukasmääräksi kiinnitetty 2 miljoonaa asukasta vuonna 2050. Määrä on kertaluokaltaan samaa suuruusluokkaa, mihin nykyisellä seudun lineaarisella 1,5 prosentin asukasluvun kasvulla päädyttäisiin, totesi Helsingin nykyinen maankäyttöjohtaja Rikhard Manninen. Hän myös vakuutti Helsingin edelleen edistävän Östersundomin kaavoitusta. Tällä hetkellä tehdään erilaisia vaihtoehtotarkasteluja, kun Helsingin yhdessä Vantaan ja Sipoon

kanssa laatima Östersundomin yhteinen osayleiskaava tuli tyrmätyksi oikeusasteissa. Pekka Korpinen puolestaan piti Östersundomin tilannetta suorastaan murheellisena: ”Osakuntaliitos ja kuntarajan siirto oli kiva saada mutta sen jälkeen lässähti”. Östersundom- ja Natura- keskusteluun osallistui myös arkkitehti Matti Visanti, joka aloitti Östersundom-projektissa vuonna 2007 ja hoiti sitä eläköitymiseensä saakka (2014).

Tilaisuus Helsingin kaupunkiympäristön toimialan Kymp-talossa keräsi nelisenkymmentä osallistujaa. Mukana oli monia alan todellisia veteraaneja, kuten Espoon kaupunkisuunnittelun historian kirjoittanut Pertti Maisala (s. 1939). Hän muun muassa toi esiin Espoon maanhankinnat vuosina, kun Espoo oli vielä kauppala eikä kaupunki. Kiinteistörakenteen hajanaisuus oli tuolloin kuitenkin ongelma – kauppalan aloittaessa toimintansa vuonna 1963 kiinteistöjä oli noin 19 000 kpl. Nuorempaa polvea olisi tilaisuudessa suonut olevan enemmän, totesi ympäristöministeriössä erityisasiantuntijana työskentelevä Juha Nurmi. Mennyt vaikuttaa tulevaan, ja ”kaiken jo kokeneiden” kertomuksista on paljon opittavaa. Samoilla linjoilla oli Helsingin kaupunkiympäristön toimialan johtaja, DI Ville Lehmuskoski. Yhdyskuntasuunnittelun seuran puheenjohtaja Tuomas Santasalo arveli, että vastaavatyypisten tilaisuuksien vahvaa perinnettä kannattaisi seuran lähteä elvyttämään.

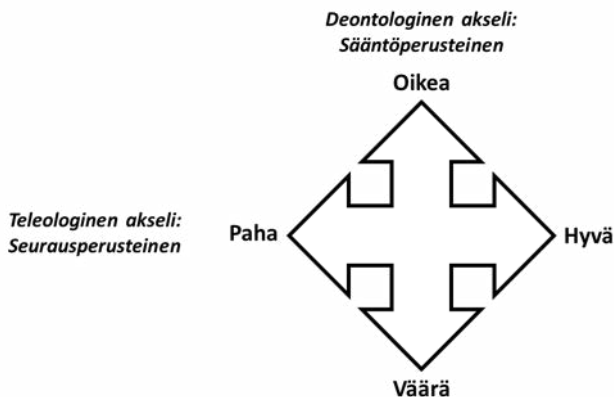
Oikeutta oikeuteen – ihmisoikeuksien logiikasta

Christer Bengs

Käsityksiä ihmisoikeuksista on paljon ja muutosten myllerrys synnyttää niitä lisää. Miten luodaan oikeutta perusoikeuksiin? Asian ymmärtämiseksi tulee pohtia ihmisoikeuksien rakennetta suhteessa yhtäläisyyteen, erilaisuuteen ja yhteiskunnallisiin instituutioihin. Se ei ole helppoa, mutta välttämätöntä, ja se koskee kaikkia yhteiskunnan toimialoja, myös maankäyttöä ja suunnittelua.

Etiikka ja oikeuksien rakenne

Laajuudessaan ja moninaisuudessaan etiikan analyysi (metaetiikka) on varsin haasteellista eikä helposti avautuvaa kommenteille. Rohkenen kuitenkin väittää, että oikea ja väärä eivät ole hyvän ja pahan synonyymejä. ”Oikea” ja ”väärä” viittaavat kenties käyttäytymissääntöihin, ”hyvä” ja ”paha” vuorostaan lähinnä tekojen seurauksiin. Kokemuksesta tiedämme, että oikea käyttäytyminen voi toisinaan johtaa pahoihin seurauksiin ja väärä käyttäytyminen joskus hyviin tuloksiin (Kuva 1).

KUVA 1 Etiikan muuttujat

Sääntöriippuvaisina oikea ja väärä ovat lisäksi sidoksissa historialliseen tilanteeseen. Tietyissä paikassa ja ajassa ne ovat melko yksiselitteisiä. Hyvänä pidetty saattaa sen sijaan hetkessä muuttua pahaksi. Ihmisoikeuksien kannattajana voisi ajatella ihmisoikeuksia eräänlaisena sääntöihin tiivistettynä ihanteena, jonka tarkoituksena on turvata jokaisen yksilön perusoikeuksia kuten oikeus elämään, toimeentuloon ja turvallisuuteen. Tulkinnan varaan jää, missä määrin ihmisoikeuksia koskevat säännöt tuottavat toivottua tulosta.

Perusoikeuksien lista on ajan myötä kasvanut yhä mittavammaksi. (Strzelewicz, 2001) Sanomattakin on selvää, että yhtäläiset oikeudet koskevat hyvin erilaisia ihmisiä. Erilaisuus siis ei voi olla perustana universaalisten oikeuksien kieltämiselle. Pikemminkin juuri erilaisuuden olemassaolo edellyttää yleisten, kaikkia koskevien oikeuksien määrittelemistä ja puolustamista.

Ajatus jokaiselle kuuluvista jakamattomista ihmisoikeuksista on vanha, mutta tapa perustella näitä oikeuksia riippuu historiallisista olosuhteista. Ihmisoikeuksien looginen perusta on kuitenkin aina sama: Minun oikeuteni tulee olla myös kaikkien muiden henkilöiden oikeutta. Ihmisoikeudet ovat siis jakamattomia ja universaaleja. Ne eivät saa olla keskenään ristiriitaisia eivätkä vain tiettyjen ryhmien oikeuksia. Lisäksi ihmisoikeudet tulee kollektiivisesti turvata niin, että rikkomuksia estetään ja sanktioidaan julkisen oikeudella (Kuva 2).

KUVA 2 Oikeuksien rakenne

Ihmisoikeudet muodostavat perustan, jolle yhteiskunnan eriytyneemmät oikeudet rakentuvat. Säännösten tarkoituksena on turvata niiden toteutumista, mikä edellyttää lakien keskinäistä ristiriidattomuutta. Toimintaa ohjaavina tekijöinä yhtenäinen moraalinen ja perinnekertomukset ovat yhteiskunnassamme vaihtuneet lakien ja asetusten jatkuvaan kasvuun. Siksi on tärkeää ymmärtää tämän säännösten logiikka.

Sääntöjä on kahdenlaisia, positiivisia ja negatiivisia. Positiivinen sääntö kertoo mitä kulloinkin saa tehdä. Oikeuksien tärkeä piirre on niiden positiivisuus. Kaikkea saa olla ja tehdä, mikä ei vaaranna muiden ihmisten vastaavia oikeuksia ja mitä soisi itselleen tapahtuvan. Toisaalta positiivista säännöstöä ei voida kontrolloida ja turvata ilman negatiivisia sääntöjä eli kieltoja. Ihmisoikeuksien lähistoria tarjoaa kuvan positiivisten sääntöjen jatkuvasta kasvusta, joita ei ole valvottu kieltävillä säännöillä ja sanktioilla. Oikeuksien myöntäminen ei välittömästi vaadi mitään, mutta kiellot sitäkin enemmän.

Positiivinen ja negatiivinen säännöstö pistää miettimään säännöttömyyden tilaa, joka muodostuu oikeuksien ja kieltojen negatiivisista. Oikeuden kieltäminen synnyttää valinnanvaraisuuden tilaa, kieltojen kieltäminen vuorostaan kaikkea mahdollistavaa tilaa. (Greimas, 1984) Toimivaa säännöstöä on vaikeaa kuvitella ilman kieltojen olemassaoloa. Pelkkiin kieltoihin perustuva säännöstö olisi vuorostaan pakkopaitana niin laaja ja monimutkainen, että sen ylläpito kävisi mahdottomaksi. Oikeuksien, kieltojen ja valinnanvaraisuuksien tulee olla tasapainossa (Kuva 3.).

KUVA 3 Säännösten rakenne

Ruotsin asuntopoliittikka on esimerkki siitä, miten vaikeaa on säätää lakeja ihmisoikeuksien turvaamiseksi. Maan perustuslaki mainitsee kansalaisten perusoikeutena – kenties ainoana maailmassa – oikeuden asuntoon. Oikeuden toteuttamiseksi vuokra-asunnoiksi tuotetaan pelkästään yleishyödyllisiä vuokrayhtiöitä (allmännyttan), jotka voivat olla joko yksityisessä tai julkisessa omistuksessa, mutta eivät saa tuottaa (laskennallista) voittoa. Voittojen kieltämisen perusteluna oli ajatus siitä, että perusoikeus ei saa olla spekulatiivisen kohteena. Koko asuntokannasta noin kaksi viidesosaa on yleishyödyllisiä vuokra-asuntoja, ja näissä asuvat eivät saa vuokrata asuntojaan edelleen. Toinen merkittävä asuntojen hallintakategoria on osuuskunnat (bostadsrätt), ja näihinkin pätee jälleenvuokrauksen kieltäminen. Vain kiinteistöjä (ägorätt), kuten omakotitaloja ja häviävän pientä määrää kiinteistöiksi muodostettuja kerrostaloasuntoja (ns. 3D-kiinteistöjä, 3D-fastigheter), voi antaa vapaasti vuokralla.

On vaikeaa nähdä, miten Ruotsin asuntopoliittiset ratkaisut olisivat edistäneet maan ihmisoikeustilannetta. Käytännössä kerrostaloissa asuvat eivät pysty kasaamaan omaisuutta asumisen kautta, mikä on johtanut maan varallisuuden poikkeukselliseen keskittymiseen. Vuonna 2020 Ruotsin Gini-kerroin oli 87,2, mikä on maailman korkeimpia.¹ Yksilöiden sijoitusvaihtoehtoksi on jäänyt pörssikeinottelu. Tilanne saa tietysti varattomia kansalaisia takertumaan hyvinvointivaltiota puolustaviin poliittisiin puolueisiin, koska vuokra-asuntoa ei voi kriisin iskiessä realisoida. 1940-luvulta lähtien kehitetty järjestelmä on lisäksi johtanut rakennusteollisuuden poikkeukselliseen keskittymiseen, kaupunkisuunnittelun muuttumiseen grynderiehtoiseksi, laaja-alaisiin pimeisiin vuokramarkkinoihin, alueelliseen segregatioon ja siihen liittyvään rikollisuuteen sekä vuokrasektoria hallinnoivan pääpuolueen korruptioon. Kaiken kukkuraksi yleishyödyllisen sektorin vuokrat ovat pidemmällä aikavälillä nostaneet asumiskustannusten yleistä tasoa. (Bengs, 2015; Gråbacke, 2002)

Ihmisoikeuksien kunnianhimoinen puolustaminen on naapurimaan kohdalla käänntynyt itsensä vastakohtaksi. Syynä ei ole se, että asumiselle on annettu perustuslaillista suojaa, vaan toteuttamistavassa. Ehkä asumisen määrittäminen perusoikeudeksi olikin alun perin vain väline muiden tarkoitusten saavuttamiseksi? Ovatko sovelletut keinot olleet itsetarkoitusta? Asuntopoliittikan status Ruotsin pyhänä lehmänä viittaa tähän.

Ihmisoikeuksien syvempi ymmärtäminen liittyy mielestäni kolmeen ajatuskuvioon. (1) Perustana on käsitys määrättyjen oikeuksien *universaalisuus*

¹ Gini-kertoimen ollessa 100, yksi henkilö omistaa kaiken varallisuuden. (Credit Suisse, 2021)

desta. Ilman tiettyä yhteismitallisuutta ei voi olla kaikkia yksilöitä koskevia ihmisoikeuksia. (2) Ihmiskunnan jokaisen yksilön erityisyys ilmentää toimintaedellytysten ja yksilöllisten resurssien *erilaisuutta*. (3) Eri yhteiskuntajärjestelmiä voidaan arvioida sen mukaan, missä määrin julkinen valta pystyy ihmisoikeuksia takaamaan ja toteuttamaan.

Universaalisuus

Suuret uskonnot perustavat vastavuoroisuuden periaatteelle. Monistinen kristinusko tunnustaa yhden Jumalan, joka Nikean ensimmäisen kirkolliskokouksen (v. 325) päätöksen mukaan muodostuu pyhästä kolminaisuudesta eli Isästä, Pojasta ja Pyhästä Hengestä. (SEP, 2020) Uskonnon tekemä ero ikuisuuden (tuonpuoleisen) ja ajallisuuden (tämänpuoleisen) välillä vastaa Isää ja Poikaa. Välittävänä tekijänä on Pyhä Henki, joka yhdistää ikuisuuden ajallisuuteen.

Kristinusko kanonisoiitiin noin 1000 vuotta rahatalouden syntyamisen jälkeen. Universaalisuuden ilmentymänä kristinusko tuskin olisi ollut uskottavaa ilman juurtunutta rahataloutta. Siinä missä rahatalous yhdistää tätä maailmaa, Pyhä Henki yhdistää vielä laajempaa piiriä. Kirkon rahavalta tuntuu omaksuneen Pyhän Hengen aikaa ylittävän kyvyn, ulottaen sen tuonpuoleiseen saakka. Saihan sielujen pelastuskin hintalappunsa.

Ensimmäiset tiedossamme olevat eurooppalaiset oikeusjärjestelmät syntyivät Kreikan antiikin kaupunkivaltioiden kehittymisen myötä 700-luvulla eaa. Niiden perustaksi laadittiin kansalaisten yhteiselämää ja hallintoa säättävät lait. Samoihin aikoihin eli 600-luvun puolivälissä kehkeytyi Aigeianmeren alueella rahatalous. (Harari, 2018) Rahaan perustuva vaihdanta mullisti antiikin Kreikan elämää monin tavoin. Se on yhdistetty valtiosääntöjen ja lakien kirjaamiseen, talouden voimakkaaseen kehittymiseen sekä uskonnosta vapautuneen filosofian syntyyn. (Jaegen, 2003) Välillisesti se vaikutti kenties ratkaisevasti myös käsitykseen ihmisoikeuksista.

Rahakolikko koostui vakiomäärästä arvometalleja. Kolikon lyöjän eli hallitsijan tuli nauttia yleistä luottamusta, jotta rahan käyttäjä luottaisi ilmoitettuun metallikoostumukseen eli siihen, että todellinen arvo vastaisi oletusarvoa. Syntyi käsitys universaalisen arvon ilmentymästä, johon kaikki muut hyödykkeet saatettiin yhteismitallisesti verrata. Kaupallisten suhteiden kehittyminen heijasti luottamuksen laajuutta.

Näin ei tapahtunut ilman vastalauseita, koska maailmassa on muitakin kuin rahassa mitattavia hyveitä. Niinpä kyynikkokoulukunnan filosofi Diogenes Sinopelainen (404–323 eaa.) julisti, että raha on kaikkien paheiden kotikaupunki. (Laertius, 1991, 53) Siitä huolimatta se loi yhteismitallisuuden kangastuksen, josta antiikin luonnonfilosofia kehittyi ja johon universaalisuus

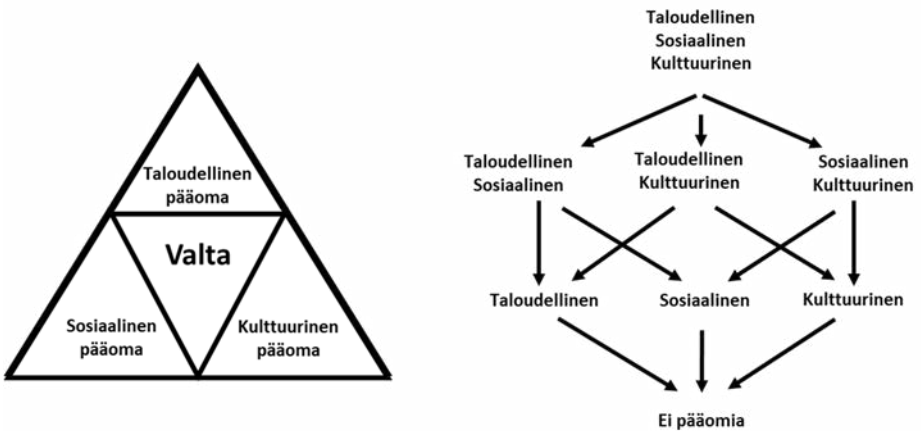
teen pyrkivä luonnontiede yhä rakentuu. Kaikki olemassa oleva on yhtä ja olemattomasta on turhaa spekuloida.

Miten rahatalous on vaikuttanut käsitykseen ihmisoikeuksista? Jakamattomina ihmisoikeudet muistuttavat rahatalouden ajatuskuviota. Kuten kolikolla, jokaisella ihmisellä on arvonsa. Jos tätä arvoa ei tunnusteta, niin yhteisö menettää sekä yksilön arvon että tähän liittyvän sosiaalisen lisäarvon. Yksilön arvon takaa periaatteessa poliittinen yksikkö, useimmiten valtio sekä kansainväliset sopimukset.

Erilaisuus

Universaalisuuden keskellä ihmiset ovat erilaisia eivätkä kaikki yhteiskunnan jäsenet pysty tai halua käyttää lakisääteisiä oikeuksiaan. Tämä ei vähennä ihmisoikeuksien vaalimisen tarpeellisuutta, pikemminkin päinvastoin. ”Tasa-arvo” viittaa ihanteeseen, kaikista erilaisuuksista huolimatta. ”Oikeus” liittyy vuorostaan myös institutionaaliin toimintaedellytyksiin.

Maamme edustuksellisesta demokratiasta huolimatta yksilöiden todelliset mahdollisuudet ajaa etujaan ja osallistua päätöksentekoon ovat erilaiset. Erot ilmenevät suhteessa yksilöiden käytössä oleviin resursseihin, joita voi kutsua sosiaalisiksi, kulttuurisiksi ja taloudelliseksi pääomaksi (Kuva 4, vas.).

KUVA 4 Vallan komponentit erityisinä ”pääomina” ja yhteiskunnan hierarkkinen rakenne

Sosiaalinen pääoma tarkoittaa yksilön käytössä olevia sosiaalisia voimavaroja. Elinkeinorakenteen muutosten ja maamme myöhäisen kaupungistumisen takia perinteiset verkostot ovat surkastuneet ja korvautuneet vaihtuviin yhteisöihin perustuvilla kontakteilla. Tilanne heijastuu muun muassa yhden henkilön ruokakuntien osuuden kasvuna. Erotuksena perinteisten sosiaalisten suhteiden vastavuoroisuudesta sosiaalinen media on huimasti lisännyt eivertoitavaa kanssakäymistä, mikä ei välttämättä johda sosiaalisen pääoman kartuttamiseen. Samalla median ja tietotekniikan laajeneminen altistavat sosiaaliselle manipulaatiolle ja kontrollille. (Bengs, 2021a)

Taloudellisella pääomalla en tarkoita tuloja vaan varallisuutta. Maamme talousoppineiden puheissa talouskasvu riippuu sijoitettavan pääoman määrästä. Sijoitettava pääoma kasvaa talouskasvun myötä, mutta myös varallisuuden keskittyessä, koska keskittyminen johtaa monopolisoitumisen myötä hintojen nousuun ja kulutuksen suhteelliseen pienenemiseen. Sijoitettava pääoma ja talouskasvu olisivat tämän logiikan mukaan suurimmillaan, jos yksi ihminen omistaisi kaiken ja muut eläisivät mahdollisimman vähällä. Varallisuustilastojen valossa eriarvoisuuden syveneminen on globaali trendi. Koko maailman mittakaavassa eriarvoisuutta mittaava varallisuusjakauma oli Gini-kertoimella ilmaistuna vuonna 2020 88,9. Suomen osalta vastaava luku oli 74,0. (Credit Suisse, 2021)

Kulttuurisella pääomalla tarkoitan koulutuksen, sivistyksen ja muiden elämäntaitojen tuomaa henkistä varallisuutta. Tämä pääomatyyppi on sidoksissa muihin pääomatyypeihin, mutta se on silti verrattain itsenäinen. Perinteisesti koulutuksen ja sivistyksen hankkiminen ovat yksilön sosiaalisen nousun liikkeelle panevaa voimaa. Tilanne on kenties muuttunut, koska koulutuksen sivistyksellinen osuus on vähenemässä sovellettavan tiedon hyväksi. Muutos heijastanee aikamme massakoulutuksen proletarisoitumista. Kaikille maksuttoman koulutuksen tarjoavana maamme on kuitenkin kansainvälistä eliittiä. Eri maiden väliset erot ovat suuria. Meillä koulutus kestää keskimäärin 17,8 vuotta. OECD-maiden keskiarvo on 14,5. (OECD Stat., 2017)

Koko väestön kohdalla kolmen pääomatyyppin jakauma heijastaa eri ryhmien suhteellista vaikutusvaltaa (Kuva 4, oik.). Huipulla toimivilla kaikki pääomatyyppit ovat käytössä, alhaalla elävillä tuskin yhtään. (Cheng, 2019, s. 113) Maamme resurssittomien kansalaisten laiskahko vaaliosallistuminen heijastuu alhaisena äänestysprosenttina, mikä vastaa OECD:n keskitasoa (69%). (OECD Stat., 2017)

Poliittista eliittiä suosivana rakenteellinen eriarvoisuus on merkittävä haitta ihmisoikeuksien toteutumiselle. Se myös lisää hyväosaisten ennako-

luuloa jakamattomia oikeuksia kohtaan, jos ihmisoikeuksien puuttuminen nähdään itseaiheutettuna ja luonnollisesta erilaisuudesta johtuvana.

Yhteiskuntajärjestelmä

Yhteiskuntajärjestelmästä riippumatta kaikki tuntemani nykyvaltiot ovat kansallisten eliittien johtamia. Jos antiikin Perikles (495–429 eaa.) vierailisi nykymaailmassa, hän tuskin näkisi demokratiaa missään. Hänelle se tarkoitti kansanvaltaa, jolloin valtion johto heijastaa kansan koostumusta. Eliittivallan välttämiseksi muinaiset kreikkalaiset suosivat edustajiaan valitessa vaalien sijasta arpaa.

Yhteistä kaikille valtioille on resurssien hallinta, mikä tapahtuu sekä väkivaltamonopolin että ideologian keinoin (Kuva 5). Valtio on tässä mielessä hallitsemiensa toimintojen yläpuolella, mutta samalla julkista valtaa käyttävät ihmiset sitoutuvat tavalla tai toisella resurssien, väkivallan ja ideologian hallintaan liittyviin intresseihin. Käytännössä julkinen valta koostuu yksityisistä intresseistä, vaikka poliittisesti julkinen sektori ohjaa yksityisiä tahoja.

Johtaako eliitti valtiota tai valtio eliittiä? Vastaus riippuu tietysti katsantokannasta. Edellisessä tapauksessa resurssija hallitsevat käyttävät poliittista valtaa, jälkimmäisessä tapauksessa poliittisen vallan käyttäjät hallitsevat resurssija. Yleisen jaon mukaan maailma jakaantuu liberaaleihin demokra-

KUVA 5 Valtion hallinta

tioihin ja muihin. Niiden ero kuvataan usein edustuksellisen demokratian laajuuden ja elinkeinoelämän sääntelyn kautta.

Ukrainan sota on tuonut puuttuvat ihmisoikeudet koko maailman silmien alle. Amerikkalainen Francis Fukuyama on antanut Ukrainan sotaa tulkitsevalle artikkelille otsikon *"The war on Liberalism"*. (Fukuyama, 2022) Otsikko on ymmärrettävä, mutta suoranainen väärinymmärrys on hänen käsityksensä siitä, että liberalismien historia olisi yhtä kuin ihmisoikeuksien historia. Liberalismi ajoi menestyksellisesti talouselämän vapautumista USA:n itsenäistymisen ja Ranskan vallankumouksen aikoina yli 200 vuotta sitten. Aate joutui jo 1800-luvun alussa ihmisoikeustaistelijoiden hampaisiin sosiaalista eriarvoisuutta ja työn hedelmien riistoa ylläpitävänä järjestelmänä. Fukuyaman artikkeli kuvanee sekä anglosaksisen maailman liberaalien itseymmärrystä että monopolien hellimää vapausideologiaa.

Vladimir Putinin puhe sodan alkupäivinä oli hegeliläisen nationalismin tyylipuhtainta hehkutusta. Hämmästyttävällä tavalla se myötäili suoraan ns. venäläisyyden symboliikkaa, jossa valtiouuskollisuus istuu venäläisyyden ytimessä. Toimivana subjektina ei ole kansanvalta, vaan mitä erilaisimmissa symbolisissa muodoissa kuvattu *kansan sielu*. (Hellberg-Hirn, 1998) Tällainen valtio ei tunnista eikä tunnusta ihmisoikeuksia, vain yksilöiden velvollisuuksia. Ihmisten oikeudet ovat yhtä kuin heidän velvollisuutensa valtiota ja kansaa kohtaan. Putin on suoraa jatkoa tsaarien ja bolševikkien ketjulle. Tähän myöhäisromantiikan filosofiseen traditioon ovat yhtyneet niin 1800-luvun suuret venäläiset kirjailijat kuin myös dissidentti Aleksandr Solženitsyn (1918–2008), Moskovan nykypatriarkasta puhumattakaan.

Ehkä Venäjän esimerkissä piilee laajempi retorinen totuus. Sananvapautta vainoavat diktatuurit korvaavat oikeudet velvollisuuksilla vetoamalla kansalaisten yhteisöllisyyteen. Argumenttina yhteisöllisyys on tehokkainta retoriikkaa ja lisäksi se kuuluu osaksi ihmisoikeustaistelua! Perimmiltään jakamattomat ihmisoikeudetkin ovat nousseet esille yksilöistä muodostuneiden yhteisöjen kokemien vääryyksien avittamina. Valtioissa yleensä, ja kansallisvaltioissa erityisesti, nationalismi on yhteiskuntaa mobilisoiva voima. Sen puuttumisesta Libanon on surullinen esimerkki. Siellä kansallisaate on väistynyt lahkopolitiikan myötä, valtio on toimintakyvytön ja kärsimykset kammottavia. (Bengs, 2021b)

Sodat osoittavat yksiselitteisesti, että voittajaksi valikoituu resurssirikkein osapuoli. Varallisuuden kertyminen ei liity vain resurssien hallintaan ja kasvattamiseen, vaan yhtä lailla väkivaltamonopoliin. Väkivaltakoneisto on suurimpia resurssien syöppöjä, ja rikkaimmissa maissa sotakoneiston laajentaminen puhalttaa kasvuvauhtia kansantalouteen ja tasoittaa suhdan-

nevaihteluita, kuten John Maynard Keynes (1883–1946) totesi jo 1930-luvulla. USA:lla on yli 700 varsinaista sotilastukikohtaa ympäri maailmaa, jotka viime kädessä turvaavat sen pääomien haluttua liikkuvuutta ja poliittista vaikutusvaltaa. USA:n Venäjä-politiikka on arvatenkin osa sen Kiina-politiikkaa, koska vain Kiinasta on sille taloudelliseksi kilpailijaksi.

Venäjä ei ole pelkästään esimerkki nationalistisesta retoriikasta, vaan myös resurssien haltuunotosta vallankäytön keinoin. Presidentti Jeltsin yksityisti vuosina 1992–94 valtion omaisuutta jakamalla vouchereita. Yksityistäminen koski kaasua, öljyä, louhintaa, rautateitä ja muuta kuljetusta sekä maataloutta eli *maankäyttöön sidottuja monopoleja*. Kaksi kolmasosaa omistuksista jaettiin yhtiöiden sisäpiireissä. Toiminta jatkui vuonna 1995 niin sanotulla ”laina osakkuutta vastaan” -ohjelmalla, jonka ideana oli rahoittaa Jeltsinin vaalikampanjaa vuokraamalla 12 valtion omistamaa suuryritystä vaalirahoittajille. Jeltsinin voitettua yritysten omistus luovutettiin vuokraajille. (Hyatt&McEvoy, 2022)

Putin kiristi otettaan valtiosta kiihdyttämällä varallisuuden keskittymistä. Vuonna 2001 maassa oli 8 miljardööriä, joiden yhteenlaskettu varallisuus oli 12,4 miljardia dollaria (Hyatt&McEvoy, 2022). Vuonna 2011 vastaavat luvut olivat 101 miljardööriä ja 432,7 miljardia dollaria. Talouslehti Forbesin mukaan miljardöörejä oli vuonna 2021 tiettävästi 118 (HS, 13.3.2022, B5). Oligarkkivalta heijastuu varallisuuden voimakkaana keskittymisenä. Vuonna 2000 Venäjän Gini-kerroin oli Credit Suissen (2021) arvion mukaan jo 84,7 ja vuonna 2020 se oli 87,8. USA:n vastaavat luvut olivat 80,6 ja 85,0, eli samaa luokkaa. Kiinan luvut olivat huomattavasti pienemmät: 59,9 ja 70,4. Nämä luvut kuvaavat siis kyseisten maiden sisäistä taloudellista eriarvoisuutta.

Jos tarkastelun kohteena on *globaalin* talouden rikkaimman 1 prosentin jakauma, niin USA:n yliote on murskaava. Credit Suissen (2021) mukaan USA:n varakkaimman prosentin osuus globaalista rikkaimmasta prosentista on 40,0 %, kun taas Kiinan vastaava osuus on 9,3 %. Ruotsi (1,0 prosenttia), Venäjä (0,5 prosenttia) ja Suomi (0,2 prosenttia) sijoittuvat alasarjaan. Yhteiskuntajärjestelmästä riippumatta varallisuuden jatkuva keskittymisen muodostanee merkittävimmän vaaran ihmisoikeuksien toteutumiselle. Se lisää yhteiskunnan eriarvoisuutta, vähentää sen legitimizeettiä, ruokkii ennakkoluuloja ja vaikeuttaa tai tekee mahdottomaksi suuren enemmistön omaehtoisen toiminnan.

Lopuksi

Ihmisoikeudet ovat kaikille samat, mutta niillä on myös yhteisöllinen puolensa ja siksi niitä voisi verrata totuuden problematiikkaan. *Totuus* on se, mikä on

olemassa ja näyttää siltä. *Salaisuus* on se, mikä on olemassa, mutta ei näytä siltä. *Valhe* on se, mikä ei ole olemassa, mutta näyttää siltä. Epätosi ei ole olemassa, eikä näytä siltä eli se muistuttaa mieliharhaa. (Greimas, 1984) Ihmisoikeudet tuntuvat toisinaan pyörivän salaisuuksien, valheiden ja mieliharjojen ympärillä. Ihmisoikeuksia on, mutta ne eivät näytä niiltä, tai sitten niitä ei ole, mutta ne näyttävät niiltä. Toisinaan koko ihmisoikeuksien käsite tuntuu mieliharhalta, mutta siitä huolimatta ne ovat sekä käsitteenä että innoittajana olemassa.

Mielestäni olisi aiheellista pohtia, miten kaupungistuminen ja suunnittelukäytännöt vaikuttavat ihmisoikeuksien toteutumiseen. Kysymys ei ole vain meidän, vaan jälkeläistemme elämästä. Yhdyskuntasuunnittelu-lehden aiempi numero (1/2021 "Oikeus kaupunkiin") viittaa ryhtiliikkeen tarpeellisuuteen. Kaupungista puhuttiin paljon, oikeuksista vähän. Mielestäni tulisi työstää oikeuskäsitettä analyttiseen suuntaan, jotta se voisi olla työkaluna myös empiirisissä tutkimuksissa. Dataa on paljon, analyysivälineitä vähemmän.

Viittaukset

- Bengs, C.** (2021a). *A Panglossian Dilemma*. InTechOpen. <https://www.intechopen.com/chapters/75008>
- Bengs, C.** (2021b). *Miten ymmärtää taloutta, maankäyttöä ja rakentamista? Yhdyskuntasuunnittelu 2021:2-3*, s. 102-117
- Bengs, C.** (2015). *The housing regime of Sweden: Concurrent challenges – Part A: Aims, effects and interpretations*, Aalto University publication series SCIENCE + TECHNOLOGY, 14/2015 <https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=The+housing+regime+of+sweden+Bengs>
- Credit Suisse** (2021). *Global Wealth Data Book* <https://www.coursehero.com/file/122010390/global-wealth-databook-2021pdf/>
- Laertius, D.** (1991). *Liver of Eminent Philosophers*. Volume II. The Loeb Classical Library. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England
- Fukuyama, F.** (2022). *The war on liberalism*. FT Life&Arts, Saturday 5 March 2022
- Greimas, A.J.** (1984). *Structural semantics: An attempt at a model*. University of Nebraska Press, Lincoln
- Gråbacke, C.** (2002). *Tre svenska fackförbunds agerande under perioden 1945-1976*. Göteborg: Meddelanden från ekonomisk-historiska institutionen (no. 85), Handelshögskolan vid Göteborgs universitet.
- Harari, Y.N.** (2018). *Money*. Vintage Minis/ Penguin: London
- HS Helsingin Sanomat** (13.3.2022). *Putinin suurin uhka saattaa syntyä 145-miljoonaisen kansan pettymyksestä*. s. B5.
- Hyatt, J. & McEvoy, J.** (2022) *What is an oligarch? Here's what you need to know about Russia's billionaires*. Forbes March 14, 2022 <https://www.forbes.com/sites/johnnyhyatt/2022/03/14/what-is-an-oligarch-heres-what-you-need-to-know-about-russias-billionaires/?sh=3753ba16271f>
- Jaeger, W.W.** (2003). *The Theology of the Early Greek Philosophers: The Gifford lectures 1936*. Wipf and Stock Publishers: Eugene Oregon
- OECD, Statistics.** (2017). *Better Life Index, Voter turnout Percentage, Years of education*. <https://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=72467> [luettu 14.3.2022]
- Strzelewicz, W.** (2001). *De mänskliga rättigheternas historia*. Ordfront/Minerva: Stockholm
- SEP Stanford Encyclopedia of Philosophy.** (2020). *Trinity*. <https://plato.stanford.edu/entries/trinity/> [luettu 14.3.2022]

Ihmisoikeuksien historia

Christer Bengs

Strzelewicz, W. (2001, 1943, 1948,1968,1983). *De mänskliga rättigheternas historia: Från den amerikanska oavhänglighetsförklaringen till våra dagar.* Stockholm: Ordfront 343 s.
ISBN 91-7324-806-1

Willy Strzelewics (1905-1986) oli saksalainen yhteiskuntatieteilijä ja humanisti, joka vuonna 1931 teki väitöskirjansa Max Horkheimerin (1895-1973) ohjauksessa Frankfurt am Mainissa. Pari vuotta myöhemmin hän pakeni Tsekkoslovakian ja Norjan kautta Ruotsiin. Palattuaan Saksaan vuonna 1955 hän toimi yhteiskuntatieteiden professorina. Kirja on laaja ja monipuolinen, mutta oletettavasti koottu lyhyemmistä, osin päällekkäisistä kirjoituksista. Kirjan ajankohtaisuutta korostaa sen maanpakoon liittyvä syntyhistoria. Strzelewicz osoittaa, miten aatteiden kehittelyn taustalla ovat todelliset, maailmanhistoriaan vaikuttaneet tapahtumat. Teoretisointi ankkuroituu todellisuuteen.

Yhteismitallisuus

Käsitys ihmisoikeuksien jakamattomuudesta heijastaa vastavuoroisuuden periaatetta, joka löytyy kaikista suurista uskonnoista. Ensimmäiset tiedossamme olevat eurooppalaiset oikeusjärjestelmät liittyivät Kreikan antiikin kaupunkivaltioiden syntyyn 700-luvulla e.a.a. *Polis* oli kaupunkivaltio, jonka perustana oli kansalaisten yhteiselämää ja hallintoa säättävä laki.

600-luvun puolivälissä ennen ajanlaskumme alkua syntyi Aigeianmeren alueella rahatalous.¹ Rahaan perustuva vaihdanta mullisti antiikin Kreikan elämää monin tavoin. Se on yhdistetty talouden voimakkaaseen kehittymiseen sekä uskonnosta vapautuneen filosofian syntyyn. (Jaegen 2003) Välillisesti se vaikutti kenties ratkaisevasti myös käsitykseen ihmisoikeuksista.

¹ Maksuvälineitä oli käytetty paljon ennen löytyä rahaa. Sumerissa käytettiin jo 3000 vuotta e.a.a. ohrayksikköä (ns. *sila*) vaihdantavälineenä. Tämä maksuväline oli luotettava, koska sillä oli vaihtoarvoaan vastaava käyttöarvo. Se korvautui ajan mittaan hopeasekelillä, joka vastasi yhtä ohrasilaa. Hopeasekeli ei siis ollut löytyä rahaa, vaan vastasi 8,33 grammaa hopeaa. Ohran sijasta hopea oli käytökelpoisempi vaihdantaväline, koska sitä oli kätevästi kuljettaa mukanaan eikä se pilaantunut.

Rahakolikkojen koostumus vastasi tietyn painomäärän verran arvometalleja. Kolikon lyöjän tuli nauttia yleistä luottamusta, jotta rahan vastaanottaja luottaisi ilmoitettuun metallikoostumukseen eli siihen, että todellinen arvo vastaisi oletusarvoa.

Rahatalouden synty mullisti yhteiskuntaa ja ajattelua kahdella tavalla. Toisaalta syntyi käsitys siitä, että on olemassa joku *universaalinen* arvon ilmentymä, johon kaikkia muita hyödykkeitä voi yhteismitallisesti verrata. Ajattelutavan yleistyessä rahan valtakunta saattoi laajentua materiaalisen elämänpiirin ulkopuolelle, suhteiden abstraktiseen maailmaan. Raha-arvon omaksuivat niin valtaa pitävät ja menestystä haikailevat kuin rakkautta tavoittelevat ja vihaa pursuavat.

Näin ei tapahtunut ilman vastalauseita, koska maailmassa on muitakin kuin rahassa mitattavia hyveitä. Niinpä kyynikkokoulukunnan jäsen, filosofi Diogenes Sinopelainen (404–323 eaa.) julisti, että raha on kaikkien paheiden kotikaupunki. (Diogenes Laertius VI-X, 53) Vastustuksesta huolimatta raha loi yhteismitallisuuden kangastuksen, josta antiikin luonnonfilosofia kehittyi ja johon universaalisuuteen pyrkivä luonnontiede yhä rakentuu. Kaikki olemassa oleva on yhtä ja olemattomasta on turhaa spekuloida.²

Toisaalta rahatalouden synty edellytti luottamusta niihin kaupunkivaltioiden hallitsijoihin, jotka rahaa lyötättivät. Luottamuksen laajuus oli verrannollinen kaupallisten suhteiden kehittymiseen. Se lisäsi kaupunkivaltion vaikutusvaltaa ja samalla hallitsijan omaa valtaa. Yhä edelleen USA:n kansainvälinen vaikutusvalta on sidoksissa dollarin globaaliin käyttöön, mikä takaa maan herruutta siinä missä aseet. Iran pyrki taannoin irrottautumaan dollarista, ja USA irtisanoutui ydinvoimaa rajoittavasta sopimuksesta. Iranin ydinlaitoksia pommitettiin Israelin toimesta. Korrelaatio vai kausaalisuhde?

Miten rahatalous on vaikuttanut käsitykseen ihmisoikeuksista? Jaka-mattomina ihmisoikeudet muistuttavat rahatalouden ajatuskuviota. Kuten kolikolla, jokaisella ihmisellä on tietty arvo – ihmisarvo. Jos tätä arvoa ei tunnusteta, niin yksilön lisäksi yhteisökin menettää vastaavan arvon. Kuten rahataloudessa, yksilön arvon takaa poliittinen yksikkö eli valtio. Antiikin Kreikassa ihmisarvo ei koskenut kaikkia ihmisiä. Demokratian aikana noin viidennes koko Ateenan väestöstä laskettiin poliittisia oikeuksia omaaviksi kansalaisiksi. Ulkopuolelle jäivät naiset, lapset, ulkomaalaiset ja varsinkin orjat, joiden arvo määräytyi markkinoilla.

² Luonnontieteet ovat muodostuneet kaikkien muiden tieteiden malliksi, mutta siitä huolimatta muiden tieteenalojen käytäntöön kuuluu edelleen keskeisenä osana spekulatio. Niiden kohteena ei ole rajallinen määrä esineitä vaan rajaton määrä ihmisten välisiä suhteita ja merkityksiä.

Antiikista keskiaikaan

Kreikan *kyynikoiden* elämänfilosofia tähtäsi arjen hallintaan, joka perustuisi sekä vapautumiseen sosiaalisista konventioista, että omien tarpeiden minimoimiseen. Tämä suuntaus sai seurakseen elämänhallintaan pyrkivän *stoalaisen* filosofian, joka teki eron järjen ja ilmiöiden maailmojen välillä. *Järjen maailma* oli todellista ja luonnollista. *Ilmiöiden maailman* ymmärtämistä häiritsi stoalaisten mukaan intohimot, itsekeskeisyys ja kateus. Stoalasten havittelema *luonnonoikeus* siis heijasti ihmiskunnan sisäistä, järjestelmällistä luontoa. Tämä oikeus oli kestävä ja ihanteellista erotuksena maalliseen oikeuteen, joka oli muuttuvaa ja vajavaista.

Stoalaisten vaikutuksesta Rooman imperiumin oikeuskäytännössä vahvistui ajatus *ihanteellisesta* oikeudesta erotuksena *maallisesta* oikeudesta. Rooman kansalaisia koskeva *jus civile* oli sovittava valloitetujen kansojen oikeusperinteisiin, jonka seurauksena syntyi erilaisia *jus gentium*iksi kutsuttuja alueellisia kompromisseja. Imperiumi synnytti samalla kosmopoliittisuuden ja ruokki nurkkakuntalaisuuden sijasta käsitystä yleisinhimillisyydestä.

Rooman valtionuskonnoksi noussut kristinusko ei jakanut stoalaisten järkioptimismia. Kristillisyyden päämääränä on sielun pelastaminen, mikä edellyttää yksilöiltä omaehtoista tahtoa. Luonnonoikeutta pidettiin kyllä jumalallisena, mutta siihen liitettiin keskiaikana mm. Tuomas Akvinolaisen toimesta käsitys tehtyjen sopimusten pakottavuudesta. Täten teologit oikeutivat vallitsevan oikeusjärjestelmän rakenteellisen eriarvoisuuden.

Kaupunkilaitoksen ja kauppakapitalismin kehittyessä keskiajan alun yhteinäisyys järkkäsi. Muutokset heijastuivat keskiajan loppua kohti uskonpuhdistuksina ja feodalismia vastustavina verisinä talonpoikaissotina.

Uusi aika

1600-luvulla rationalistinen filosofia teki pesäeron teologian kanssa. Jumalkäsitteestä ei pystytty luopumaan, mutta Jumala yhdistettiin luonnossa havaittuihin säännönmukaisuuksiin, jotka olivat järjellä tavoiteltavissa. Niinpä Gottlieb Leibniz (1646–1716) väitti, että Jumalakin on logiikan lakien alainen. Hugo Grotius (1583–1645) piti luonnonoikeutta niin pysyvänä, että Jumalakaan ei pystyisi sitä muuttamaan.

Valtio-opin perusteista kiisteltäessä teoreetikot jakaantuivat kahteen leiriin. Osa piti hallitsijasopimusta osana yhteiskuntasopimusta. Thomas Hobbes (1588–1679) jopa väitti, että hallitsijalla on halutessaan oikeus loukata luonnonoikeutta. Osa teoreetikoista pitäytyi näkemykseen ihmisoikeuksien jakamattomuudesta ja hylkäsi ajatuksen hallitsijasopimuksesta, koska tasa-

vertaisista jäsenistä muodostuneella yhteiskunnalla ei voi olla vastapuolta, jonka kanssa voisi tehdä sopimuksia.

Tällöin syntyi uusia kysymyksiä: Missä olosuhteissa vallitseva oikeusjärjestys loukkaa ideaalista luonnonoikeutta? Keitä valtio mahdollisesti loukkaa? Mitä tarkoittaa *kansa* suhteessa *valtioon*? Oikeusjärjestyksen tulisi tarjota sekä suurinta mahdollista vapautta, että tasavertaisuutta lain edessä. Sen tarkoituksena oli turvata oikeuksien yhtäläisyyttä kansalaisten erilaisuudesta huolimatta.

Pohjois-Amerikan kolonioiden riippumattomuusjulistus Britanniasta vuonna 1776 vetosi sekä luonnon että Jumalan oikeuteen. Siinä todettiin ihmisten syntyvän tasa-arvoisina ja lueteltiin jakamattomia ihmisoikeuksia kuten *oikeus elämään, vapauteen ja onneen*. USA:n muodostamista vuonna 1788 edelsi runsas vuosikymmen kiivaita keskusteluja siitä, miten vallankumousperinnettä tulisi vaalia. Nykyisinkin USA:ssa nähtävä polarisaatio kehkeytyi Thomas Jeffersonin (1743–1826) ja Alexander Hamiltonin (1755–1804) ympärillä.

”Ihmisoikeudet” on kaksiosainen yhdyssana. Oleellista on, miten oikeudet määritellään, mutta yhtä lailla ratkaisevaa on se, keitä pidetään ihmisinä. USA:ssa orjat saivat muodollisen ihmisstatuksen vasta vuonna 1865, ja yhä edelleen käydään vääntöä siitä, mistä oikeuksista on kysymys. Venäjällä Pietari I kielsi orjuuden vuonna 1723, mutta maaorjuudesta luovuttiin vasta vuonna 1861 Aleksanteri II toimesta. Sielläkin käydään edelleen taistelua ihmisoikeuksista ja siitä, keitä ne koskevat.

Ranskan vallankumous sai alkuunsa Bastiljin valtauksesta 14. heinäkuuta 1789. Kansalliskokous hyväksyi ihmisoikeuksien julistuksen elokuussa. Siinä luetaan 17 pykälän verran oikeuksia, joista tärkeimmät ovat toisessa pykälässä listatut oikeudet: *oikeus vapauteen, omaisuuteen ja henkilökohtaiseen turvaan sekä oikeus vastustaa sortoa*. Kuten USA:ssa ja muualla, myös Ranskassa ihmisoikeuksien laillistaminen on ollut pitkä prosessi, jonka aikana Ranskan perustuslaki ja valtiojärjestys ovat vaihtuneet moneen otteeseen. Vallankumous hävitti poliittisen yksinvaltiuden ja feodalismien, jonka seurauksena kauppaporvariston eliitti vakiinnutti valtaansa.

Eräänlaisena reaktiona Ranskan vallankumouksen petettyihin lupauksiin ja vallalla olevaan rationalismiin syntyi romantiikka. Rationalistien järkjumala vaihtui luovuuden pyhään henkeen. Myös porvariston ylläpitämä askeesin eetos joutui tulilinjalle. Yksilön oikeuksia ja onnellisuutta pidettiin keskiössä. Runoilija Novaliksen (1772–1801)³ mukaan maailman on muututtava unelmaksi ja unelman maailmaksi. Runoilijan sanat kaikuvat yhä aikamme mai-

³ Novalis oli oikealta nimeltään Georg Philipp Friedrich von Hardenberg ja saksalaisen romantiikan varhaisia edustajia.

nonnassa ja ajatushautomoiden houkutuksissa. Romantiikasta tuli Euroopan hovipiirin ja taantumuksen liittolainen. Ihmisoikeuksien kannalta tilanne kääntyi huonoksi, koska romantiikan mukaan myös kansaan ja yhteiskuntaan liitetään toimiville subjekteille ominainen sielu ja henki. Ranskalaisen De Bonaldin (1754–1840) mukaan yhteiskunnan jäsenillä ei ole yksilöllisiä oikeuksia, vain velvollisuuksia. Näkemys jalostui huippuunsa sataa vuotta myöhemmin Saksan natsikomennon aikana.

1800-luvulla kohdattiin teollistumisen haasteet, ja keskitetty suurtuotanto synnytti taloudellisia monopoleja. Englannin työläisten ensimmäinen laaja liike (*the Cartists*) ajoi työväen poliittisia ja sosiaalisia tavoitteita, esittäen mm. osuustoimintaliikkeen tukemista valtion budjettivaroin. Perusteluna oli jakamaton oikeus työhön ja sen tuloksiin, ja osuuskuntien oikeus kilpailla monopoliin kanssa.

Marxilainen työväenliike johti vuosisadan loppupuolella taistelua poliitisten ja sosiaalisten oikeuksien puolesta, mikä oli ihmisoikeuksien merkittävää laajentamista. Samalla Marx toi keskusteluun *ideologian* käsitteen, jonka hän määritteli valheelliseksi tietoisuudeksi. Ihmisoikeuksia, kuten mitä tahansa aatetta, voi tietysti pitää valheellisena tietoisuutena. Marxilaisesta näkökulmasta näin saattoi väittää, koska USA:n ja Ranskan vallankumousten myötä porvaristo pääsi valtaan – muita sortamaan. Marxin valtiokäsitys tukeutui Georg Wilhelm Friedrich Hegelin (1770–1831) myöhäisromanttiseen ajatukseen orgaanisesta valtiosta. Yksilön tulee uhrautua *subjektina toimivan kollektiivin* tai *valtion* hyväksi. Elämänarvo siis ei rakentuisi yksilön jakamattomien oikeuksien varaan, vaan perustuisi uhrautumiseen yhteisön hyväksi, kuten taisteluun kansan tai luokan puolesta.

Kehitysoppi rapautti luonnonoikeuden tieteellisen pohjan. Charles Darwinin (1809–1882) jälkeen luonto ei enää näyttäytynyt harmonisen järjen ilmentymänä vaan taistelukenttänä, jossa vahvempi syö heikomman. Filosofissa Friedrich Nietzsche (1844–1900) puki tätä sanoiksi, varoittamalla myötätunnon sairaudesta ja väittämällä vallanhalun elämän ainoaksi arvoksi. Myös ihmisoikeudet jäsenyisivät vallan mukaan. Darwinin mukaan luonnollinen valinta johtaa kyvykkäimpien selviytymiseen, mutta hän ei esittänyt ajatusta lajien hierarkiasta tai ihmiskunnasta elollisen herrana. Siitä huolimatta rotuoppi on viljellyt näitä ajatuksia.

Ihmisoikeuksien kannalta tärkeintä ei ole yksilöiden synnynnäiset *erilaisuudet*, vaan *yhtäläiset oikeudet*. Natsismin ihmisenäkemys on selvästi esitetty Adolf Hitlerin (1889–1945) *Mein Kampfissa*. Siinä ihmisoikeuksien etiikka on käännetty pääläelleen ja totalitarismi perustellaan sekä rotujen että yksilöiden *eroavilla ominaisuuksilla*. Vahvoilla tulee olla etuoikeuksia ja jokaisen vel-

vollisuutena on ylläpitää eriarvoisuutta. Tämä ajatuskuvio toistuu edelleen niin Ain Randin (1905–1982) filosofiassa kuin Vladimir Putinin tapaisessa nationalismissa.

Osana sotaponnistuksia Iso-Britannia ja USA julkaisivat elokuussa 1941 ns. Atlantin julistuksen, jonka mukaan ihmisoikeusperiaatteet otettiin kahdeksan kohdan ohjelmassa lähtökohdaksi tuleville kansainvälisille suhteille. Niihin sisältyi mm. ajatus *territoriaalisesta suvereeniudesta, kansojen oikeudesta valita hallintonsa, kaikkien valtioiden tasavertaisesta oikeudesta kauppaan, raaka-aineisiin ja merenkulkuun ja pidättyväisyydestä väkivallan käytöstä toisiaan kohtaan*. Yksittäisten valtioiden oikeudet siis rinnastettiin yksilön jakamattomiin oikeuksiin.

Julistuksen jälkeen oikeudet ovat toteutuneet ennen kaikkea taistelemalla Iso-Britanniaa ja USA:ta vastaan, kuten toisen maailmansodan jälkeiset kymmenet kansalliset vapaussodat todistavat. Strzelewicz toteaaakin, että tuskin kukaan väittää Hitler-Saksan, Mussolini-Italian ja Keisari-Japanin häviön johtaneen ihmisoikeuksien voittoon. (s. 243)

Yhdistyneiden Kansakuntien säännöt vuodelta 1945 (Artikla 1, kohta 3) korostavat *kansainvälisen yhteistoiminnan* merkitystä taloudellisten, sosiaalisten, kulttuuristen ja humanitääristen ongelmien ratkaisemisessa. Kansainvälistä yhteistoimintaa tarvitaan myös, jotta kaikille kuuluvat ihmisoikeudet ja perusvapaudet toteutuisivat rodusta, etnisyydestä, sukupuolesta, kielestä ja uskonnosta riippumatta. Vuonna 1948 YK hyväksyi julistuksen ihmisoikeuksista.

Lopuksi

Edellinen osoittanee, että ihmisoikeuksien aihepiiri on jatkuvasti laajentunut ja niiden varmistaminen liitetään yhä laajemmin valtio-opillisiin näkemyksiin. Samalla ihmisoikeuksien perusteleminen on siirtynyt teologian ja luonnontieteiden parista yhteiskuntatieteiden ja juridiikan piiriin. Jos eettisenä lähtökohdana on väittämä, että ihmisoikeudet koskevat kaikkia, niin ne ovat pakostakin jakamattomia. Ihmisoikeuksien turvaamiseksi tarvitaan kollektiivinen taho, valtio ja yleismaailmallinen järjestys. Mutta miten sellainen järjestyisi? En tunne valtiota, jossa ei olisi erilaisuutta, enkä valtiota, jossa olisi kattavasti jakamattomia ihmisoikeuksia. Poliitiikan lähtökohdana on erilaisuuden olemassaolo, mutta sen lopputuloksena tulisi olla ihmisoikeuksien tunnustaminen ja turvaaminen. Onko yhtälö mahdollinen ja millä ehdoilla?

Maamme talousoppineiden puheissa talouskasvu riippuu investointien määrästä, joka vuorostaan heijastaa sijoitettavan pääoman määrää. Sijoitettava pääoma kasvaa sen mukaan, mitä suurempi osuus bruttokansantuotteesta investoidaan. Pääomien ja varallisuuden keskittyminen johtaa vääjäämättä

investoitavan pääoman suhteelliseen kasvuun ja siten myös kokonaistalouden kasvuun. Rikkaat rikastuvat ja niiden suhteellinen määrä pienenee edelleen. Tämän logiikan mukaan talouskasvu olisi suurimmillaan, jos yksi ihminen omistaa kaiken ja muut eläisivät mahdollisimman vähällä.

Kirjallisuus

Jaeger, W.W. (2003). *The Theology of the Early Greek Philosophers: The Gifford lectures 1936*. Wipf and Stock Publishers, Eugene Oregon

Strzelewicz, W. (2001) (1943, 1948, 1968, 1983). *De mänskliga rättigheternas historia: Från den amerikanska oavhänglighetsförklaringen till våra dagar*. Stockholm: Ordfront 343 s. ISBN 91-7324-806-1

Understanding Green Urban Landscape

– A Phenomenological Approach

Maria R. Jaakkola, based on lectio precursoriae

Background and starting points lie in the search for livable environments

A good place for people to be in has aesthetic qualities as well as functional and experiential ones. The prerequisite for our very existence, however, lies in the harmonious co-existence with nature, and the potential to experience nature is a particular quality in the living environment. The benefits of all green and living for human well-being have been discovered in research¹. It is important to provide people with places where this experience is possible, also in the urban setting, by planning and designing urban environments where the green landscape is integrated in a balanced manner.

Often, however, there is a gap between the professional perception of conceptual entities and their experiences on site. The visions, systems and ideas that we draw on maps, do not necessarily embody in the everyday experience of people. For instance, a park system that is intended to be continuous and connected to provide a safe and amiable passage between its parts may be hard to find, to follow, to access. In order to bridge some existing gaps – those between planners' visions and the everyday experience, as well as the ones between praxis, research and art, an approach is needed that aims for a *holistic* understanding. An interest in experience and a search for the core of things lead in the direction of phenomenology. Green urban landscape as a subject matter emerged from my three decades in praxis. The question is: *how can phenomenology be utilized in analyzing and understanding green urban landscape?*

¹ see, for instance, Tyrväinen & Korpela 2009; Grahn & Stigsdotter 2010; Hanski et al. 2012; Dzhambov et al. 2018

Along the process, it was discovered that phenomenology can be used

1. as a theoretical frame of reference, through concepts and ideas of which landscapes and green-blue places can be analysed
2. as inspiration for a descriptive and interpretive research approach and
3. as a methodology, benefiting from various phenomenological methods.

Phenomenology meets landscape analysis

Green Urban Landscape is studied through phenomenological concepts and methods², complementing and integrating them with various other, mainly qualitative methods, such as arts based research. As a result, an idea of the essential aspects in landscapes emerges. Case examples that represent green urban landscapes are shed light on from different angles with different narratives, and each narrative brings out different emphases that enrich the analysis. From an experiential point of view, a series of green urban landscape space, such as a park system, is interesting for the study, as its essential character is to be enjoyed as a pattern of movement and pause. Parks systems or *green areas systems* have *green places* in them, as part of a city's *green infrastructure*.

The *landscape* studied consists of everything that can be sensed, and everything that it consists of, including the underlying mental and physical structures. All kinds of landscapes contain blue, green and grey elements, – water, growing and built things, – to varying extents. All landscapes have natural and human-made elements to them; even a wilderness may have been mapped and preserved by humans. *Green urban landscape* can be what I see from my window in the backyard, defined by the walls of neighboring buildings, or the ‘urban landscape of Helsinki’, for instance. Landscape’s boundaries depend on the context in which we are talking about it.

The purpose is to add to the understanding of green urban landscapes by discussing them in the light of some pivotal phenomenological concepts. In the process of being transferred into the physical world, the concepts are applied to landscape as an object of perception and may transform into phenomenology-informed or –inspired rather than strictly phenomenological.

Essence is a concept introduced by Edmund Husserl³. As opposed to an object (say, a ball, in Sartre’s example⁴), there is no defining character for landscape

² e.g. first-person phenomenological inquiry

³ see Husserl, E., (1901). *Untersuchungen zur Phänomenologie und Theorie der Erkenntnis*. Vol II. In: E. Husserl (1900–1901). *Logische Untersuchungen* and Husserl, E. (1995). *Fenomenologian idea: viisi luentoja*. [Die Idee der Phänomenologie, 1907].

⁴ Sartre, J-P., (2004). *Minän ulkoisuus: fenomenologisen kuvauksen hahmotelma*. [Orig. *La transcendance de l’Ego 1937*], p. 24

in general, other than being a multilayered and dynamic phenomenon, but a *landscape* can have essential characteristics. Landscape is essentially a phenomenon manifesting natural and human-inflicted *processes of becoming* that can be *made visible* by visual and verbal representation.

There are components to landscape that are perceptible by senses, and those only perceived and perceivable by other means – i.e. *visible and invisible* elements. These dimensions are intertwined and interrelated. In this sense the idea is comparable to the phenomenological concepts of visible and invisible as introduced by Merleau-Ponty in 1968, albeit using these reflections of ‘how I am with the world’ as allegories or pathways into ‘how a landscape is’ and how something essential can be seized of it. The representation of ideas in a tangible form and the verbalization of experiences make the invisible visible.

Like landscapes themselves, also *experience* is *temporal* as is our existence. Both the experiences that are instant or immediate and experiences that are shaped by knowledge and require reflection, are considered in the phenomenological approach. Landscape is experienced with all the senses that work together holistically. The physical perception of space is defined by the movement of the body and the sense of gravity. The experience of the environment is defined by interaction – what the surroundings have to offer.

Place as a concept entails a place to be, instead of spaces to go somewhere. The idea of an *existential foothold* entails human intervention in a landscape, and humans turn nature into places by inhabiting it. Heidegger⁵ in fact states that the “fundamental character of dwelling” is “sparing and preserving”. Thus the understanding of *what is and has been* is a basis for imagining what *could and should be*.

Case examples test and develop theory

These concepts are examined further with the help of case examples, mainly the *Boston Emerald Necklace* park system and the Helsinki *Central Park* as part of Helsinki Green Fingers system, which are explored as specimens of green urban landscape to develop the analysis. The narratives include personal experiences, an artistic intervention, historical analysis, a view of a city official containing inevitable self-reflection, and narratives of citizens, academics – and a journalist reflecting on my experience. Documenting others’ experiences always requires interpretation, and historical analysis is similarly an art of inclusion and exclusion.

⁵ in his *Building, dwelling, thinking*. In: M. Heidegger. Poetry, language, thought. 3rd ed. 2013, [orig. 1971], pp. 146–147.

Boston and Helsinki are both on the edge of the sea, veiled by islands on a peninsula, and have their oldest green wedge designed more than a hundred years ago. The researcher's relationship to Helsinki differs from that to Boston, as one of a long time Helsinki resident and insider in the city's landscape planning apparatus, and consequently the main methods of exploration differ as well.

The Boston park system by Frederick Law Olmsted's firm designated in 1894 an interconnected totality of green areas, the heart of which is the Emerald necklace. It makes a series of *places* out of the Muddy river's banks. The plan for the Riverway and Back Bay was ahead of its time in ecological restoration and flood control, as well as in the use of native species, – highly constructed but aimed for a natural look.

In Helsinki, as well as Boston, along with a rapid urbanization and industrialization, philanthropic ideals emerged and a green system was envisioned for the citizens – sustaining all the way into the recent densification. As opposed to one specific plan and designs like the Emerald necklace, the Keskuspuisto Central Park is a result of complex urban planning development, including a number of unrealized plans. Bertel Jung, as a city planning architect, proposed in 1911 a plan for a green wedge, or rather a circular recreational zone for a Central Park, part of which later became the existing Central Park. In the consequent plan by Jung and Saarinen in 1918, this area was diminished and the Töölönlahti bay filled in to create a monumental core. In the following decades, the Green Fingers were conceptualized and strengthened, and Central Park remains the oldest and most defined of them.

In fact, we were probably lucky that there never was enough budget to realize some plans, such as the parking deck included in Alvar Aalto's 1961 visions for the area, – or the monumental avenue proposed in the place of the beautiful and highly popular Töölönlahti bay⁶. The current visions⁷ include the green fingers and blue palm as the backbone of the green areas system, in which each green finger has its own distinct character and Central Park is essentially a Forested Spine from the Outskirts to the City Core.

Narratives of essence and experience – the visible and the invisible in landscapes

To gain insight into other people's experience and preferences about Helsinki green areas, to embody what is essential for citizens, I read the responses of a

⁶ Jung 1911; Smith & Polvinen 1968

⁷ City of Helsinki 2016; Jaakkola et al 2013, 2016

recent public survey⁸ with landscape experiences in mind. The findings suggested the importance of nature as a source of relaxation and beauty, and the significance of the presence of history. Yet, they also pointed out that besides forest, open views are appreciated, and that open and enclosed mixed, and nature and built balanced, are highly regarded qualities. In terms of an idea of essence, the image of a forest that the Central park represents, together with the social and societal characteristics are important for identity. These include democratic ideals, where parks are free and open to everyone.

The only experience we can (mostly) be sure of, however, is our own, and I am also using my own experience as a research medium, besides other methods. One of the ways to study these green places was the performance character *Dis*, my alter ego, dressed in a chartreuse spandex bag and rummaging around. *Dis* is a disruption in space that invites us to notice, to connect. *Dis* and making the film *(Dis)connected*⁹ of her adventures on the Back Bay Fens, became a social experiment, where she tried to contact people to understand them and their experiences of the landscape. She found that Olmsted's original ideals of a place for people, expressed in his writings and designs have not been entirely realized.¹⁰

Based on the findings in the different narratives, an analysis framework was developed. Because the process of becoming is an essential element of the invisible of landscapes, also the process of becoming of the analysis framework itself has been presented as part of the research.

The elements of the essential may reside in things like basic structure (geomorphology, ecology); spatial character (open, enclosed etc.) with skyline, views, orientation; meaning to individuals and recognized values (part of what totality/continuum, association, knowledge, experience, traces of the passing of time – cultural and historic value); functional character – what is the landscape for, including its potential for use, and aesthetic quality/judgment (sublime, beautiful, ugly, striking, insignificant, ordinary etc.).

The iteration of these ideas arrived at a matrix that features the contextual, spatial, material, functional and experiential aspects or elements of the perceptible and imperceptible dimension of landscapes and an interface between

⁸ City of Helsinki, commissioned from Mapita Ltd, (2017). PPGIS Data from Kansallinen kaupunkipuisto Helsinkiin [National Urban Park for Helsinki] -online questionnaire. Survey results from a map based public survey, excel tables.

⁹ Directed by Maria Jaakkola. Filmed and edited by Maggie Janik, on location in Boston and Cambridge, MA, 2015. https://www.youtube.com/watch?v=5NP_BuMw9eM

¹⁰ See e.g. Olmsted, F. L., (1852). Walks and talks of an American farmer in England. There are no services to speak of, the northernmost part of the Muddy river is obscured under a highway junction, and the waterscape is hardly accessible. The historic structures are abandoned, but abundant with potential.

them, a conveyor. They together constitute an array of essential dimensions to consider when planning cities and landscapes.

One needs knowledge, expertise and experience to know what to look for and how to read the landscape. For instance, certain spatial and material features in a landscape may tell us about the design ideals or ecosystems. The visible layers of history, such as ancient trees or structures, are perceived and, through knowledge, interpreted to be a part of a certain era and context, while the form of a ridge can describe geomorphology. This is how visible features translate into invisible ones, and vice versa; for instance, when economic and political decisions transform in the planning process into material and functional elements in the landscape.

Why is it important to try to understand landscapes in a holistic way?

Analyzing and trying to understand the invisible realm of stories and experience as well as systems and processes behind a perceptible landscape, making it visible, makes a feedback loop to better planning, design and implementation practices and eventually, the physical reality. By trying to track an essence, something is captured that is essential for the understanding of urban landscapes, instead of settling for their appearance or an illusion of objectivity. In the end, values guide our perception of reality, and they are generated largely through personal experiences. Visions and plans based on values are further interpreted into design actions that for their part shape the reality in which experiences happen.

Because we as humans cannot know of other species' experience, the human perspective is the only one we have available. However, it does not entail a notion that the human is the center of the universe, – quite the contrary. It means that humans are part of the biosphere, of the living world. Our relation to nature should be *living-with*, amongst it, actively living the landscape we inhabit – and relating to it with responsibility and respect. Only then could we reach an involved understanding of its deeper meanings. From knowing, understanding could be derived, and a disconnect might change into a real connection to nature and to other humans, – into a sensitivity for imagining oneself in others' shoes and for understanding the significance of what was before and what may follow, our own history and the processes of nature.

John Wylie

Jaakkola, Maria (2021). *Understanding Green Urban Landscape – A Phenomenological Approach*. Aalto University publication series 92. Espoo: Aalto ARTS Books.

I will begin my statement by commending and congratulating Maria Jaakkola on this work, which as she has already described is the fruit of over fifteen years of work, thought, research and reflection. It stands today as a significant contribution to contemporary thinking on landscape, and of course in particular green urban landscape. But while the thesis offers a sustained exploration of two such urban green landscapes, it has ambitions for research on landscape that extend beyond this. The thesis wishes to approach the question of what is essential in landscape, and it does so through a combination of approaches and research processes, including phenomenological, visual and creative methodologies.

Landscape is a term and concept that cuts across many domains and disciplines, of course. In the English language it has clear associations with scenery, with the look of the land, and especially with rural and natural scenery perceived as visually attractive. In my own discipline of cultural geography it was once used to indicate the interplay of natural and cultural forces in a given location – so, the landscape as an outcome of human action. This understanding – which clearly differentiates landscape from ‘nature’, while still arguing that natural forces and features are integral to landscape and landscape experience – is also evident, we could argue, in the domains of landscape architecture and urban design – where landscape further designates a specific area of professional expertise. Landscapes are also about power, I would suggest – the power to maintain particular ideas about natural beauty for example, and about who belongs.

At the same time, as the thesis richly examines, landscape has more personal and subjective connotations. The experience of landscape is one of the key things that make us who we are, that keeps us who we are and that enables us to grow and change, as landscapes are woven into the rhythms and habits of our everyday lives. It is difficult to imagine landscape without people, almost a contradiction in terms – as the thesis argues consistently, landscape is a matter of human experience and perception. It is anthropocentric, the thesis states. And precisely because this experience is often ‘invisible’ and

'intangible' in the sense of not being an simple object we can point at and touch, understanding landscape must involve thinking about the interplay between the visible and the invisible.

The articulation of a framework for approaching this visible/invisible structure of landscape is a signature achievement of this thesis. I would predict and hope that this will be taken forward in future work, and also by other researchers and landscape architects in applied domains. The question of how expert opinion and analysis could incorporate modes of knowing landscape that are phenomenological, multi-sensory and creative is a key issue emerging from the thesis.

A significant portion of the thesis is then devoted to considering and discussing phenomenological modes of analysis and understanding. Discussion and elaboration of phenomenological arguments here extends well beyond the second main chapter in which the histories and key branchings of phenomenology are more explicitly introduced, through detailed discussion of concepts including temporality, essence, being and becoming, and dwelling. These discussions are detailed and convincing – and they repeatedly stress the value of phenomenology's insistence upon the importance of the individual's experience of landscape, their involvements with landscape, their embeddedness within landscape. Equally the thesis is well-aware of how phenomenological modes of analysis bump up against limits. This is especially the case in the nuanced discussion in the thesis of essence – or of what is essential to a given landscape. I must agree with Maria Jaakkola that there can be no 'essence of landscape' in general. I am almost convinced that we could identify the essence of 'a' landscape. I am convinced by the thesis, however, that our studies of landscape should aspire to understand what is essential for a given landscape.

But perhaps I am making it sound as though this is a thesis exclusively concerned with philosophical questions. Clearly that is not the case – and at the heart of the thesis we encounter detailed investigations of the two main study sites, Boston and Helsinki. The thesis offers detailed historical reconstructions and analyses of these two sites; alongside in-depth phenomenological encounters with the sites, discussions of public opinion surveys, and of course the creative explorations emergent from the invention of the character of Dis-. At this point I will also note the extensive use, in this thesis, of a variety of visual materials – photographs, maps, diagrams, sketches. These substantially enrich and deepen the reader's experience and sense of connection with both the landscapes themselves and the discussion of them. Perhaps my home discipline of cultural geography tends to be quite

text-focused – but out of the 20+ PhDs that I have examined, this is by some way the most accomplished in its use and incorporation of visual materials, which go way beyond being mere illustrations, being instead active contributions to the arguments of the thesis.

As a side-note, I was struck afresh when reading through the finalised thesis for the second time, by the nature of both the Emerald Necklace and the Helsinki Central Park. These are both greenspaces, clearly, but they are much pathways and networks as they are urban parks. The phrase ‘urban park’ might conjure an image of a delimited area of space surrounded by a built environment. But both of the key examples in the thesis thread their way through the urban environment, changing its qualities as they do so. In this way perhaps their function or even essence is less that of an ‘oasis’ in the city and more an ambition to design and plan a city into which more ‘natural’ elements are integrated. And in this context, the thesis is secure in its analysis and discussion of these landscapes as constellations of activities, rhythms and temporalities.

The discussion chapter and the conclusion which follows are notable for their sustained determination to engage in a process of reflection upon the work, and the elaboration of a finalised visible-invisible framework. The conclusion to the thesis also provides a refreshing and open discussion of issues of practicality and applicability, as we move across academic and professional domains. In another sense, we also end where we began, as the thesis reaffirms its messages concerning the essential need for, and benefits of, green urban landscape experiences.

Key Thesis Topics and Questions Arising:

- How can we understand and explore what is essential for a landscape?
- What is it about modern urban life that makes green spaces in particular essential?
- How can a phenomenological approach inform understanding of landscape, experience and belonging? And how can we ensure that different voices and experiences are heard in landscapes?
- How do inherited cultural values and aesthetic definitions of landscape beauty influence perceptions and plans today?
- How can creative and visual methodologies enhance understanding of landscape? And can they also feed into more official discourses of landscape planning?
- How do concepts of landscape and nature relate to each other?
- Who has the ‘right’ to access landscapes, and how is access and exclusion linked to different cultural and political ideologies?

**Academic history, heritage, and scientific
research as a resource for a lively urban culture
and emotional urban experiences**

Juulia Räikkönen & Miia Grénman

Universities increase their cities' competitiveness and attractiveness through the essence of historical continuity, credibility, knowledge, and entrepreneurship. Cities, in turn, offer universities various opportunities for research, education, and social interaction. This study examines how academic history, heritage, and scientific research can invigorate urban culture and facilitate the development of creative cities and city brands. We focus on two traditional university cities – Turku and Tartu – whose urban cultures and city brands illustrate a solid academic flavor. Through creative industries and science tourism, cities' academic history, cultural heritage, and science can become a prominent part of a vivid urban culture.

Keywords: academic heritage, city branding, science tourism, urban culture

Wellbeing places experienced by children living in the suburb

Kati Honkanen, Jaana Poikolainen, Liisa Karlsson & Sari Havu-Nuutinen

This research examined which places are meaningful to the wellbeing of children aged 2 to 12 years living in a suburb based on their own experience and why those places become meaningful. Theoretically the research is reflected in the context of subjective wellbeing and place experience. Research methods were photo elicitation interview and drawing group discussion. Social interaction, meaningful action and positive emotional experience were found to be crucial factors in the emergence of wellbeing places. Children are active subjects when defining their own mobility and residential areas. Children reach, use and convert places for their own purposes; they make places their own. If wellbeing in a residential area described as challenging is examined only in the light of social indicators, community-based well-being and the area's resources may remain hidden.

Keywords: subjective wellbeing, place, place experience, residential area, studies of child perspectives

Seuraavat asiantuntijat ovat arvioineet artikkeleita vuonna 2022

Inkeri Aula

Eeva Berglund

Johanna Enqvist

Veikko Eranti

Minna Heikkilä

Anne Heimo

Mika Hyötyläinen

Tommi Iivonen

Visa Immonen

Jani Karhu

Eeva Karhunen

Simo Laakkonen

Pauliina Latvala-Harvilahti

Helena Leino

Marko Marila

Rami Mähkä

Veera Ojala

Tytti Pasanen

Jani Päivänen

Taina Rajanti

Helena Ruotsala

Kirsi Saarikangas

Petri Saarikoski

Laura Seesmeri

Anna Sivula

Jaakko Suominen

Taina Syrjämaa

Nina Tynkkynen

Juhana Venäläinen

Jani Vuolteenaho

Charlotta Wolff

Yhdyskuntasuunnittelun seuran yhteisöjäsenet vuonna 2022:

Arkkitehdit Tommila Oy

Arkkitehtitoimisto A-Konsultit Oy

FCG Finnish Consulting Group Oy

Järvenpään Mestariasunnot Oy

Vantaan kaupunki, Kaupunkirakenne ja ympäristö -palvelualue

Linea Konsultit Oy

Raahen kaupunki, Kaavoitus

Sipoon kunta, Kehitys- ja kaavoituskeskus

Sitowise Oy

Suomen Arkkitehtiliitto ry SAFA

Sweco Infra & Rail Oy

TVT Asunnot Oy

Kaupunkitutkimus TA Oy

WSP Finland Oy

MDI Public Oy

Yhdyskuntasuunnittelu

Sisällysluettelo, 60. vuosikerta 2022

Päätoimittaja: Anssi Joutsiniemi (numerosta 4/2022 alkaen), Johanna Lilius (1-4/2022)

Toimitussihteeri:

Mikko Saukkomaa (numerosta 3/2022 alkaen), Olga Juutistenaho (1-2/2022)

Toimituskunta: Samuli Alppi, Christer Bengs, Venla Bernelius, Eeva Berglund, Mika Hyötyläinen, Mervi Ilmonen, Pasi Mäenpää, Pilvi Nummi, Jani Päivänen, Annuska Rantanen ja Sirkku Wallin

Pääkirjoitukset	no	sivut
Visa Immonen, Anna Sivula, Aura Kivilaakso:		
Kaupunkien kulttuuriperintö ja osallistaminen	1	4-7
Johanna Lilius: Sopiiko gentrifikaatio suomalaiseen suuhun?	2	4-6
Visa Immonen, Anna Sivula:		
Kaupungin kulttuuriperintö on ajallinen viidakko	3	4-5
Anssi Joutsiniemi, Johanna Lilius: Valepukuista liikennesuunnittelua	4	4-8

Mitä nyt?

Sirkku Wallin:

Ruusu grynderivetoisen kaupunkisuunnittelun kyseenalaistajille	1	8-9
Lauri Jääskeläinen: Alueidenkäytön lainsäädäntöön otettin aikalisä	2	7-9
Lauri Jääskeläinen: Kulttuurihistorialliset arvot VS. kasvu	4	9-10

Artikkelit

Eveliina Harsia, Pilvi Nummi:

Ainutlaatuista, täydentävää ja epämääräistä: Osallistiedon hyödyntäminen kulttuuriympäristön arvottamisessa Sipoon Nikkilässä

	1	10-54
--	---	-------

Miikka Pyykkönen: Häilyvää strategistumista: Kulttuuriperinnön eri merkitykset Suomen kymmenen suurimman kaupungin kulttuuristrategioissa

	1	55-80
--	---	-------

Aura Kivilaakso, Maija Mäki: "Tarkoittaako kehittäminen aina seinien rakentamista?"
Kaupunkilaisten osallisuus Turun historiallisen keskustan kehittämisessä

	1	81-105
--	---	--------

Laura Seesmeri: "Kalevala meidän kaduilla":
Menetelmiä aineettoman ja affektiivisen kartoittamiseen

	1	106-124
--	---	---------

Helena Leino, Antti Wallin, Markus Laine: Ekogentrifikaatio suomalaisessa kaupunkikehityksessä: Havaintoja Tampereelta

	2	10-32
--	---	-------

Jonas Sjöblom: Osallistumisen kulttuuriset resurssit asuinalueen suunnittelussa:

Tapaustutkimus Arabian alueen täydennysrakentamisesta 2 33–52

Piia Pentti: Kaupunki ja osalliseksi tuleminen 2 53–69

Laura Berger, Panu Savolainen:

Betonia, metsää, mielikuvia: Lähiöiden perintötytymisen monet kasvot 3 6–25

Laura Uimonen: Tapaustutkimus Espoon lähiöiluonnon kulttuurihistoriallisista

piirteistä: Luonnon monimuotoisuus ja tiivistyvä kaupunkirakenne 3 26–49

Tiina Männistö-Funk: Vanha kaupunki tuhon valossa:

Carl Jacob Gardberg ja rakennussuojelu Turussa 3 50–70

Ilona Hankonen, Maunu Häyrynen:

Kokemäenjoen rannat porilaisten arkiympäristönä ja kulttuuriperintönä 3 71–100

Juulia Räikkönen, Miia Grénman: Akateeminen historia, kulttuuriperintö ja tieteellinen

tutkimus elävän ja elämyksellisen kaupunkikulttuurin voimavarana 4 11–33

Kati Honkanen, Jaana Poikolainen, Liisa Karlsson & Sari Havu-Nuutinen:

Hyvinvointipaikat lähiössä asuvien lasten kokemana 4 34–53

Katsauksia

Elina Eskelä:

Kaupunki uudistuksella elinvoimaa Helsingin esikaupunkialueille 2 70–73

Pasi Mäenpää: Kaupunkien historialla ei ole alkua eikä loppua 2 74–81

Heikki Moilanen: Näkökulmia hyvinvointiin aluesuunnittelussa 4 54–59

Lauri Jääskeläinen: Viisi vuosikymmentä Helsingin seudun yhteistyötä 4 60–62

Christer Bengs: Oikeutta oikeuteen - Ihmisoikeuksien logiikasta 4 63–73

Väitös

Pia Hovi: Kyl maar tääl kaikenlaista kulttuuria on! Kulttuurisuunnittelu kokonais-

valtaisena kulttuuri- ja taidelähtöisenä yhteiskehittämisen menetelmänä 2 84–91

Maria Jaakkola, John Wylie (opponent):

Understanding Green Urban Landscape - A Phenomenological Approach 4 81–89

Kirjat

Aura Colliander:

Ihmisen ja kaupunkiympäristön suhde humanistisen tutkimuksen kohteena 1 125–127

Kaj Nyman: Kommentar till Jarre Parkattis kommentar 2 82–83

Hanna Tyvelä: Kenen Helsinki - Kenen kaupunki? 3 101–203

Christer Bengs: Ihmisoikeuksien historia 4 74–80

Kirjoittajat

- Anssi Joutsiniemi** TkT, arkkitehti, kaupunkikehityksen ja -mallintamisen professori, Aalto-yliopisto, anssi.joutsiniemi@aalto.fi
- Christer Bengs** TkT, Aalto-yliopisto, christer.bengs@aalto.fi
- Heikki Moilanen** Arkkitehti, nuorempi asiantuntija, Green Building Council Finland, heikki.moilanen@figbc.fi
- Johanna Lilius** TkT, FM (suunnittelumaantiede), vanhempi tutkija, arkkitehtuurin laitos, Aalto-yliopisto, johanna.lilius@aalto.fi
- John Wylie** Professor of Historical and Cultural Geography, School of Geographical Sciences, University of Bristol, john.wylie@bristol.ac.uk
- Juulia Räikkönen** Adjunct professor, D.Sc (Econ. & Bus. Adm.), yliopistotutkija, Turun yliopiston biodiversiteettiyksikkö, juulia.raikkonen@utu.fi
- Kati Honkanen** HTL, projektipäällikkö, Päijät-Hämeen hyvinvointialue, kati.honkanen@pajatha.fi
- Jaana Poikolainen** Kasvatustieteen tohtori (KT), TKI-yksikön johtaja, Nuorisolan tutkimus- ja kehittämissyksikkö Juvenia, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu Xamk
- Liisa Karlsson** Kasvatustieteen tohtori (KT), vastuullinen tutkija, Kasvatustieteiden osasto, Helsingin yliopisto
- Sari Havu-Nuutinen** Kasvatustieteen tohtori (KT), professori, Soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen osasto, Itä-Suomen yliopisto
- Lauri Jääskeläinen** Varatuomari, VTM, jaaskla@gmail.com
- Maria Jaakkola** Landscape architect, Manager of Urban Space and Networks, City of Helsinki, maria.jaakkola@hel.fi
- Miia Grénman** D.Sc. (Econ. & Bus. Adm.), yliopistotutkija, Turun yliopiston biodiversiteettiyksikkö, miia.grenman@utu.fi

Kirjoittajan ohjeet

Yhdyskuntasuunnittelu-lehti julkaisee kaupunkitutkimukseen ja yhdyskuntasuunnitteluun liittyviä artikkeleita, puheenvuoroja, katsauksia alan tapahtumiin, ajankohtaisiin aiheisiin liittyviä lyhyempiä kommentteja ja kirja-arvioita. Artikkeleiden julkaisemisesta päätetään vertaisarvioinnin jälkeen. Arvioinnin suorittavat toimituskunta ja sen nimeämät asiantuntijat. Kirjoitukset jätetään sähköisesti sivustolla www.journal.fi/yhdyskuntasuunnittelu. Sivustolla on myös tarkemmat ohjeet kirjoittajille.

Artikkelien ohjeitus on noin 40 000–50 000 merkkiä välilyönteineen, eli noin 5000–6000 sanaa (pois lukien lähdeluettelo). Artikkelit aloitetaan ingressillä, jonka pituus on 200–800 merkkiä (noin 50–100 sanaa) välilyönteineen. Mikäli artikkeliin liittyy kuvioita, taulukoita tai kuvia, artikkelin pituutta lyhennetään vastaavasti n. 1 000 merkkiä/kuvio. (esimerkiksi 2 kuvioita → artikkelin ohjeitus enintään 48 000 merkkiä). Julkaisemme ainoastaan mustavalkoista kuva-aineistoa.

Puheenvuoroina julkaistaan katsauksia, keskustelupuheenvuoroja ja selostuksia alan tapahtumista. Käsitteiden pituudet voivat vaihdella, mutta ne eivät saisi ylittää 10 000 merkkiä välilyönteineen. Kirjoituksissa mahdollisesti käytetyt lähteet ilmoitetaan kuten artikkeleissa. Kirjoittajien esittämät näkemykset ovat heidän omiaan.

Pro Teesi -palstalla julkaistaan toimitettuna lehden alaan liittyviä lyhyitä kommentteja. Kommenttipuheenvuoro on pituudeltaan noin 4000–6000 merkkiä. Kirjoittajien esittämät näkemykset ovat heidän omiaan.

Kirjat-palstalla arvioitavista teoksista annetaan lähdeluettelon mukaiset tiedot ja niiden lisäksi sivumäärä ja ISBN-numero. Kirjoittaja otsikoi kirja-arvion. Ohjeitus on 4000–8000 merkkiä.

Klassikko täyttää pyöreitä -palstalla esitellään ja muistellaan suunnittelualan merkittäviä teoksia ja suunnitelmia. Kriteerinä on teoksen klassikkoaseman lisäksi julkaisu-aika: esiteltävän teoksen tulee täyttää pyöreitä kymmeniä vuosia.

Lähdeviitteissä käytetään APA-viittaustyyliä (APA 6th - American Psychological Association, 6th Edition). Lähteet sijoitetaan kaikissa kirjoitustyypeissä tekstin sisään sulkeisiin niin, että kirjoittajan nimeä seuraa vuosiluku ja sitä mahdolliset sivut (Robertson, 1997, s. 102–114). Saman kirjoittajan samana vuonna julkaisemat kirjoitukset erotellaan kirjaimin (Thorpe, 1995a, 1995b). Lähdeluettelo on kirjoituksen lopussa otsikon Kirjallisuus alla. Kaikissa lähdeviitteissä ilmoitetaan kirjoittajan sukunimi, etunimen ensimmäinen kirjain, julkaisuvuosi sulkeissa ja teoksen nimi sekä artikkelin tai muun tekstin otsikko.

Lähteenä käytetyistä monografioista ilmoitetaan kustantaja ja kustannuspaikka. Toimitetuissa teoksissa ilmestyneistä kirjoituksista ilmoitetaan koko teoksen toimittaja, teoksen nimi, sivut, joilla kirjoitus on, kustannuspaikka ja kustantaja. Artikkeleista ilmoitetaan aikakauslehden koko nimi, vuosikerta tai volyyymi, lehden numero ja artikkelin sivunumerot. Sarjajulkaisusta ilmoitetaan sarjan nimi sekä osan järjestysnumero tai muu tunnistetieto sekä kustantaja ja kustannuspaikka. Verkkolähteistä ilmoitetaan päiväys, www-osoite ja tiedon tuottaja, esimerkiksi sivua ylläpitävä instituutio. Vuosiluvuksi merkitään vuosi, jolloin artikkeli on kirjoitettu tai vuosi, jolloin sivun sisältöä on viimeksi päivitetty. Lähdeviitteen loppuun merkitään DOI-tunnus kokonaisuudessaan muodossa, mikäli sellainen on olemassa (kts. malliesimerkit).

Malliksi

Ambrose, P. (1994). *Urban process and power*. Lontoo: Routledge.

<https://doi.org/10.1177/030913259501900209>.

Fainstein, S. S. (1990). The changing world economy and urban restructuring. Teoksessa D. Judd & M.

Parkinson (toim.), *Leadership and urban regeneration. Cities in North America and Europe*. Newbury Park: Sage. <https://doi.org/10.1080/00420980500388736>.

Hyötyläinen, M. (2019). *Divided by policy: Urban inequality in Finland* [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-3376-2>

Kallio, K. P. & Riding, J. (2018). Geographies of welcome. *Fennia - International Journal of Geography*, 196(2), 131-136. <https://doi.org/10.11143/fennia.76817>.

Lapintie, K. (22.8.2020). Mitä silmät ei näe. *Mahdolliset kaupungit -blogi*. <http://mahdollisetkaupungit.blogspot.com>.

Mäenpää, P., Aniluoto A., Manninen, R. & Villanen, S. (2000). Sanat kivettyvät kaupungiksi. Tutkimus Helsingin kaupunkisuunnittelun prosesseista ja ihanteista. *Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 83*. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.

Rudin, D. (11.4.2019). Why is Britain so bad at planning cities? *The Guardian*.

<https://www.theguardian.com/cities/2019/apr/11/why-are-we-so-bad-at-planning-cities>.

Ruoppila, S. (1997). Muuttuva Moskova. Katsaus sosiaaliseen kaupunkirakenteeseen.

Yhteiskuntasuunnittelu, 35(1), 34-44.

Kirjoittaja on itse vastuussa tekstinsä virheettömyydestä ja oikeakielisyydestä ja huolehtii pääsääntöisesti tekstinsä oikoluvusta. Käsitteiden yhteydessä lähetetään kaikkien kirjoittajien tiedot (oppiarvo ja affiliaatio), osoitetiedot lehden kirjoittajakappaleita varten sekä mahdolliset kuva-aineistot erillisinä tiedostoina.

Kaikki lehden teksti julkaistaan myös internetissä.